

**Alternatief Rapport
van de NGO's over de toepassing
van het Internationaal verdrag inzake**

DE RECHTEN VAN HET KIND IN BELGIE

**KINDERRECHTENCOALITIE
VLAANDEREN**

**Alternatief Rapport
van de NGO's over de
toepassing van het
Internationaal Verdrag
inzake de Rechten van
het Kind in België.
2010**

Colofon

Alternatief Rapport van de NGO's over de
toepassing van het Internationaal Verdrag
inzake de Rechten van het Kind in België.
2010

Eindredactie

Astrid De Bruycker, Nele Willems & Jef Geboers
Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw
Pacificalielaan 5, 9000 Gent

Grafisch Ontwerp

Pieter Willems
www.pjotr.be

Drukwerk

Druk In De Weer, Gent

Inleiding

In juli 2008 legde de Belgische Staat het 'Derde Periodiek Rapport van België betreffende het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind' neer bij het Comité voor de Rechten van het Kind¹. Deze vijfjaarlijkse rapportage wordt de Staat opgelegd door Artikel 44 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind² en is een belangrijke stap in de voortgang die België boekt bij het nakomen van de in het IVRK aangegane verplichtingen. Voor het beoordelen van de gemaakte vorderingen wordt niet enkel de Staat zelf gehoord, maar legt het Comité het oor ook te luisteren bij organisaties die zij competent acht informatie of advies te verstrekken omtrent de toepassing van het IVRK.

Het is in dit kader dat een geheel van 39 Belgische niet-gouvernementele organisaties³, in Vlaanderen verenigd in de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw en in de Franse Gemeenschap verenigd in de Coordination des ONG pour les Droits de l'Enfant (CODE), aan het Comité dit 'Alternatief Rapport van de NGO's over de toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België' voorlegt⁴.

Met dit rapport wensen de NGO's het Comité bijkomende informatie te verschaffen over de toepassing van het IVRK in België en een zo correct mogelijk beeld te schetsen van de situatie van de kinderen die er leven. Zij analyseren de mate waarin de Belgische wetgeving en praktijk overeenstemmen met het IVRK door te putten uit hun eigen specifieke expertise en door ook bij andere partners (bv. uit het middenveld en de academische wereld) informatie te vergaren.

Het kinderrechtenbeleid in België is verdeeld over verschillende beleidsniveaus: sommige onderwerpen (bv. jeugdhulpverlening en onderwijs) vallen onder de communautaire bevoegdheden (wat impliceert dat de Franse en de Vlaamse Gemeenschap er elk hun eigen beleid over ontwikkelen) terwijl andere thema's, zoals justitie, volledig of gedeeltelijk in handen zijn van het federale niveau. Door de ingewikkelde institutionele structuur van België en ook door de moeilijke situaties waarin talrijke kinderen zich om diverse redenen bevinden was het allerm minst een gemakkelijke opdracht alle relevante domeinen van het IVRK en alle verantwoordelijkheden van de verschillende overheden te bespreken.

We hebben ervoor gekozen om in wat volgt op deze inleiding en op de voorstelling van de twee koepelorganisaties, het rapport uiteen te zetten aan de hand van elf hoofdstukken, die telkens een thema in de toepassing van het IVRK of een levensdomein van kinderen en jongeren omvatten. Bij elk onderwerp drukken we onze vaststellingen en bezorgdheden uit over de stand van zaken, duiden wij op vroegere aanbevelingen van het Comité die zonder gevolg zijn gebleven en

¹ Hierna: 'het Comité'.

² Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, aangenomen op 20 november 1989. Hierna 'IVRK'.

³ Hierna 'de NGO's'.

⁴ Voordien werd reeds gerapporteerd in 1994 en 2001, na het eerste en tweede Belgische overheidsrapport. Begin januari 2010 bezorgden de Kinderrechtencoalitie en de CODE het Comité bovendien elk een prioriteitennota, op basis waarvan zij op 1 februari 2010 tijdens de pre-sessie van het Comité hun belangrijkste thema's aan een werkgroep van het Comité voorlegden.

formuleren wij een aantal aanbevelingen. De betreffende Artikels van het IVRK en de betreffende *Concluding Observations* van het Comité worden telkens bij de aanvang van een thema of deelthema vermeld⁵.

De 11 thema's zijn de volgende:

- 1 Het globaal kinderrechtenbeleid en de follow-up van de aanbevelingen van het Comité
- 2 Kinderen in armoede
- 3 Participatie en informatie
- 4 Geweld tegen kinderen
- 5 Kinderen en het gerecht
- 6 Minderjarige vreemdelingen
- 7 Onderwijs en vrije tijd
- 8 Gezin, zorg en jeugdhulp
- 9 Gezondheid
- 10 Media en consumptie
- 11 Kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking

Het huidige rapport is het resultaat van een nauwe samenwerking tussen de Nederlands- en Franstalige NGO's en vertegenwoordigt het standpunt van de meerderheid van de leden van de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw en de CODE. Wanneer de meningen over een bepaald thema toch verschilden, hebben we er op toegezien dat de verschillen in standpunt werden vermeld in het rapport.

De bibliografische verwijzingen en de gegevens van alle partners worden vermeld op het einde van het rapport. De informatie van het voorliggend rapport werd laatst aangepast op 15 januari 2010.

Wij hopen dat onze kritische en constructieve blik op kinderrechten in België samen met de komende aanbevelingen van het Comité, het respect voor de Rechten van het Kind in België in de nabije en de verre toekomst zullen bevorderen.

Wij hopen in het bijzonder dat unieke aandacht zal worden geschonken aan de rechten van kinderen in maatschappelijk kwetsbare situaties: kinderen uit families die in armoede leven, minderjarige vreemdelingen, kinderen in conflict met de wet, zieke en/of gehospitaliseerde kinderen (zeker wanneer het gaat over psychiatrische zorg) en kinderen met een handicap.

Wij blijven ter uwer beschikking voor elke mededeling, commentaar en vraag.

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw

Karin Maes, Voorzitter

Nele Willems, Coördinator

CODE

Manuel Lambert, Voorzitter

Frédérique Van Houcke, Coördinator

---

⁵ Wij sommen eerst de relevante artikels van het IVRK op en daarna de betrokken *Concluding Observations* (C.O.). Indien relevant vullen wij dit aan met verwijzingen naar *General Comments* (G.C.) van het Comité en Artikels van het Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens (EVRM).

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw is een netwerk van 29 niet-gouvernementele organisaties. Het werkveld, de doelgroep en het niveau waarvoor deze organisaties hun activiteiten ontplooiën, variëren sterk, maar allen stellen ze het belang van het kind centraal in hun werking.

De huidige 29 ledenorganisaties zijn:

Beweging voor Kinderen Zonder Papieren, Child Focus, crefi, DCI België, Gezinsbond, KJT, Kinderrechtenhuis, Kinderrechtswinkels, Liga voor Mensenrechten, Plan België, Uit De Marge, UNICEF België, Vivès, BZN Atlas, DAS&V, Ecpat, GRIP, In Petto, Jeugd & Vrede, Juna, Medimmigrant, OSBJ, Onderzoekscentrum Kind en Samenleving, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, VCOV, VIC, Vlaams Welzijnsverbond, Welzijnszorg en ZEBRA.

Globaal gesteld wil de Coalitie bijdragen tot de toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. In de statuten werd dit vertaald in de volgende 3 doelstellingen:

- De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen wil een daadwerkelijk en efficiënt toezicht uitoefenen op de toepassing/naleving van het IVRK, en dit vanuit de NGO-wereld bekeken;
- De Kinderrechtencoalitie wil actief bijdragen tot de promotie van de Rechten van het Kind;
- De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen wil actief en constructief bijdragen tot het rapportageproces inzake de naleving van het IVRK.

De Kinderrechtencoalitie doet dit door:

- informatie en expertise in verband met de toepassing van het IVRK te bundelen en samen te brengen;
- het netwerk van NGO's die actief zijn m.b.t. kinderrechten uit te bouwen en te verstevigen;
- belangenbehartiging, lobbywerk, monitoring van het beleid en het bekendmaken van de visie en aanbevelingen van NGO's.

Concreet betekent dit dat de vzw zich opstelt als een kritische waarnemer van de toestand van de kinderrechten in België. Vanuit de 'waakhondfunctie' die ze zichzelf oplegt, bundelt de Coalitie zowel positieve als negatieve ervaringen m.b.t. de naleving van de rechten van kinderen en treedt ze in een constructieve dialoog met andere partners in de hoop dat hierdoor de gezamenlijke inspanningen worden opgedreven.

De werking die hieruit voortvloeit is gebaseerd op drie pijlers. Ten eerste is de Coalitie gericht op het samenbrengen en ontsluiten van informatie en expertise in verband met de implementatie van het IVRK: het samenbrengen van gegevens. In de tweede plaats wil de Coalitie een netwerk uitbouwen voor organisaties die kinderrechten centraal stellen in hun werking: het samenbrengen van mensen en NGO's. Een laatste pijler heeft betrekking op belangenbehartiging en monitoring van het beleid. Op basis van de eerste twee pijlers wil de Kinderrechtencoalitie in dialoog treden met andere belangrijke partners in het kinderrechtenveld zodat de gezamenlijke inspanning voor de naleving van het IVRK wordt opgedreven.

De Coördination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE)

De *Coördination des ONG pour les droits de l'enfant* (CODE) is een netwerk van tien verenigingen die de kinderrechten in België en in de wereld promoten en/of verdedigen. Het netwerk ontstond in 1994 op initiatief van de DCI (Defence for Children International) en dit naar aanleiding van de realisatie van het eerste Alternatief Rapport van de NGO's over de toepassing van het IVRK in België gericht aan het Comité voor de Rechten van het Kind. In 2000 werd de CODE officieel een vereniging zonder winstoogmerk (vzw).

De huidige leden van de CODE zijn: *Amnesty international*, *ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles*, *BADJE (Bruxelles Accueil et Développement pour la Jeunesse et l'Enfance)*, *le Conseil de la Jeunesse*, *DEI (Défense des enfants international) Belgique section francophone*, *ECPAT (End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for sexual purposes)*, *Ligue des droits de l'Homme*, *la Ligue des familles*, Plan België, en UNICEF België.

Naast talrijke contacten via email en telefoon, komen de leden van de CODE maandelijks samen om hun respectievelijke acties met elkaar te delen, maar ook samen activiteiten op te starten en op te volgen (persberichten, artikels, studies, lobbywerk, conferenties, etc.). Dit alles gebeurt met de bedoeling meer respect af te dwingen voor alle Belgische kinderen en in het bijzonder deze in de Franse Gemeenschap (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Waals Gewest).

Vandaag de dag bestaat de CODE uit 3 deeltijdse medewerkers. Samen met de leden proberen zij de verscheidene taken van de vereniging tot een goed einde te brengen. Tot dit takenpakket behoren onder andere:

- Waken over de implementatie van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind door België – vooral met betrekking tot het toepassen van de aanbevelingen van het Comité;
- Acties ontwikkelen om te informeren, te sensibiliseren en te onderrichten over de Rechten van het Kind;
- Het maken van analyses en studies met betrekking tot de Rechten van het Kind (ten minste 15 analyses en 1 studie per jaar);
- Het werken als netwerk en als verzamelpunt van informatie met betrekking tot de Rechten van het Kind in België en in het bijzonder in de Franse Gemeenschap;
- Het deelnemen aan meerdere werkgroepen (institutioneel of niet) met het oog op een betere toepassing van het IVRK in België (hieronder vallen: de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind (NCRK), het Platform Kinderen op de Vlucht, de Commissie Jeugd van de Liga voor de Mensenrechten, en de werkgroep IVRK van de *Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse*);
- Het organiseren van ronde tafels, conferenties, etc. over kwesties gerelateerd aan de Rechten van het Kind.

De CODE wordt erkend en gesubsidieerd door de Franse Gemeenschap (Ministerie van Cultuur), als een vereniging voor permanente educatie op de as 'Analyses en Studies'. Ze wordt ook gesubsidieerd door het Ministerie van Justitie (federale overheid) en door het Ministerie van Jeugd van de Franse Gemeenschap. Om haar doelen te realiseren, staat de CODE open voor andere NGO's die werken rond de Rechten van het Kind en verwelkomt ze ook iedere relevante analyse of informatie met betrekking tot de implementatie van het IVRK.

	3	Inleiding
01	11	Globaal kinderrechtenbeleid en follow-up aanbevelingen Comité
02	17	Kinderen in armoede
03	21	Participatie en informatie
04	27	Geweld tegen kinderen
05	37	Kinderen en het gerecht
06	45	Minderjarige vreemdelingen
07	53	Onderwijs en vrije tijd
08	65	Gezin, zorg, jeugdhulp
09	75	Gezondheid
10	85	Media en consumentenzaken
11	91	Kinderrechten in ontwikkelings-samenwerking
	95	Bibliografie
	103	Lijst van NGO's en actoren uit het middenveld die aan dit rapport bijdroegen
	115	BIJLAGE Suggesties van vragen voor de <i>list of issues</i> en het overleg met de Belgische Staat

01 | GLOBAAL KINDERRECHTENBELEID EN FOLLOW-UP AANBEVELINGEN COMITÉ

1 Coördinatie van het Kinderrechtenbeleid	11
Coördinatie van het beleid	11
Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind	11
Nationaal Actieplan voor kinderen	12
Identificatie en analyse van budgetten voor kinderen	12
Kindeffectenrapportage	12
Ombudspersonen voor kinderen	12
2 Dataverzameling	13
3 Interpretatieve verklaring Art. 2	14
4 Verspreiding van de rapporten en aanbevelingen	14
5 Kinder- en mensenrechteneducatie	14

1 Coördinatie van het Kinderrechtenbeleid

(C.O. 2002 nr. 10, 13)

Coördinatie van het beleid

In het algemeen stellen de NGO's vast dat er een gebrek aan coördinatie heerst in verscheidene beleidsdomeinen waarvoor de bevoegdheden verdeeld zijn over verschillende beleidsniveaus. Daarom dringen zij sterk aan op een transversaal en gecoördineerd kinderrechtenbeleid.

Op federaal niveau is niemand belast met de coördinatie van het kinderrechtenbeleid. Een verantwoordelijke voor de coördinatie van het kinderrechtenbeleid zou alle regeringsleden moeten kunnen responsabiliseren om elk in hun domein de implementatie van het IVRK waar te maken.

Het kinderrechtenbeleid wordt in Vlaanderen gecoördineerd door de minister van Jeugd en in de Franse Gemeenschap door de minister-president. De coördinatie kan volgens de NGO's met meer ernst en gezag gebeuren.

Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind

In 2007 werd in België, als antwoord op de *Concluding Observations* van het Comité voor de Rechten van het Kind de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind, die institutionele en andere actoren uit het kinderrechtenveld samenbrengt, opgericht. Volgens de NGO's staat deze Commissie echter voor een aantal belangrijke uitdagingen. Het samenwerkingsakkoord voorziet het volgende: "De Commissie heeft ook een opdracht op het vlak van de bevordering van het overleg en de permanente gegevensuitwisseling tussen de verschillende autoriteiten en instanties die zich bezig houden met de rechten van het kind, zulks ten einde een maximale afstemming van het op elk niveau gevoerde beleid te bewerkstelligen. Te dien einde houdt zij rekening met de aanbevelingen van het Comité van de rechten van het kind."⁶ Die rol wordt volgens de NGO's onvoldoende gespeeld. Hoewel verschillende instanties betrokken worden bij het werk van de Commissie (ombudspersonen, experts, NGO's, administraties, etc.), worden alle beslissingen genomen door vertegenwoordigers van de overheden

⁶ Wet van 1 mei 2006 houdende goedkeuring van het samenwerkingsakkoord houdende oprichting van een Nationale Commissie voor de rechten van het kind, gesloten te Brussel, op 19 september 2005, tussen de Staat, de Vlaamse Gemeenschap, het Vlaams Gewest, de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest, de Duitstalige Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie, Belgisch Staatsblad, 10 november 2006.

(“stemgerechtigde leden”). Dit zorgt ervoor dat het de Commissie ontbreekt aan autonomie en aan werkelijke slagkracht om de politieke besluitvorming omtrent aan kinderrechten gerelateerde thema's te beïnvloeden. De werkwijze van de Commissie zou daarom aan een evaluatie moeten onderworpen worden.

Hierbij willen we ook herinneren aan de rol van de Commissie inzake inzameling, analyse en verwerking van informatie op nationaal niveau. Om deze taak ten goede te vervullen zijn extra middelen nodig.

De NGO's werden overigens ook uitgenodigd om deel te nemen aan verschillende werkgroepen voor de uitwerking van het officiële vijfjaarlijkse rapport. De NGO's kunnen echter enkel de magere impact van hun inbreng in het officiële rapport vaststellen.

Nationaal Actieplan voor kinderen⁷

De NGO's betreuren het gebrek aan een geïntegreerde visie op lange termijn in het basisdocument van het Nationaal Actieplan. De huidige tekst is eerder een opsomming van maatregelen die vroeger werden genomen of die momenteel worden uitgewerkt dan een uiteenzetting van het beleid voor de komende tien jaar, zoals het geval is in het wereldactieplan “A world fit for children” dat in mei 2002 in New York aangenomen werd. De tekst vermeldt talrijke intenties, maar voorziet weinig meetbare acties, weinig deadlines voor de realisatie van de voorgestelde maatregelen, van gereserveerde budgetten voor projecten en van de evaluatie van het uit te voeren beleid.

Identificatie en analyse van budgetten voor kinderen

Op alle beleidsniveaus ontbreekt de intentie om de budgetten te analyseren en hierin de middelen die rechtstreeks of onrechtstreeks toegewezen worden aan kinderen te identificeren.

Kindeffectenrapportage

De Vlaamse Kindeffectenrapportage werd onlangs uitgebreid naar een Jongeren- en Kindeffectenrapportage (JoKER), waardoor de doelgroep werd uitgebreid tot de -25-jarigen. De NGO's vrezen dat hiermee de aandacht voor de jonge kinderen zal verslappen.

Op andere beleidsniveaus bestaat er geen dergelijke beleidstoets.

Ombudspersonen voor kinderen

De bevoegdheid van de ombudspersonen in Vlaanderen en de Franse Gemeenschap is ontoereikend waar het federale thema's betreft. Ook in het Duitstalig gewest is er geen ombudspersoon die toeziet op de implementatie van het IVRK en bevoegd is om klachten van kinderen te ontvangen en te behandelen. De NGO's willen meer samenwerking en meer coördinatie tussen de twee communautaire ombudspersonen en hun werkdomeinen en dit voor alle kinderen op nationale bodem.

---

⁷ Federale Overheid, Nationaal Actieplan voor kinderen, 2006, pg. 99: www.just.fgov.be/nl_htm/informatie/htm_justitie_atotz/nationaal_actieplan_kinderen.html.

Aanbevelingen

- 1 De NGO's bevelen aan dat er op federaal niveau een coördinerend minister kinderrechten wordt aangeduid.
- 2 De NGO's pleiten ervoor de bevoegdheid van de coördinatie onder te brengen bij de premier en de ministers-presidenten.
- 3 De Kindefectenrapportage moet worden uitgebreid naar alle overheden in België.
- 4 De NGO's vragen aan de overheden om in de begroting en/of in de besteding van de middelen zichtbaar te maken welk aandeel rechtstreeks of onrechtstreeks toegewezen is aan minderjarigen, zeker in de huidige situatie van economische crisis.

2 Dataverzameling

(Art. 44; C.O. 2002 nr. 14-15)

Om de opvolging van kinderrechten te verzekeren en om een beleid te ontwikkelen dat aangepast is aan de noden en interesses van kinderen, is het rigoureuus verzamelen van statistische en analytische gegevens over kinderen onontbeerlijk. Vandaag de dag bestaan wel gegevens maar vaak zijn ze onvolledig en/of worden ze te weinig gebruikt. Het gebrek aan informatie blijft flagrant, voornamelijk waar het gaat om opgesplitste gegevens (volgens leeftijd, geslacht, sociaaleconomische status van de ouders, eventuele aanwezigheid van een lichamelijk of mentaal gebrek, etc.) die van toepassing zouden moeten zijn op alle kinderen tussen 0 en 18 jaar (en niet alleen de 0 tot 3 jarigen, of de 14 tot 25 jarigen, etc.) inclusief minderjarigen die deel uitmaken van kwetsbare groepen (zieke, gehospitaliseerde kinderen of kinderen met een handicap, kinderen in armoede of in conflict met de wet, migrantenkinderen of buitenlandse kinderen, etc.).

Aanbevelingen

- 1 Het is nodig een systeem in te voeren voor het structureel verzamelen van gegevens op basis van duidelijke indicatoren.
- 2 De NGO's dringen aan op een accurate verzameling van alle opgesplitste gegevens inzake kinderrechten - gegevens die gaan over alle kinderen tussen 0 en 18 jaar. Hieraan moeten de nodige middelen besteed worden.
- 3 Speciale aandacht moet gaan naar de meest kwetsbare groepen kinderen en jongeren, in het bijzonder met waakzaamheid voor deontologische kwesties. Het stigmatiseren van groepen kinderen en jongeren moet ten allen tijden vermeden worden.
- 4 De NGO's zijn van mening dat er, vermits kwantitatieve methodes onvoldoende de ervaring van mensen kunnen weergeven, een veelheid aan nieuwe evaluatietechnieken dient te worden ontwikkeld.

3 Interpretatieve verklaring Art. 2

(C.O. 2002 nr. 7)

In het overheidsrapport wordt aangekondigd dat de reflectie over de procedure tot intrekking van de interpretatieve verklaring bij Artikel 2 van het IVRK in gang werd gezet. Sinds de goedkeuring van het rapport in juli 2008 is hierover niets meer gecommuniceerd. De NGO's hebben geen zicht op de stand van zaken en vrezen dat er intussen geen stappen zijn gezet.

Aanbeveling

De NGO's pleiten voor de intrekking van de interpretatieve verklaring.

4 Verspreiding van de rapporten en aanbevelingen

(Art. 44 §6; C.O. 2002 nr. 34)

België heeft het tweede periodiek rapport weliswaar beschikbaar gesteld via de website van de FOD justitie, maar daar was het zeer moeilijk op terug te vinden, zelfs voor professionelen in de kinderrechtensector, laat staan voor het grote publiek. De antwoorden van België op de vragenlijst van het Comité bij het tweede rapport zijn niet gekend, noch is er een verslag of samenvatting beschikbaar van de discussie met het Comité.

De aanbevelingen van het Comité werden slechts op zeer beperkte schaal verspreid door de overheid. Deze werden voornamelijk via de NGO's publiek gemaakt.

Aanbevelingen

- 1 De NGO's bevelen aan dat het derde rapport van België, samen met de schriftelijke antwoorden van België op de vragenlijst van het Comité, een samenvatting van de discussie en de aanbevelingen die door het Comité worden aangenomen, beschikbaar worden gemaakt op de website van de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind, en dit in de 3 landstalen.
- 2 Daarnaast pleiten we voor een kindvriendelijke vertaling van deze documenten door de overheid en een ruime verspreiding ervan naar alle kinderen in België.

5 Kinder- en mensenrechteneducatie

(Art. 29b; Art. 42; CO 2002 nr. 17, 26)

Tot op de dag van vandaag maakt geen enkele specifieke wetgeving kinderechteneeducatie op school, voor alle leerlingen vanaf het begin van het lager onderwijs (6 jaar) tot het einde van het secundair onderwijs (18 jaar), verplicht. In de Franse Gemeenschap worden de maatregelen gekenmerkt door een gebrek aan systematiek. Het thema kinderrechten wordt slechts indirect behandeld in het *Décret citoyeneté* van 2007. Bovendien is het voorgestelde handboek enkel geschikt voor leerlingen van het vijfde en zesde middelbaar (17-18 jarigen). Wat de interdisciplinaire activiteiten van het Decreet betreft, gaat het hem eerder om de 'verantwoordelijkheid' tegenover anderen dan om kinderrechten an sich.

In de Vlaamse Gemeenschap verplicht het Decreet van 1997 kinderrechteneducatie op school⁸, maar door de vage verwoording ontbreekt het de leerkrachten aan een duidelijk kader. Er wordt niet getoetst in welke mate leerlingen daadwerkelijk kennis hebben van het Verdrag en van de toepassing in de praktijk.

In het leerplichtonderwijs staat 'kinderrechten' op de agenda, het hoger onderwijs hinkt echter achterop. Ook in de lerarenopleiding zijn kinderrechten nog geen vast gegeven.

Wat de permanente vorming van leerkrachten in de Franse Gemeenschap betreft, zijn slechts twee van de door het *Institut de la Formation en cours de Carrière* (IFC)⁹ voorgestelde vormingsmodules gerelateerd aan mensenrechten. Eén module houdt verband met kinderrechten maar op een zeer specifieke manier: kinderrechten worden nog maar eens gelinkt aan plichten. Bovendien is de vorming bedoeld voor leerkrachten en opvoeders van kinderen tussen 5 en 14 jaar, maar niet van jongeren tussen 15 en 18.

Aanbevelingen

- 1 Kinderrechteneducatie op school moet transversaal en multidisciplinair zijn en deel uitmaken van een coherente en globale aanpak. De Rechten van het Kind moeten 'leven' op school. Sociale vaardigheden en maatschappelijke vorming mogen geen voorrecht zijn voor leerlingen uit bepaalde studierichtingen.
- 2 Kinderrechteneducatie moet worden ontwikkeld en door middel van een decreet worden geïntegreerd in het schoolprogramma in de Franse Gemeenschap – dit vanaf het begin van het lager onderwijs tot het einde van het secundair onderwijs.
- 3 Het aanbieden van een keuzevak 'kinderrechten', toegankelijk voor alle richtingen in het hoger onderwijs en als verplicht vak binnen de lerarenopleiding is een minimum.
- 4 Bovendien moeten systematische en permanente vormingsprogramma's over kinderrechten opgesteld worden, gericht aan alle professionele groepen die werken voor en met kinderen, in het bijzonder leerkrachten (zowel in het begin van hun opleiding als tijdens hun loopbaan.).
- 5 Het doelpubliek moet vertrouwd raken met het IVRK via de vier volgende doelstellingen:
  - f Van het bestaan van het IVRK afweten;
  - g De filosofie van het IVRK kennen en integreren;
  - h De inhoud van het IVRK kennen en integreren;
  - i De kennis over het IVRK toepassen.
- 10 Voor professionelen moet een initiële vorming voorzien worden die hen voorbereidt op de relaties met de doelgroep waarmee zij zullen werken, in het bijzonder wanneer deze doelgroep ver af staat van de leefwereld van de professionelen. Met moet aandacht besteden aan beeldvorming aan beide zijden.

⁸ Decreet van 15 juli 1997 tot bekrachtiging van de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen van het gewoon basisonderwijs, Belgisch Staatsblad, 28 augustus 1997.

⁹ Zie www.ifc.cfwb.be.

02 | KINDEREN IN ARMOEDE

1 Toegang tot gezondheidszorg	18
2 Schoolkosten, schoolfalen en doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs	18
3 Plaatsing van kinderen in armoede	18
4 Tekort aan opvangplaatsen	18
5 Het recht op ontspanning, sport en cultuur	18

Hoewel België een bevoorrecht land is, worden talrijke families getroffen door armoede. De cijfers zijn alarmerend en blijven stijgen sinds 2002. Uit gegevens van het jaarrapport 2009 over armoede en sociale uitsluiting van de Universiteit van Antwerpen blijkt dat 16,9 % van de kinderen in België onder de armoederisicogrens leeft, wat overeenkomt met de vijfde slechtste score van Europa. Van de 0 tot 6 jarigen leeft 18% of bijna 1 op 5 onder de armoedegrens.

Sommige groepen lopen een groter risico om met armoede geconfronteerd te worden. Uit “De interfederale armoedebareometer 2009”¹⁰ blijkt dat 34,2% van de werklozen en 74,5% van de huishoudens met kinderen en zonder inkomen uit werk een armoederisico lopen. Het type huishouden en de nationaliteit zijn eveneens belangrijke factoren: 35,8% van de eenoudergezinnen leven met een armoederisico: 53,3% van de buitenlanders van niet-Europese afkomst lopen hetzelfde risico¹¹. Het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding geeft aan dat die verschillende groepen vaker het slachtoffer worden van discriminatie.

Armoede is niet alleen een economische kwestie. Het is evenzeer een complexe en multidimensionale problematiek die alle levensdomeinen treft. Vaak is het zo dat ontberingen op verschillende vlak toenemen en elkaar versterken. De levensomstandigheden (huisvesting, inkomen, enz.) zijn bijgevolg niet meer conform aan de menselijke waardigheid en hebben zo een belangrijke impact op alle kinderrechten.

Het merendeel van de bestaande maatregelen slaagt er echter niet in om hun doelstelling ten aanzien van mensen in armoede (zeker wanneer het gaat over extreme armoede) te vervullen. Eén van de redenen daarvan is de enorme afstand tussen de professionelen en de institutionele denkwijzen enerzijds en het doelpubliek anderzijds. Dit zorgt voor misverstanden, een gebrek aan empathie, onrealistische verwachtingen, vooroordelen, negatieve oordelen, wederzijdse angst en wantrouwen, enz. Deze gevolgen hebben dan weer een impact op het respect voor de mensenrechten van de betrokken kinderen en volwassenen.

Hieronder bespreken wij kort enkele deelaspecten.¹²

¹⁰ Beschikbaar via www.mi-is.be; bron: EU-Silc 2007/revenus 2006.

¹¹ De NGO's stellen vast dat hoewel een groot aantal van de aan kinderarmoede gerelateerde factoren op microniveau (gezinssamenstelling, tewerkstellingspercentage,...) samenhangt met een bepaalde culturele achtergrond, migratiegeschiedenissen en integratieprocessen, deze link binnen onderzoek en beleid nog te weinig wordt gelegd.

¹² Elk thema zal verder in het rapport in detail behandeld worden.

1 Toegang tot gezondheidszorg

De levensomstandigheden van kinderen die in armoede moeten leven brengen hun lichamelijke en geestelijke gezondheid in gevaar.¹³

2 Schoolkosten, schoolfalen en doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs

De NGO's merken op dat de maatregelen die worden genomen om de toegang tot kosteloos onderwijs te verbeteren te gefragmenteerd blijven. Te veel gevallen van uitval uit het onderwijs hebben te maken met armoede. Vaak is er sprake van een opeenvolging van mislukkingen, van moeilijkheden om als gezin aan de eisen van de school te voldoen, moeilijkheden met aanwezigheid op school, misverstanden tussen gezin en school, te vroege doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs. Vele kinderen die in moeilijke situaties leven, zouden echter met de nodige ondersteuning en 'een helpende hand' kunnen blijven school lopen in het gewone onderwijs.

3 Plaatsing van kinderen in armoede

Elke scheiding van een kind van zijn of haar gezin brengt niet alleen veel emotioneel leed met zich mee, maar tevens een reëel risico op een nog verdere verzwakking van het kind¹⁴.

4 Tekort aan opvangplaatsen

Ondanks de inspanningen die worden geleverd, is het recht op kwalitatieve kinderopvang voor alle kinderen in België nog verre van verzekerd. Integendeel, de NGO's constateren een schrijnend tekort aan opvangplaatsen, dat vooral de armsten in onze samenleving het zwaarste treft. Het zijn namelijk in de eerste plaats de tweeverdieners die de weg vinden naar de bestaande plaatsen voor kinderopvang.

5 Het recht op ontspanning, sport en cultuur

Het meest recente rapport van de kinderrechtencommissaris van de Franse Gemeenschap¹⁵ toont aan dat ouders met een laag inkomen vaak niet in staat zijn te betalen voor de vrijetijdsbesteding van hun kinderen, vooral wat betreft zomerkampen.

Aanbevelingen

- 1 Een volwaardig levensniveau moet worden verzekerd voor alle families. De beleidsdomeinen die een impact kunnen hebben op de Rechten van het Kind (fiscaliteit, familiale uitkeringen, huisvesting, tewerkstelling, onderwijs, integratie en gelijke kansen, etc.) moeten worden gecoördineerd.

¹³ Zie deel 9.1.

¹⁴ Zie hoofdstuk 8 van dit rapport.

¹⁵ Délégué général aux droits de l'enfant (2009). "Dans le vif du sujet. Rapport relatif aux incidences et aux conséquences de la pauvreté sur les enfants, les jeunes et leurs familles", Bruxelles, Communauté française, novembre.

- 2 Het verzamelen van gegevens moet geoptimaliseerd worden, dit door verbanden te leggen tussen armoede, toegang tot kinderrechten en migratie. De verzamelde gegevens moeten de werkelijke situatie van kinderen belichten.
- 3 De NGO's dringen erop aan dat er een beleid ontwikkeld wordt dat een degelijke huisvesting voor iedereen garandeert.
- 4 De lokale overheden (vooral de OCMW's) moeten door centrale overheden gestimuleerd worden om initiatieven te nemen die de eigen problemen van kinderen in armoede opvangen.

03 | PARTICIPATIE EN INFORMATIE

1 Maatschappelijke participatie van kinderen	21
Algemeen	21
School	22
Gezondheidszorg	23
In de rechtspraak	24
Participatie van maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren	24
2 Recht op informatie	25
Algemeen	25
In de hulpverlening	25

1 Maatschappelijke participatie van kinderen

(Art. 12; C.O. 2002 nr. 21, 22)

Algemeen

De laatste jaren zagen de NGO's met genoeg vorderingen op het vlak van het stimuleren en (decretaal) verankeren¹⁶ van participatie van kinderen in verschillende domeinen. Naargelang het beleidsdomein wordt participatie echter verschillend ingevuld, gaande van deelnemen aan (culturele activiteiten), zetelen in (inspraakraden e.d.) of betrokken zijn bij (een organisatie of besluitprocessen). Jammer genoeg is de invulling van participatie vaak een afgeslankte versie van hoe de principes vervat zijn in het IVRK.

Er moet daarom dringend werk gemaakt worden van het omvormen van de participatiestructuren tot een echte participatiecultuur die de openheid biedt om echt in dialoog te treden met de kinderen. Alleen zo kan participatie ook gerealiseerd worden op micro-niveau en kunnen kinderen niet alleen via de bestaande structuren, maar ook in hun dagelijkse leven betrokken zijn bij de beslissingen die hen aangaan.

De nadruk die onder meer ook door de kinderrechteninstrumenten op de mening van kinderen en jongeren wordt gelegd is daarbij een eerste mogelijke valkuil. Wanneer men enkel focust op mening laat men plaats voor de vraag of kinderen wel competent zijn om een eigen mening te vormen - een vraag die al te vaak gebruikt wordt om het participatierecht van kinderen in te perken. De NGO's zijn ervan overtuigd dat indien men eerder zou focussen op en rekening houden met de beleving van kinderen, d.w.z. op hoe kinderen en jongeren de realiteit zelf ervaren, men deze 'competentie-alkuil' kan vermijden en het participatiedebat een diepere wending kan geven.

Een tweede valkuil schuilt in het feit dat de verschillende overheden bij hun bekommernissen omtrent de participatie van kinderen hun heil voornamelijk zoeken in eenzijdige initiatieven die gekenmerkt worden door nabootsing van de instrumenten die bij de participatie van volwassenen gebruikt worden. Voorbeelden zijn legio: kindergemeenteraden, jeugdraden, en andere geformaliseerde instrumenten. De NGO's klagen aan dat er te weinig inspanningen worden geleverd om participatie op schaal van de kinderen te ontwikkelen. In de lijn van deze vaststelling blijkt ook dat het consulteren van kinderen doorgaans slechts gebeurt in dossiers met een typisch kinderthema (bv. het inrichten van een

---

¹⁶ Een overzicht van decreten en arresten van de Franse Gemeenschap in verband met participatie bevindt zich op de website van *l'Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse, et de l'Aide à la Jeunesse*: www.oejaj.cfwb.be/rubrique.php?id_rubrique=87.

speelplein) of randthema (bv. orde in de klas). Thema's die meerdere actoren betrekken, zoals mobiliteit of de invulling van eindtermen, worden ten onrechte onvoldoende met kinderen besproken.

Over het algemeen merken de NGO's tenslotte op dat de regeringen niet genoeg de reflex hebben om aan kinderen en jongeren advies te vragen bij het ontwerpen van regelgeving die hen rechtstreeks of onrechtstreeks aanbelangt.

School

1 Vlaamse Gemeenschap

Het voorzien van participatiestructuren heeft de laatste jaren aan belang gewonnen binnen het onderwijsbeleid. Het Vlaamse Participatiedecreet¹⁷ (2004) verplicht scholen ook leerlingen op te nemen in de schoolraad en zo de leerlingenraad structureel als onderwijspartner te erkennen. Sinds enkele jaren zijn leerlingen ook een erkende onderwijspartner binnen de Vlaamse Onderwijsraad. Er zijn echter ook een aantal belangrijke kanttekeningen te maken.

2 Ondersteuning van participatie

De inwerkingtreding van het expertisecentrum waarop scholen volgens het decreet een beroep kunnen doen om de participatiecultuur op school uit te bouwen, is uitgesteld tot een door de regering nader te bepalen datum. Door het opdoeken van het Steunpunt leerlingenbegeleiding, dat beschikte over een budget van 1 miljoen euro, valt bovendien 80% van het ondersteuningsaanbod van leerlingenparticipatie en leerlingenraden weg. De Vlaamse Scholierenkoepel (VSK) wordt geacht die leemte op te vullen, maar kan niet op hetzelfde budget rekenen: sinds de intrede van het participatiedecreet is het budget voor ondersteuning van participatie immers beduidend lager. In de praktijk betekent dit dat veel vragen niet opgevolgd kunnen worden en dat leerlingenparticipatie op het niveau van de klas niet langer ondersteund kan worden. Daarnaast is er een gebrek aan ondersteuning voor (leerlingen in) schoolraden, aan uitwisselingsinitiatieven tussen verschillende scholen over de werking van de schoolraden en over middelen ter ondersteuning van directie, leerkrachten en leerlingen. Ook vragen naar ondersteuning van basisscholen worden onvoldoende opgevolgd.

3 Evaluatie van het decreet

Voor de evaluatie van het nieuwe decreet is voorzien dat de Vlaamse Overheid een instrument zou ontwikkelen om de formele en informele participatiecultuur op school te meten. Momenteel is het nog onduidelijk of die participatiebarometer afgewerkt of werkzaam is. Er is geen informatie over de vorm en inhoud van het instrument noch over wie het moet en kan hanteren.

Los van de evaluatie van het decreet lijkt het ons zinvol om participatie als school ook zelf te kunnen evalueren.

---

¹⁷ Decreet van 2 april 2004 betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, Belgisch Staatsblad, 6 augustus 2004.

4 Beperkingen van huidige vormen van participatie

De eigen mening van kinderen in de sector onderwijs wordt traditioneel beperkt rond de randvoorwaarden van het onderwijs zoals schoolreglementen en discipline. Zo ook door de Vlaamse overheid die in haar knelpunten het onderwijs aanhaalt, maar absoluut voorbijgaat aan het betrekken van kinderen bij de inhoud van het onderwijs. Uit een enquête van de VSK blijkt dat leerlingen zich ook willen kunnen uitspreken over inhoudelijke thema's zoals de evaluatie van de leerkrachten, de inhoud van de lessen, het bepalen van de eindtermen en het ontwikkelen van leerplannen. Tot nog toe worden kinderen noch bij voorvermelde zaken, noch bij de algemene organisatie van het onderwijs (vb. leerplicht) gehoord. Leerlingen van het secundair onderwijs hebben nog lang niet het gevoel dat ze echt mogen participeren¹⁸.

5 Informele participatie

Het onderzoek "Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk"¹⁹ en een enquête die de VSK recent zelf hield²⁰ bevestigen dat informele participatie op klas- en schoolniveau zeer belangrijk is. Er moet bijgevolg ook aandacht komen voor inspraak van leerlingen die niet aan formele organen zoals de leerlingenraad deelnemen.

6 Franse Gemeenschap

In de lijn van het *Décret Missions*²¹ zijn de secundaire scholen (12 tot 18 jarigen) van de Franse Gemeenschap verplicht om over een participatieraad te beschikken²². Die raad buigt zich over beslissingen inzake de werking van de school en bestaat uit leerkrachten, ouders en leerlingen van het secundair onderwijs. Participatie van leerlingen van de lagere school (6 tot 12 jarigen) is eveneens mogelijk, zij het in beperktere mate.

Gezondheidszorg

Kinderen die in het ziekenhuis opgenomen zijn (in pediatrische en/of psychiatrische diensten) vallen niet onder het Decreet Rechtspositie Minderjarige Patiënt. Het ziekenhuiswezen wordt immers gereguleerd door de Wet Patiëntenrechten²³. In tegenstelling tot de mensenrechtenverdragen en het IVRK, zijn het hier niet de kinderen zelf die hun rechten uitoefenen maar hun ouders. De Wet Patiëntenrechten gaat namelijk uit van de principiële onbekwaamheid van kinderen

¹⁸ Dat blijkt uit de internetpeiling van Maks!, het jongerenblad van Klasse, bij meer dan duizend jongeren tussen 14 en 18 jaar. Een peiling bij 500 leerkrachten bevestigt de cijfers, zie: www.ond.vlaanderen.be/nieuws/archief/2006/2006p/1212-inspraak.htm.

¹⁹ De Groof, S; Elchardus, M.; Stevens F. (2001). "Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk". www.vub.ac.be/TOR/main/publicaties/downloads/t2001_15.pdf.

²⁰ Windey, E. (2008). "Wat maakt dat jij je goed voelt op school? We vroegen het aan 100 leerlingen" in: Uitval en Uitsluiting in het onderwijs, Kinderrechtenforum 5.

²¹ Décret du 24 juillet 1996 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, Belgisch Staatsblad, 23 september 1997.

²² Deze verplichting is meer bepaald in voege sedert 1 januari 2008.

²³ Wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, Belgisch Staatsblad, 26 september 2002

om hun rechten uit te oefenen. Wel moet de minderjarige patiënt “betrokken worden” bij de uitoefening van zijn of haar behandeling, en hebben minderjarigen die blijf geven van maturiteit²⁴ wel het recht om hun eigen rechten uit te oefenen, volgens hun capaciteiten. De NGO's vragen een kindgerichte implementatie van én aanvulling op de Wet op de Patiëntenrechten zodat ook kinderen een *informed consent/refusal* kunnen geven voor een behandeling.

In de rechtspraak

Voor de mening van de NGO's over participatie door kinderen en jongeren in juridische en administratieve procedures, zie Hoofdstuk 5.

Participatie van maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren

De vraag of kinderen wel competent zijn om een eigen mening te vormen, wordt nog al te vaak gebruikt om het participatierecht van kinderen in te perken. Vooral voor kinderen in een kwetsbare situatie (kinderen in armoede, kinderen die illegaal in België verblijven, asielzoekers, kinderen met een handicap, zieke kinderen, kinderen in conflict met de wet, kinderen in psychiatrische instellingen en zeer jonge kinderen), bestaat het risico dat volwassenen beslissingen nemen in hun plaats zonder hen te betrekken.

Vaak is het zo dat zij bepaalde beslissingen en soms dramatische en traumatiserende maatregelen zoals uitwijzing en plaatsing moeten ondergaan en dat zij in bestaande participatie-initiatieven geen plaats krijgen. Een recente enquête van *l'Observatoire de l'enfance, de la Jeunesse et de l'aide à la Jeunesse*²⁵ toont aan dat de ervaringen met betrekking tot participatie van jongeren sterk verschillen volgens de sociale afkomst van deze jongeren, het socioprofessioneel statuut van hun ouders en het soort onderwijs dat de jongeren volgen.

De participatie van jongeren wordt door diverse obstakels gehinderd: gebrek aan informatie en opvang, problemen met toegankelijkheid op financieel en cultureel gebied en wat betreft mobiliteit, enz. Om participatie mogelijk te maken, moet er een vertrouwensklimaat worden gecreëerd, moet men het ritme van de kinderen en jongeren in kwestie respecteren, moet men voldoende tijd en tussenstappen voorzien en dient men met waakzaamheid en steun de bestaande verschillen te respecteren.

Aanbevelingen

- 1 Meer aandacht en middelen besteden aan initiatieven die helpen een echte participatiecultuur te bewerkstelligen, waarin kinderen en jongeren d.m.v. op hun maat ontwikkelde instrumenten hun mening en beleving kunnen delen rond meer dan enkel typische kinderthema's. De NGO's vragen dat de coördinerend minister kinderrechten ook hierin wordt opgeleid en een grotere sensibiliserende rol zou opnemen ten opzichte van zijn collega ministers ten einde de participatiereflex te stimuleren.
- 2 Meer middelen inzetten om (informele) participatie in het dagelijkse leven

²⁴ De maturiteit wordt geval per geval en door een volwassene beoordeeld.

²⁵ Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse (2007). “Enquête sur la participation des jeunes âgés de 10 à 18 ans en Communauté française de Belgique”, Brussel, april.

te ondersteunen en *good practices* verder uit te bouwen. In het bijzonder: opleidingen en leerprocessen ontwikkelen voor alle mensen die beroepsmatig in contact komen met kinderen; de bredere navolging garanderen van goede initiatieven op het vlak van ruimtelijke ordening (het betrekken van kinderen en jongeren bij de aanleg van pleinen en parken en bij het bouwen of renoveren van scholen); leerlingenparticipatie ondersteunen met de nodige middelen; geen eindtermen ontwikkelen zonder een brede betrokkenheid van de kinderen voor wie ze bestemd zijn.

- 3 Er moet een kindgerichte toepassing van én aanvulling op de Wet op de Patiëntenrechten komen zodat ook kinderen een zogenaamd *informed consent* of *informed refusal* kunnen geven voor een behandeling, naargelang hun capaciteiten.
- 4 De participatie van maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren moet worden gegarandeerd door te voldoen aan bijkomende voorwaarden zoals een vertrouwensklimaat, tijd, steun, etc.

2 Recht op informatie

(Art. 17)

Algemeen

Kinderen en jongeren zijn in staat een eigen mening te vormen en volwaardig aan de maatschappij deel te nemen indien zij kunnen beschikken over informatie die ten eerste toegankelijk (laagdrempelig en verspreid via verschillende media) is, ten tweede begrijpbaar (aangepast aan de leeftijd en taal) en ten derde afgestemd op hun leefwereld.

De (informatie)vraag van een kind/jongere dient ernstig te worden genomen. Het vergt immers al een kwetsbare opstelling van kinderen/jongeren om hun vraag te stellen. Het is belangrijk dat hiertoe een veilige omgeving wordt gecreëerd waarin niet wordt veroordeeld.

In de hulpverlening

Kinderen en jongeren hebben recht op alle gegevens die hen aanbelangen. Kinderen en jongeren die geïnformeerd worden, leren dat zij impact hebben op hun leven en ook zelf een invloed kunnen uitoefenen op de situatie waarin zij verkeren.

Aanbevelingen

- 1 Aangezien het recht op informatie een voorwaarde is voor werkelijke participatie, moet er eerst en vooral geïnvesteerd worden in de promotie en de verspreiding van aan kinderen aangepaste informatie over fundamentele rechten.
- 2 Het Vlaams Informatiepunt (VIP) jeugd en de Jongeren Informatie Punten (JIP's) hebben reeds belangrijke stappen gezet om informatie makkelijker naar kinderen en jongeren toe te leiden, maar toch zien kinderen en jongeren nog te vaak door het bos van informatie de bomen niet. Het aanbod dient meer overzichtelijk en gestructureerd te zijn.

04 | GEWELD TEGEN KINDEREN

1 Inleiding	27
2 Lijfstraffen	27
3 Kindermishandeling	28
4 Geweld in residentiële settings	30
5 Verkeersgeweld	30
6 Pesten	31
Nieuwe vormen van pesten	31
Gevolgen van pesten	32
7 Kindsoldaten	32
8 Kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie	33

1 Inleiding

Men heeft al te vaak de neiging om geweld ten aanzien van kinderen te reduceren tot geweld veroorzaakt door individuen uit het gezin of de maatschappij. Op die manier negeert men echter een belangrijke bron van geweld ten aanzien van kinderen: institutioneel geweld of geweld dat wordt veroorzaakt door publieke instellingen.

Leven in armoede is bij uitstek een vorm van permanent geweld waarvan de gevolgen (stress, angst, beledigingen, vernederingen, ontberingen, afhankelijkheid, gebrek aan intimiteit en ruimte, enz.) zowel volwassenen als kinderen treffen. De NGO's stellen tevens vast dat kinderen om diverse redenen vaker het slachtoffer kunnen worden van misbruiken en institutioneel geweld: ze beantwoorden minder goed aan de verwachtingen en/of eisen van de instellingen; ze zijn kwetsbaar of hun gezinnen zijn niet in staat om zich voldoende te verdedigen. De gevolgen hiervan zijn in de eerste plaats voelbaar in het onderwijs en in gevallen van plaatsing²⁶.

Bovendien merken de NGO's op dat bepaalde evoluties in onze wetgeving ervoor zorgen dat er meer interventies en controles van staatswege plaatsvinden in erg achteruitgestelde families. Maatregelen ter bescherming van de kinderen, zoals bijvoorbeeld het plaatsen van kinderen, kunnen er echter voor zorgen dat gezinnen in moeilijkheden nog kwetsbaarder worden of nog erger gestigmatiseerd raken.

Tenslotte bestaan er ook instellingen die van nature gewelddadig zijn tegenover kinderen. Gesloten instellingen, bijvoorbeeld, kunnen zelfs indien zij in wezen bedoeld zijn voor de bescherming van het kind, op zichzelf een bron van geweld ten aanzien van kinderen zijn.²⁷

2 Lijfstraffen

(Art. 19; Art. 37; Art. 24)

Gebruik van geweld in de opvoeding leert kinderen dat geweld een acceptabele strategie is om conflicten op te lossen of om van mensen gedaan te krijgen wat men wil. Het is bovendien een ineffectieve vorm van disciplineren. Er zijn positieve manieren om gedrag van kinderen te corrigeren, die beter zijn voor hun ontwikkeling en bijdragen tot het opbouwen van relaties gebaseerd op vertrouwen en wederzijds respect. In het overheidsrapport (par. 312) stelde de overheid zeer

²⁶ Délégué général aux droits de l'enfant (2007). "Rapport final de la commission pour le droit à la scolarisation des enfants et des adolescents", Bruxelles, Communauté française.

²⁷ Zie ook de hoofdstukken van dit rapport over detentie van adolescenten en over minderjarige vreemdelingen.

laconiek dat de inspanningen zullen verhoogd worden om lijfstraffen en psychisch geweld een halt toe te roepen. Een dergelijk vaag engagement verplicht tot niets en kan bijgevolg ook niet worden geëvalueerd. Bovendien brengt de overheid een dubbele boodschap: enerzijds via bewustmakingscampagnes het positief, geweldloos opvoeden aanmoedigen, maar anderzijds niet moedig durven stellen dat geweldloos opvoeden de norm moet zijn. Terwijl juist de groots opgezette campagnes een begeleiding en ondersteuning zouden moeten zijn voor een in te voeren wettelijk verbod²⁸.

Aanbeveling

In het Burgerlijk Wetboek wordt een Artikel 371bis ingevoegd, luidende: “Art. 371bis. Een kind heeft recht op verzorging, veiligheid en een goede opvoeding. Het moet worden behandeld met respect voor zijn persoon en zijn eigenheid en het mag niet worden onderworpen aan vernederende behandelingen, of andere vormen van fysiek of psychisch geweld.”

3 Kindermishandeling

(Art. 3; Art. 19)

In Vlaanderen is één op tien kinderen het slachtoffer van fysiek of verbaal geweld door hun ouders²⁹. Het sterftecijfer ingevolge mishandeling van kinderen in België is hoger dan in de meeste OESO-landen³⁰. Mishandeling is de tweede doodsoorzaak van kleutersterfte in Vlaanderen³¹.

De zorg rondom kindermishandeling kenmerkt zich door het ontbreken van een degelijke samenwerking en van heldere bevoegdheidsverdeling. Incidentele maatregelen hebben in plaats van oplossingen aan te reiken de problematiek verscherpt. In wat volgt stippen we enkele belangrijke noden aan.

Ten eerste moet er duidelijkheid komen rond vrijwilligheid en dwang. Bij een manifest onveilige opvoedingssituatie zijn wij van mening dat het belang en de veiligheid van het kind als meest kwetsbare schakel voorop moeten staan en een rechtstreekse toegang tot het gerecht mogelijk moet zijn. Als een instantie op een deskundige manier signalen van mishandeling onderzoekt moet ze de rechter direct kunnen inschakelen. Ouders die de bescherming van de gewelddadige partner voorrang wensen te geven op de bescherming van het kind, maken een keuze waarop zowel politie als hulpverlening aanklappend moeten reageren.

Ten tweede geven wij aan dat privacywetgeving nog te vaak een belemmering is voor de aanpak van kindermishandeling. Continuïteit en efficiëntie in het zorgaanbod vereisen transparantie van de beschikbare informatie. Te vaak zijn het de ouders die de informatiestroom bepalen. Om, in het belang van het kind, aan een snelle en correcte risico-inschatting te kunnen doen, moet men

28 De Franstalige NGO's willen er echter op wijzen dat een dergelijke wetgeving ook perverse effecten (bijvoorbeeld een hoger aantal sancties) kan inhouden voor de meest kwetsbare gezinnen.

29 Uit een onderzoek van het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (2000) naar de leefsituatie van 1.995 Vlaamse jongeren tussen de tien en de achttien jaar.

30 UNICEF (2003). “A League Table of Child Maltreatment Deaths in Rich Nations”, INNOCENTI Report Card 5, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre, p. 4.

31 Gezinsbond (2004). “Geweld in het Gezin”, dossier, 2004, p. 8.

over alle informatie uit de gerechtelijke en buitengerechtelijke context kunnen beschikken.

Vervolgens wijzen wij ook op het belang van doordachte campagnes. Sensibiliseringscampagnes die oproepen tot het melden van gevallen van kindermishandeling, bijvoorbeeld, hebben een averechts effect indien niet tevens wordt voorzien in structuren die afdoende veiligheid kunnen creëren.

In de Franse Gemeenschap bestaat er sinds 1998 een programma voor preventie en welzijn, genaamd YAPAKA, dat interessante initiatieven³² voorstelt om kindermishandeling tegen te gaan en dat zich richt tot kinderen, volwassenen, ouders en professionelen.

Geweld tegen kinderen stoppen vergt tot slot ook een sterke politieke wil en een vastberaden engagement vanwege de civiele maatschappij. Op regionaal, nationaal en internationaal niveau moeten sterke mechanismen opgezet worden die gepaard gaan met menselijke en financiële middelen die het mogelijk maken om geweld tegen kinderen te verminderen en er systematisch op te reageren. Dit omvat naast sancties ten opzichte van de daders ook het wijzigen van een te lakse mentaliteit en het wegwerken van economische en sociale factoren die geweld in de hand werken. Een internationaal gerichte aandacht is ook cruciaal voor de problemen van kinderen in situaties van oorlog, kinderhandel of seksuele uitbuiting. De Belgische regering kan haar steentje bijdragen door de strategienota over kinderrechten in de ontwikkelingssamenwerking in daden om te zetten. Daarnaast willen we er ook op wijzen dat residentiële plaatsing van kinderen in de meeste gevallen niet de beste oplossing is om tegemoet te komen aan hun zorgvraag.

Aanbevelingen

- 1 De strijd tegen armoede, een vorm van institutioneel geweld, moet worden opgevoerd. Aandacht voor waardigheid en welzijn van elk kind moet gegarandeerd zijn.
- 2 De VN Studie over geweld tegen kinderen moet worden uitgevoerd. Een nationaal actieplan moet worden opgesteld om alle geweld tegen kinderen een halt toe te roepen: dit actieplan moet realistische doelstellingen, duidelijke deadlines en een systematische evaluatie hebben en moet in een globale toepassingsstrategie door de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind gecoördineerd worden. De prioriteiten van dit actieplan zouden preventie en het verbod op alle vormen van geweld tegen kinderen moeten zijn. Deze strategie moet ook mechanismen van gegevensinzameling verbeteren opdat kwetsbare groepen geïdentificeerd kunnen worden, de aard en omvang van gewelddaden beter gekend worden, geboekte vooruitgang gemeten kan worden en opdat een pertinent beleid gevoerd kan worden.

---

³² Website (www.yapaka.be), televisie- en radiospots, publicaties, enz. Yapaka is een initiatief van de *Coordination de l'Aide aux enfants victimes de maltraitance du Ministère de la Communauté française*, en komt voort uit de samenwerking tussen verschillende administraties; de *Administration générale de l'enseignement et de la recherche scientifique*, de *Direction Générale de l'Aide à la jeunesse*, de *Direction générale de la santé*, en de *Office national de l'enfance (ONE)*.

- 3 De NGO's bevelen aan om campagnes op te zetten tegen het gebruik van geweld tegen kinderen en voor de promotie van geweldloze waarden: er moet ook voorzien worden dat diegenen die werken voor en met kinderen, in hun opleiding vorming krijgen in kinderrechten.
- 4 Een bruikbaar en aangepast informatie-instrument voor kinderen moet worden uitgewerkt. Dit gaat niet enkel over het melden van familiaal geweld maar moet aan alle kinderen de kans bieden om in vertrouwen te kunnen praten over geweldsituaties, ook binnen de context van onderwijs, plaatsing of detentie. Het instrument moet hen de weg wijzen naar diensten waar ze terecht kunnen voor hulp en advies.
- 5 In al deze elementen dient men steeds rekening houden met de mening van het kind: men moet het oor te luisteren leggen bij de kinderen en hen laten participeren bij de beslissingen die hen aangaan, ook rond geweld.³³

4 Geweld in residentiële settings

(Art. 19)

Buitenlandse niet-begeleide minderjarigen vormen een kwetsbare groep in het opvang- en begeleidingstraject. Uit onderzoek blijkt³⁴ dat vluchtelingen sowieso vaker dan gemiddeld slachtoffer zijn van geweld en dit vooral in de opvangstructuren waar ze verblijven. Daders van geweld kunnen zowel onder medebewoners als onder medewerkers van centra voorkomen.

Actoren op het terrein signaleren dat bij samenleven in een residentiële structuur het risico op spanningen en conflicten relatief groot is, zeker indien het gaat om grootschalige structuren met weinig tot geen mogelijkheden op privacy en met relatief weinig toezicht of begeleiding.

Aanbevelingen

- 1 In opvangcentra moeten maatregelen genomen worden ter preventie van geweld. Monitoring, rapportage en opvolging van geweldincidenten in centra zijn tevens nodig. Een analyse van geweldbevorderende factoren in de opvangstructuren moet bovendien meer inzicht bieden in de problematiek.
- 2 De NGO's dringen aan op het ontwikkelen van alternatieven voor residentiële plaatsing: dit met bijzondere aandacht voor de meest kwetsbare groepen kinderen (kinderen waarvan de familie in armoede leeft, kinderen in een illegale situatie, kinderen met een handicap, kinderen in conflict met de wet) en met aandacht voor hun specifieke behoeften aangepast aan hun leeftijd.

5 Verkeersgeweld

Volgens de verkeersongevallenstatistieken van de Federale Overheidsdienst Economie, afdeling Statistiek, werden in 2007 11.280 kinderen en jongeren (0-18 jaar) slachtoffer van een verkeersongeval op de Belgische wegen. 76 van hen overleden, 913 kinderen en jongeren raakten ernstig gekwetst en 10.291 kinderen

³³ Bijkomende relevante aanbevelingen omtrent het stopzetten van detentie van kinderen en de nood aan een globaal beleid tegen armoede bespreken wij meer uitgebreid in de desbetreffende hoofdstukken.

³⁴ Temmerman, M. (2007). "Hidden violence is a silent rape", ICRH, UGent.

en jongeren liepen lichte verwondingen op. Meer recente statistieken zijn niet beschikbaar. Bovendien zeggen deze cijfers nog niet alles. Niet alle indirecte slachtoffers (broers, zussen, vriendjes van) die ook met de klap van een ongeval in aanraking komen, zijn immers in deze statistieken opgenomen. De NGO's dringen erop aan dat verkeersongevallen worden beschouwd als een vorm van (fysiek en psychisch) geweld ten aanzien van kinderen. Deze vorm van geweld wordt nog te vaak gebanaliseerd.

Verkeersgeweld tast de fysieke en persoonlijke integriteit van kinderen aan. Kinderen die op één of andere manier betrokken raken in een verkeersongeval worden immers geschonden in een aantal fundamentele rechten zoals omschreven in het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind: het recht om zich te ontwikkelen, toegang tot informatie, onderwijs, vrije tijd,...

Aanbevelingen

- 1 Er is nood aan meer kennis en kunde om jonge verkeersslachtoffers op een goede manier op te vangen. Het beleid dient zich hiertoe open te stellen en middelen te voorzien. Verschillende bevoegdheden dienen hierin hun verantwoordelijkheid op te nemen: welzijn, onderwijs, mobiliteit,...
- 2 De NGO's geloven dat kinderen die op één of andere manier zijn betrokken in een verkeersongeval, zonder onderscheid, beter moeten worden ondersteund in hun eigen omgeving en zouden moeten kunnen genieten van een professioneel hulpaanbod op maat van hun noden en behoeften, bijvoorbeeld d.m.v. trajectbegeleiding. Om dit mogelijk te maken is het noodzakelijk dat de verschillende betrokken beleidsdomeinen de handen in elkaar slaan.
- 3 Om verkeersongevallen te vermijden vragen de NGO's een weginfrastructuur die rekening houdt met de verkeersperceptie van kinderen en vragen zij ook de ontwikkeling van veilige routes naar plaatsen die vaak door kinderen opgezocht worden.

6 Pesten

Nieuwe vormen van pesten

Er is sprake van pestgedrag wanneer een kind of jongere te maken krijgt met aanhoudend negatief gedrag (fysiek, psychisch, sociaal, materieel) van anderen³⁵. Kinderen en jongeren pesten elkaar op heel uiteenlopende manieren. Verbale pesterijen blijven populair. Ook cyberpesten laat meer en meer van zich horen. E-mail, instant messaging, blogs, chatrooms, forums... maken deel uit van de sociale leefwereld van kinderen en jongeren, waardoor deviant gebruik onvermijdelijk wordt³⁶. Haatblogs, flaming (= het versturen van beledigende of bedreigende boodschappen), privacyschendende foto's die via internet of gsm worden verspreid, een inbraak in de persoonlijke mailaccount: zes op tien van

35 Deboutte, G, "Pesten en geweld op school. Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid". E-publicatie in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs, www.pesteningeweldopschool.be, 2009, 196.

36 Vandebosch, H., Van Cleemput, K., Mortelmans, D. & Walrave, M., "Cyberpesten bij Jongeren in Vlaanderen", studie in opdracht van het viWTA, Brussel, 2006.

de Belgische jongeren was er al minstens één keer het slachtoffer van. Vier op tien kroop al eens in de 'pestrol' en maakte gebruik van onrespectvolle of kwetsende e- of gsm-communicatie³⁷. Ook steaming (= groepje waarbij minstens 1 minderjarige iemand bedreigt) en happy slapping (= filmen van een al dan niet geënceneerd conflict) kunnen tot pestgedrag leiden.

Gevolgen van pesten

- Het zelfbeeld, zelfvertrouwen en vertrouwen in anderen krijgt bij het slachtoffer een flinke deuk. Vaak uit het zich in minder goede schoolprestaties, toenemend sociaal isolement, geweld naar zichzelf of anderen, psychosomatische klachten of depressie. Slachtoffers van pestgedrag denken vier keer vaker aan zelfdoding dan andere leeftijdsgenoten en duiken ook vier keer vaker op in de suïcidestatistieken³⁸. Bij cyberpesten vergroot de ontredde en het machteloos gevoel van de slachtoffers door het afwezig blijven van directe feedback en het anonieme en confronterende karakter van deze pesterijen³⁹.
- Pestkoppen stellen vaker grensoverschrijdend en deviant gedrag.
- In leergroepen waarin pestgedrag opduikt, krijgen welbevinden en groepsfeer een flinke knauw⁴⁰.

Aanbevelingen van de NGO's

- 1 Overleg met en tussen alle betrokkenen (slachtoffer, pestkop, toeschouwers, ouders, leerkrachten...) dient te worden gestimuleerd.
- 2 Er is nood aan meer en diepgaander ondersteuning van leerkrachten en jeugdwerkers door het aanbieden van instrumenten, werkgroepen en concrete acties.
- 3 Er moet aandacht zijn voor alle vormen van pesten, ook diegene die minder zichtbaar zijn zoals cyberpesten.
- 4 Pesten dient nog meer uit de taboesfeer te worden gehaald en bespreekbaar gesteld binnen scholen en jeugdwerk.
- 5 Een *no blame* aanpak moet verder worden gepromoot.

7 Kindsoldaten

(Art. 38; Art. 39; OPAC)

In april 2006 nam de Belgische Senaat een gedetailleerde resolutie inzake kinderen in gewapende conflicten aan, waarin de regering verzocht werd om zich in elk aspect van haar beleid te engageren voor de strijd tegen het gebruik van kindsoldaten.

³⁷ Goberecht, T., "Onderzoek naar het verband tussen emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten bij jongeren uit de eerste graad secundair onderwijs", Eindeverhandeling tot master in de Psychologie (niet gepubliceerd), Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 2008, 1-2.

³⁸ Deboutte, G., 2009, pp. 203-208.

³⁹ Goberecht, T., 2008, : 8-9; Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2007). "Prevalence and frequency of internet harassment instigation: implications for adolescent health". *Journal of Adolescent Health*, 41, 189-195.

⁴⁰ Deboutte, G. (2009), o.c.

Aanbevelingen

- 1 De NGO's vragen de overheid om deze resolutie integraal in haar beleid op te nemen en te implementeren.
- 2 In de lijn van de resolutie vragen de NGO's om van de aandacht voor kinderen in gewapende conflicten, zowel qua preventie als qua re-integratie op lange termijn, een beleidsprioriteit te maken. Aldus moet het budget voor projecten voor ontwapening, demobilisatie en re-integratie (DDR) verhoogd worden, moet de duur van de projecten verlengd worden, en moeten de projecten geïntegreerd worden met algemene activiteiten van vredesopbouw en wederopbouw van basisstructuren zoals onderwijs, gezondheidszorg en landbouw zodat een zekere continuïteit geboden wordt aan ex-kindsoldaten die de opvangcentra verlaten. DDR-projecten moeten ook meer oog hebben voor de scholing van hulpverleners en de specifieke situatie van meisjes.
- 3 Het verband met de proliferatie van kleine en lichte wapens is genoegzaam bekend. Om een noodzakelijke efficiënte controle op de wapenhandel en de naleving van wapenembargo's te garanderen moet België ervoor zorgen dat zijn lovenswaardige wetgeving waarin de in-, uit- of doorvoer van wapens verboden wordt naar landen waarvan vaststaat dat er kindsoldaten ingezet worden, ook door de gewesten overgenomen en gerespecteerd wordt.

8 Kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie

(Art. 34; Art. 35; Art. 36; OPSC)

Uit een recente studie naar de bescherming van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV) die het slachtoffer zijn van mensenhandel⁴¹ blijkt dat, hoewel België een internationale pioniersrol speelt in de strijd tegen mensenhandel en voor slachtofferbescherming, er toch lacunes blijven opduiken in het beschermingssysteem.

Ten eerste blijkt dat de wijze waarop een mogelijk geval van mensenhandel met een NBMV als slachtoffer aangepakt worden, nog lacunes vertoont, vooral wanneer het economische en intrafamiliale uitbuiting betreft.

Ten tweede sluit de Belgische wetgeving in verband met de voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (en de bescherming die daaraan verbonden is) niet-begeleide minderjarige vreemdelingen van Europese komaf buiten uit het beschermingssysteem. Onder deze groep bevindt zich niettemin een groot aantal potentiële slachtoffers van mensenhandel.

In België hebben slachtoffers van mensenhandel de mogelijkheid om als slachtoffer een verblijfsvergunning aan te vragen. In de praktijk is het voor het merendeel van de minderjarigen echter bijna onmogelijk om aan alle voorwaarden voor dit statuut te voldoen. Ten gevolge krijgt slechts een heel beperkt percentage van de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen die het slachtoffer zijn van mensenhandel ook daadwerkelijk het statuut van slachtoffer toegewezen.

Tot slot stelt de studie ook vast dat de minderjarigen die met zekerheid slachtoffer zijn van mensenhandel niet altijd onmiddellijk in een gespecialiseerd centrum

⁴¹ van Zeebroeck, Ch. (2009). "La protection des mineurs étrangers non accompagnés victimes de la traite des êtres humains", Editions Jeunesse et Droit, Collection du Centre interdisciplinaire des droits de l'enfant, avril. Dit onderzoek werd uitgevoerd met de steun van UNICEF België.

worden opgevangen en dat de voogden die door de Dienst Voogdij worden aangesteld om een minderjarig slachtoffer te begeleiden, niet specifiek opgeleid zijn om deze jongeren te begeleiden.

Aanbevelingen

- 1 Een minderjarig slachtoffer van mensenhandel moet steeds in de eerste plaats beschouwd worden als een minderjarige die zo snel mogelijk specifieke bescherming nodig heeft.
- 2 Minderjarige (vermoedelijke) slachtoffers moeten zo snel mogelijk terecht kunnen in een gespecialiseerd opvangcentrum waar ze kunnen verblijven totdat een duurzame en adequate oplossing voor hen is uitgewerkt.
- 3 Elke persoon die professioneel mogelijk in contact komt met niet-begeleide minderjarige vreemdelingen die het slachtoffer zijn geworden van mensenhandel (voogden, advocaten, politie, sociale en medische diensten, onderwijsinstellingen, onthaalcentra, jeugdcentra, etc.), dient gesensibiliseerd te worden en ook relevante vorming te krijgen met het oog op het snel kunnen detecteren van gevallen van mensenhandel.

05 | KINDEREN EN HET GERECHT

1 Rechtspositie van minderjarigen	37
Het hoorrecht	37
Bijstand van jeugdadvocaten	37
Toegang tot de rechter	38
2 Hervorming van de wet op jeugdbescherming	39
Uithandengeving van jonge daders	39
Detentie	40
Ouderstages	41
3 Gemeentelijke administratieve sancties	42

1 Rechtspositie van minderjarigen

Op het vlak van de rechtspositie van minderjarigen is er in België weinig veranderd. De overheid komt nog steeds niet tegemoet aan de opmerkingen inzake het hoorrecht⁴², de toegang tot de rechter en de bijstand van jeugdadvocaten.⁴³

Het hoorrecht (Art. 12; C.O. 2002 nr. 8–9, 21)

Het Comité voor de Rechten van het Kind heeft België in 2002 gewezen op het feit dat het hoorrecht in Artikel 931 van het Gerechtelijk Wetboek willekeurig is en het kind niet adequaat dit recht garandeert⁴⁴. Volgens dit artikel kan de minderjarige die over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikt, in elk geding dat hem betreft, op zijn verzoek of op beslissing van de rechter, worden gehoord door de rechter of door de persoon welke die aanwijst. Art. 56bis van de Jeugdbeschermingswet stelt dat de jeugdrechter minderjarigen vanaf 12 jaar dient op te roepen teneinde gehoord te worden. In tegenstelling tot Artikel 931 van het Gerechtelijk Wetboek betreft het hier een oproepingsplicht, waarop geen uitzondering mogelijk is, en wordt de minimumleeftijd van twaalf jaar als criterium gehanteerd. De jeugdrechter heeft wel steeds de mogelijkheid om een minderjarige onder de leeftijd van twaalf jaar te horen indien hij dit aangewezen acht (Art. 51, eerste lid, van de Jeugdbeschermingswet). Dat het hoorrecht is ingevoerd in de Belgische wetgeving is uiteraard een goede zaak. Het is een belangrijke stap in de juridische erkenning van het kind als rechtssubject maar de uitwerking is niet coherent: de ene keer wordt een leeftijd bepaald, de andere keer niet, voor de jeugdrechter geldt de oproepingsplicht, bij de ander rechtbanken niet, etc.

Bijstand van jeugdadvocaten (Art. 12)

De rol van de jeugdadvoocaat wordt in geen enkele wet gepreciseerd. Dit zorgt vandaag de dag voor heel wat verwarring zowel bij de minderjarige als bij de advocaat zelf. Hij moet niet alleen optreden als vertegenwoordiger, maar tevens als vertrouwenspersoon, verdediger, raadgever, voogd, woordvoerder en diens meer. Bovendien moet hij zich steeds kunnen aanpassen aan zijn gesprekspartner. De Balies organiseren een bijzondere opleiding jeugdrecht voor advocaten die voor minderjarigen willen optreden. Sinds 2005 is het de bedoeling dat de jeugdpermanentie wordt samengesteld uit advocaten die deze opleiding hebben gevolgd

⁴² De NGO's spreken liever van spreekrecht in plaats van hoorrecht, omwille van de actieve rol die aan kinderen wordt gegeven: bij het spreekrecht beslist het kind zelf om zijn mening te uiten, bij het hoorrecht beslist de rechter om het kind te horen.

⁴³ Coordination des ONG pour les droits de l'enfant asbl (CODE) en Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw (KIRECO) (2001). "Alternatief Rapport van de Belgische NGO's".

⁴⁴ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child; Belgium, 13/06/2002, CRC/C/15/Add. 178.

of die zich verbinden deze opleiding te volgen. De vaststelling is echter dat lang niet alle balies dezelfde richtlijn volgen, met als gevolg dat niet overal dezelfde kwaliteit van rechtsbijstand aan minderjarigen wordt geboden⁴⁵ en dat in de huidige situatie niemand uitsluitend het belang van het kind verdedigt.

De Belgische wetgeving voorziet geen recht op bijstand van een advocaat vanaf het eerste politieverhoor. Dit geldt zowel voor minderjarigen als voor volwassenen. Minderjarigen hebben ook geen recht om een vertrouwenspersoon te contacteren. België werd hiervoor ondermeer bekritiseerd door het anti-foltercomité van de VN⁴⁶ en door de Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa, Thomas Hammarberg⁴⁷.

In België zijn kinderen veelal geen partij in procedures waarin ze nochtans rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken zijn, bvb. procedures in het kader van de echtscheiding van hun ouders. Bijgevolg hebben ze in deze zaken ook geen recht op een advocaat om hun belangen te verdedigen.

De Franstalige NGO's wensen er wel op te wijzen dat er om het belang van het kind centraal te houden goed moet worden nagedacht of de systematische bijstand van een advocaat wenselijk is.

In de plannen omtrent de oprichting van een familierechtbank wordt melding gemaakt van het horen van minderjarigen en de bijstand van een gespecialiseerde advocaat. De NGO's zijn tevreden met de aandacht voor de rechtpositie van minderjarigen in deze plannen, maar vragen zich af of deze aan hun eisen zullen voldoen.

Toegang tot de rechter

Het recht van minderjarigen om zelf een procedure te initiëren is nog steeds niet unaniem erkend. Minderjarigen dienen te rekenen op hun wettelijke vertegenwoordiger(s). Dit is een probleem wanneer deze niets ondernemen of wanneer de belangen van de minderjarige strijdig zijn met die van hun wettelijke vertegenwoordiger(s).

De toegang tot de rechter wordt door de NGO's als een algemeen rechtsbeginsel beschouwd. De handhaving van de principiële procesonbekwaamheid van de minderjarige in het Belgische recht is dan ook onderhevig aan kritiek. In de huidige situatie is er niemand die het uitsluitend opneemt voor het belang van het kind. De bijstand van een jeugdadvocaat zou heel wat meer garanties bieden voor het belang van het kind dan nu het geval is. Een wettelijke regeling zou de kwaliteit van de bijstand, die reeds bestaat bij bvb. minderjarige daders van als misdrijf omschreven feiten, ook aanzienlijk kunnen verbeteren.

Aanbevelingen

- 1 Het wordt hoog tijd dat onze wetgevers een aantal knopen doorhakken inzake de rechtpositie van minderjarigen. De drie wetsvoorstellen inzake hoorrecht,

⁴⁵ Decock, G. (2009). "De Unie van Jeugdadvocaten", Panopticon, 2.

⁴⁶ CAT/C/BEL/CO/2, 19 January 2009, §16.

⁴⁷ Report by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Thomas Hammarberg, on his visit to Belgium 15-19 December 2008, for the attention of the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly.

de toegang tot de rechter en de bijstand van een jeugdadvocaat liggen klaar. De drie moeten in hun onderlinge samenhang ingevoerd worden.

- 2 Concreet vragen wij de aanpassing van Artikel 931 van het Gerechtelijk Wetboek aan Artikel 12 van het IVRK. Voor de NGO's gaat het om een spreekrecht: dit impliceert een oproepingsplicht in hoofde van de rechter, maar geen verschijningsplicht in hoofde van de minderjarige.
- 3 De NGO's vragen dat een minderjarige in elke zaak waarin hij of zij rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken is, bijstand krijgt van een gekwalificeerde jeugdadvocaat.
- 4 De NGO's pleiten ervoor dat recht op bijstand door een gespecialiseerde advocaat bij politieverhoor in de Belgische wetgeving wordt voorzien. Zijn rol moet duidelijk worden gedefinieerd: hij is verdediger en woordvoerder van het kind. Informatie moet worden verschaft aan het kind.
- 5 Minderjarigen moeten daarbij ook toegang krijgen tot de rechter, in alle zaken die hen rechtstreeks of onrechtstreeks aanbelangen.

2 Hervorming van de wet op jeugdbescherming

De jeugdbeschermingswetgeving in België kende reeds een belangrijke hervorming. De Wet op jeugdbescherming van 8 april 1965⁴⁸ werd geamendeerd door de wetten van 15 mei⁴⁹ en 13 juni⁵⁰ 2006.

Bij deze hervorming bleef het uitgangspunt van jeugdbescherming als vaste aanpak van jeugddelinquentie officieel bewaard. De NGO's wensen er echter op te wijzen dat er eerder sprake is van een hybride systeem dat beschermingsmaatregelen, straffen en herstelgericht recht met elkaar combineert. Bovendien primeert een criminologische aanpak: concepten uit de strafwetgeving voor volwassenen worden steeds vaker toegepast op minderjarigen.

Uithandengeving van jonge daders (Art. 40; C.O. 2002 nr. 6, 7, 31, 32)

In België kunnen jongeren die ouder zijn dan 16 en een zwaar als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, nog steeds worden berecht als volwassenen. Bij de hervorming van de Wet uit 1965 heeft de Belgische wetgevende macht de kans gemist om deze mogelijkheid tot uithandengeving te schrappen. Aan de aanbeveling van het Comité 'te verzekeren dat personen onder de 18 niet berecht worden als volwassenen'⁵¹ en de soortgelijke aanbevelingen van het Comité tegen foltering⁵² wordt dus nog steeds niet tegemoetgekomen.

⁴⁸ Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, Belgisch Staatsblad, 15 april 1965.

⁴⁹ Wet van 15 mei 2006 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het Wetboek van strafvordering, het Strafwetboek, het Burgerlijk Wetboek, de nieuwe gemeentewet en de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, Belgisch Staatsblad, 2 juni 2006.

⁵⁰ Wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, Belgisch Staatsblad, 19 juli 2006.

⁵¹ CRC/C/15/Add.178 – 13 juni 2002 - §32(b).

⁵² Aanbevelingen van het Comité tegen Foltering: België, 19/01/2009, CAT/C/BEL/CO/2, § 17.

In tegenstelling tot wat het officieel rapport van de Belgische Staat beweert, zal dit probleem niet worden opgelost door het oprichten van een aparte kamer binnen de rechtbank voor volwassenen, waar jeugddelinquenten zouden verschijnen voor rechters die ervaring hebben in jeugd- en strafrecht. Het berechten van een minderjarige delinquent zoals een volwassene heeft immers niets te maken met de kwalificaties van de rechter, maar alles met het soort recht dat er wordt toegepast – in deze context nog steeds het volwassenenrecht.

Bijkomend probleem is ook dat tot nu toe in het hof van assisen nog altijd over schuld en onschuld wordt beslist door een jury van 12 burgers, zonder enige specifieke opleiding. Bovendien veroordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens België omdat de arresten van de Belgische hoven van assisen niet gemotiveerd worden.

Detentie (Art. 37; Art. 40; C.O. 2002 nr. 31, 32)

In België is detentie nog steeds een veelvoorkomende respons op afwijkend gedrag van jongeren, met inbegrip van opsluiting in de gevangenis (bij volwassenen) of in instellingen (openbare instellingen voor jeugdbescherming). De NGO's willen nogmaals benadrukken dat dit niet strookt met de verplichtingen van het IVRK. De NGO's betwisten dat er een structureel tekort is aan gesloten plaatsen. Het huidige tekort aan gesloten plaatsen voor jeugdige delinquenten is te wijten aan het grote aantal oneigenlijke plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen en grote tekorten in het aanbod aan jeugdhulpverlening. Indien de jongeren met een handicap, een psychiatrische problematiek of uit een problematische opvoedingssituatie die momenteel in de gemeenschapsinstellingen verblijven, op een gepaste en adequate manier zouden worden opgevangen, zou er geen nood zijn aan extra gesloten plaatsen.

De jeugdgevangenis in Everberg, aanvankelijk opgericht in 2002 voor een periode van 2,5 jaar, zorgde voor de afschaffing van het plaatsen van jeugddelinquenten in de gevangenis voor een maximum van 15 dagen. De jeugdgevangenis is echter nog steeds in gebruik en het aantal jongeren dat er wordt opgesloten stijgt voortdurend. Het rapport van het expertencomité dat de werking van het centrum diende te evalueren toont aan dat het aantal opgesloten jongeren er van 187 in 2002 naar 570 in 2004 steeg. Intussen neemt ook de duur van de opsluiting toe. Op 3 november 2008 tekenden de Federale Overheid en de drie Gemeenschappen een akkoord inzake de oprichting van nieuwe gesloten centra voor jeugddelinquenten. Hiermee zou het aantal plaatsen gevoelig stijgen. Bovendien worden er ook 10 bijkomende plaatsen ontwikkeld in de instelling van Wauthier-Braine. Uiteindelijk zal het aantal gesloten plaatsen in de Franse Gemeenschap stijgen van 85 tot 239 (in 2012), wat een verdrievoudiging betekent over een periode van 4 jaar. In de Vlaamse Gemeenschap zal het aantal gesloten plaatsen stijgen van 130 tot 266⁵³.

Sinds 20 november 2009 is een nieuwe federale instelling voor jeugdige delin-

---

53 Cijfers verzameld door Défense des enfants international (DEI) Belgique section francophone. Aantal plaatsen in Saint-Hubert + 50 in 2009, in Achène + 120 in 2012, in Tongeren + 34 in 2009, in Everberg 50 + 76 in 2012. Binnen de gesloten centra: 69 + 10 in 2009.

quenten geopend te Tongeren⁵⁴. Het is voor de NGO's momenteel onduidelijk op basis van welke criteria jongeren in de instelling te Tongeren kunnen worden geplaatst. Ook de mate waarin de infrastructuur en de aanwezige voorzieningen voldoen aan de eisen voor het opvangen van minderjarigen, is onduidelijk. De instelling is ondergebracht in een voormalige gevangenis, die destijds werd verlaten omdat de infrastructuur niet meer volstond.

Deze algemene toename van het toepassen van detentie wordt door geen enkele link met de officiële statistieken verantwoord. Het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) geeft zelfs aan dat de jeugdcriminaliteit sedert 1968 licht is gedaald en dat jeugddelinquenten vandaag niet jonger of gewelddadiger zijn dan voorheen⁵⁵.

Bovendien ligt in deze gesloten centra de nadruk heel sterk op het aspect van detentie en niet op de pedagogische aspecten. Thomas Hammarberg, mensenrechtencommissaris voor de Raad van Europa: *“Nevertheless, it is feared that the increased number of places in closed centres will result in the holding of more minors in such facilities. The placement of minors in closed centres, which under Article 37 of the Convention on the Rights of the Child is supposed to remain the exception, is likely to become more common. The Commissioner urges the authorities to ensure that alternative penalties and educational measures are fully effective, so as to limit the use of placements in closed centres”*⁵⁶.

Ouderstages (Art. 3)

De focus op problematische opvoedingssituaties maakt dat ouders die problemen ervaren in het opvoedingsproces er minder snel mee naar buiten komen en zich schuldig gaan voelen. De in 2007 in het leven geroepen ouderstages voor ouders van jongeren die misstappen begaan, spelen in op die negatieve tendens. De stages zijn bedoeld voor ouders van jongeren die een als misdrijf omschreven feit plegen en hier onverschillig tegenover staan. Weinig zinvol, want ouders die eraan meewerken zijn niet meer onverschillig en voor ouders die weigeren mee te werken heeft een stage evenmin zin. Het criminaliseren van ouders leidt niet tot een betere opvoedingsrelatie tussen ouders en kinderen. Op die wijze worden ook de noden en rechten van kinderen niet gerespecteerd. De ouderstages werken niet. Ze kosten de federale overheid 2,3 miljoen per jaar terwijl het om een paar tientallen dossiers gaat. Het samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid (die betaalt) en de gemeenschappen (die uitvoeren) is stopgezet. De wettelijke bepaling blijft echter bestaan.

⁵⁴ Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers. Integraal Verslag Commissie voor de Justitie dinsdag 08/07/2008 Voormiddag. CRIV 52 COM 295.

⁵⁵ Vanneste, C., Goedseels, E., & Detry, I., “La statistique “nouvelle” des parquets de la jeunesse: regards croisés autour d’une première analyse”, INCC, Academia Press, Gand, 2008. www.nicc.fgov.be/Download.aspx?ID=1569. Volgens de statistieken van het NICC werden in 1968 60.000 gevallen van misdaden geregistreerd waarvoor minderjarigen werden verdacht. Dit cijfer daalde naar 50.000 in 2005 (een daling van 17%). Het aandeel van minderjarige delinquenten in alle misdaden geregistreerd in België daalde van 8,9% in 1968 naar 6,4% in 2005.

⁵⁶ Report of the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, 17 June 2009, CommDH(2009)14, § 138.

Aanbevelingen

- 1 De procedure van uithandengeving van minderjarige delinquenten moet worden afgeschaft. Het recht van minderjarigen op een wijze van behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind, moet worden gegarandeerd.
- 2 Het gebruik van detentie zoals het vandaag de dag gebeurt, moet worden geëvalueerd. Het creëren van nieuwe gesloten plaatsen moet worden stopgezet.
- 3 De rol van een degelijk cultuur-, onderwijs- en jeugdbeleid in de preventie van (jeugd)criminaliteit moet worden erkend. Er moet dan ook extra worden ingezet op deze beleidsdomeinen.
- 4 De wettelijke regeling voor ouderstages moet verdwijnen.
- 5 Kinderen en jongeren moeten als actieve partners binnen de opvoedingsondersteuning erkend worden en kinderrechten binnen de opvoeding moet een rode draad worden binnen het opvoedingsondersteunend aanbod.

3 Gemeentelijke administratieve sancties

Door een wetswijziging in de Gemeentewet komen ook minderjarigen vanaf 16 jaar⁵⁷ in aanmerking voor gemeentelijke administratieve sancties wegens het veroorzaken van overlast. Belangrijk is ook dat bij deze wetswijziging de groep personen die overtredingen kunnen vaststellen werd uitgebreid: gemeentelijke ambtenaren, ambtenaren van vervoersmaatschappijen, en bewakingsagenten kregen beperkte bevoegdheid.

Van rechtsgelijkheid zowel als van rechtszekerheid is bij de toepassing van de gemeentelijke administratieve sanctie weinig sprake meer. In een sfeer van *zero tolerance* neemt het ingrijpen van de gemeentebesturen soms absurde vormen aan, en het is niet duidelijk wie de gemeentebesturen ter verantwoording kan roepen bij inbreuken tegen de kinderrechten.

Er zijn nogal wat bedenkingen: het begrip overlast is niet afgebakend, wordt haast willekeurig ingevuld. Er bestaat geen correcte toepassing van de voorziene sanctie (geldboete of intrekking vergunning): via de 'bemiddeling' (die ook louter verhoor kan zijn) over herstelgerichte bepaling en naar 'werkstraffen'. Er is geen duidelijke procedure voor de (voor minderjarigen verplichte) 'bemiddeling'; noch voor verhoor van minderjarigen. Er bestaat in de praktijk geen ondergrens naar leeftijd meer: ook min zestienjarigen worden duidelijk gevisieerd. Er is gevaar voor belangenvermenging: administratieve boetes gaan naar de gemeentekas. De scheiding der machten wordt niet gerespecteerd: gemeenten beslissen eerst welke gedragingen ze strafbaar stellen en daarna welke ze sancties ze opleggen, ze zijn tegelijk wetgevende en rechterlijke macht en mogelijk ook partij bij beschadigingen aan hun eigendommen. Bovendien is er het uitdijen van categorieën personen die overlast mogen vaststellen. Er is rechtsongelijkheid van minderjarigen tegenover meerderjarigen: administratieve boetes komen

---

⁵⁷ Hierbij willen we opmerken dat momenteel een wetsvoorstel bestaat om Gemeentelijke Administratieve Sancties mogelijk te maken voor jongeren vanaf 14 jaar; zie diverse artikels van 12 januari 2009 op www.lesoir.be en www.lalibre.be.

niet op een strafblad, maar bij minderjarigen wordt het parket wél op de hoogte gebracht om herhalingen te registreren. De algemene beginselen van het strafrecht zijn dus blijkbaar niet van toepassing op de procedure van gemeentelijke administratieve sanctionering.

Aanbeveling

Grondig onderzoeken van de gevolgen van het beleid inzake administratieve sancties.

06 | MINDERJARIGE VREEMDELINGEN

1 Begeleide minderjarige vreemdelingen	45
Opsluiting van minderjarige vreemdelingen	45
Opvangcrisis	45
Terugkeerwoningen	46
2 Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen	47
Bepaling van de leeftijd	47
Opvang	47
Verblijf en duurzame oplossing	48
Voogdij	48
Afstemming tussen de instanties voor hulpverlening aan niet-begeleide minderjarigen	49
Statuut van de niet-begeleide minderjarige	49

1 Begeleide minderjarige vreemdelingen

Opsluiting van minderjarige vreemdelingen

(Art. 2; Art. 3; Art. 27; Art. 28 §1; Art. 31 §1; Art. 37; EVRM Art. 3; Art. 8⁵⁸)

Nog steeds worden kinderen, begeleid door hun ouders, opgesloten in gesloten centra, waar ze soms enkele maanden verblijven. Het gaat hier met name over kinderen van ouders die asiel aanvragen aan de grens en niet over de noodzakelijke documenten beschikken om toegang tot het grondgebied te krijgen⁵⁹. Onderzoek wijst uit dat de aanhouding traumatiserend is. De omstandigheden zijn niet aangepast aan de aanwezigheid van kinderen: de kinderen hebben nauwelijks kans om buiten te spelen; onderwijs wordt slechts minimaal aangeboden; kinderen leven in een groepsregime met volwassenen en kinderen samen; de stress en de spanning in de centra zijn bijzonder hoog.

Opvangcrisis

(Art. 27; Art. 28; Art. 31; Art. 22; Art. 24; C.O. 2002 nr. 19)

De wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën vreemdelingen geeft asielzoekers en gezinnen met kinderen in illegaal verblijf recht op verblijf in een asielcentrum. Sinds de zomer van 2008 worden we geconfronteerd met een verzaaiing van het opvangnetwerk als gevolg van een verandering in de asielwetgeving. Meer dan 1000 opvanggerechtigden kregen in de wintermaanden geen opvang of steun van de overheid. Eenzelfde aantal verbleef op hotel. Hoewel juiste cijfers ontbreken is het zeker dat zich hiertussen een heel aantal kinderen bevindt. Deze asielzoekers ontvangen niet de normale juridische, sociale of medische begeleiding, wat hen benadeelt in hun lopende asielprocedure.

De leefomstandigheden in de noodopvang en hotels komen niet tegemoet aan een waardig en menselijk bestaan voor kinderen. De voeding in de noodopvang is vaak eenzijdig en ongeschikt om kinderen langere tijd te voeden; er is een gebrek aan zinvolle daginvulling en activiteiten geschikt voor kinderen; de gezondheidszorg beperkt zich tot het strikte minimum; en de kinderen worden niet ingeschreven op school. Kinderen die met hun ouders op straat leven, leven in nog meer precarie omstandigheden en hun rechten worden overduidelijk geschonden: geen

⁵⁸ Deze situatie is niet alleen tegenstrijdig aan verschillende artikels van het IVRK, maar ook aan Artikels 3, 5 en 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Op basis daarvan veroordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens België op 12 oktober 2002 voor de manier waarop het 5-jarige meisje Tabitha in 2002 werd opgesloten en gerepatriëerd.

⁵⁹ Als asielzoekers in procedure hebben zij legaal verblijf.

huisvesting, geen school en geen kwalitatieve toegang tot de asielprocedure. Ook de situatie van gezinnen die asiel hebben aangevraagd, in een centrum verbleven maar een negatieve beslissing kregen, vraagt om bijzondere aandacht. Door de negatieve beslissing moeten ze het centrum verlaten, ondanks hun recht op materiële steun. Tussen het indienen van de aanvraag bij het OCMW, het antwoord van het OCMW en (eventuele) heropvang door Fedasil leven deze gezinnen op straat.

Dat de Belgische overheid zijn eigen Opvangwet overtreedt, wordt bevestigd in talrijke arresten van de Arbeidsrechtbanken.

Terugkeerwoningen

In oktober 2008 besloot de Minister van Migratie en Asielbeleid een pilootproject op te starten als alternatief voor de opsluiting van families in gesloten centra. De families worden opgevangen in terugkeerwoningen waar ze begeleid worden bij hun terugkeer door een coach van de Dienst Vreemdelingenzaken.

We zijn verheugd over deze ontwikkeling, maar we hebben een aantal bezorgdheden.

Dit alternatief voor detentie geldt niet voor alle kinderen. Kinderen van ouders die asiel aanvragen aan de grens en die niet over de nodige documenten beschikken, worden nog steeds opgesloten in een gesloten centrum (cf. supra).

De terugkeerbegeleiding van het gezin begint pas wanneer de gezinnen uitgedeedeerd zijn en opgespoord worden door de politiediensten. De rol en het statuut van de coach is daarom te eenzijdig: hij of zij biedt uitsluitend een 'coaching' aan gericht op terugkeer en biedt geen integrale begeleiding aan betreffende alle mogelijke toekomstperspectieven.

De aanhouding en de overbrenging van de gezinnen naar de terugkeerwoningen blijkt in vele gevallen erg traumatisch te verlopen voor de gezinnen. Het ontbreekt aan goede informatie en samenwerking tussen de verschillende betrokken diensten.

Hoewel de NGO's een (beperkte) toegang hebben tot de gezinnen die verblijven in de terugkeerwoningen, blijft dit een gunst die valt onder de discretionaire bevoegdheid van de Staatssecretaris Migratie- en Asielbeleid.

Het is nog niet duidelijk of de bevindingen van de NGO's een volwaardige plaats zullen krijgen in de evaluatie van het pilootproject met het oog op verderzetting of structurele inbedding van de terugkeerwoningen in het asielbeleid.

Aanbevelingen⁶⁰

- 1 De overheid moet zo snel mogelijk een eind stellen aan de opsluiting van kinderen door een verbod op de administratieve detentie van minderjarigen vast te leggen in de wet.
- 2 De overheid moet meer en efficiëntere maatregelen nemen zodat elk kind dat volgens de Opvangwet recht heeft op opvang terecht kan in een asielcentrum.

---

⁶⁰ De NGO's sluiten zich aan bij de aanbevelingen die geformuleerd zijn door de federale ombudsman in zijn onderzoek naar de open centra en van Vluchtelingenwerk Vlaanderen in het document 'De wet over de opvang van asielzoekers, een evaluatie' (2009), www.vluchtelingenwerk.be/bestanden/evaluatie-wet-opvang-asielzoekers.pdf.

De overheid moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van de opvang voor elk kind gelijk is, los van de verblijfsstatus of familiale situatie van het kind.

- 3 Men moet respect opbrengen voor de privacy en het gezinsleven.
- 4 De federale regering vragen we ook om te starten met een integrale benadering bij de begeleiding van gezinnen. Deze integrale benadering gaat van start tijdens het verblijf in het open opvangcentrum en bevat begeleiding naar integratie en begeleiding bij de uitwerking van een realistisch terugkeerperspectief buiten België indien dit in het belang van het kind is.
- 5 De overheid moet de nodige maatregelen nemen om aanhouding en overbrenging van gezinnen zo humaan mogelijk te laten verlopen.
- 6 We adviseren de federale overheid om een definitieve bezoekenregeling uit te werken en de bevindingen van de NGO's te integreren in de evaluatie van het project terugkeerbouwingen.

2 Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen

Bepaling van de leeftijd (G.C. 2005 nr. 31)

Sinds de Wet Voogdij (1 mei 2004) van kracht is, werd de identificatie van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen toevertrouwd aan de dienst Voogdij. In geval van twijfel over de leeftijd voert deze dienst een drievoudige medische test uit: een beendertest van de pols, röntgenfoto van het sleutelbeen en een test van het gebit. Het gebruik van deze test voor juridische doeleinden is volgens de NGO's zorgwekkend. Deze test wordt immers ook uitgevoerd als de minderjarige over identiteitsdocumenten beschikt. Bovendien baseert de dienst Voogdij zich uitsluitend op de testresultaten om de minderjarigheid of meerderjarigheid van de jongere te bepalen. Dit terwijl wetenschappers het er vandaag de dag unaniem over eens zijn dat er een grote kans is op fouten vooral als het gaat om kinderen afkomstig uit Afrika of Azië.

Wanneer een jongere als meerderjarig wordt beschouwd door de testresultaten, kan er geen enkele bescherming worden aangeboden. De psychosociale hulp die voorzien werd volgens het Arrest van 22 december 2003⁶¹ werd nooit uitgevoerd.

Opvang (G.C. 2005 nr. 39, 40, 44-45)

De opvang van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen wordt georganiseerd door de federale staat en door de gemeenschappen en dit in drie fasen. In een eerste fase worden alle niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, ongeacht hun administratief statuut, geobserveerd en doorverwezen. Dit gebeurt in twee federale centra die gecreëerd werden in 2004. De tweede fase gebeurt in een opvangcentrum dat in theorie aangepast is aan de individuele situatie en behoeften van de jongere in kwestie. Op het niveau van de gemeenschappen zijn hiervoor sedert september 2001 bijkomende centra gecreëerd. De opvang in functie van de behoeften van de jongere blijft echter een utopie. In de praktijk wordt het me-

⁶¹ Koninklijk besluit van 22 december 2003 tot uitvoering van Titel XIII, Hoofdstuk 6 "Voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen" van de programmawet van 24 december 2002, Belgisch Staatsblad, 29 januari 2004.

rendeel van de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen in deze tweede fase opgevangen in een federaal centrum waarvan de infrastructuur niet is aangepast aan de allerjongsten en aan hen die gezondheids- of andere ernstige problemen hebben. De gemeenschappen kunnen sinds enkele jaren geen opvangplaatsen voor dergelijke 'moeilijke groepen' van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen vrijmaken. Bovendien is het federale opvangnet sinds december 2008 volledig verzadigd en worden niet-begeleide minderjarige vreemdelingen geregeld opgevangen in volwassenencentra of wordt hen zelfs opvang geweigerd. Zo gebeurt het dat zij het opvang- en beschermingscircuit mislopen; geen opvang, geen voogd, geen kwalitatieve begeleiding in de asielprocedure.

Verblijf en duurzame oplossing (G.C. 2005 nr. 31-32, 89)

Het verblijfsstatuut van de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen die geen asiel aanvragen of wiens aanvraag afgewezen is, wordt sinds 15 september 2005 gereguleerd door een omzendbrief, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 7 oktober 2005. Die omzendbrief kent de Minister van Binnenlandse Zaken of in zijn plaats de Dienst Vreemdelingenzaken een discretionaire bevoegdheid toe en voorziet de mogelijkheid dat de minderjarigen voorlopige verblijfsdocumenten krijgen zolang er geen duurzame oplossing is gevonden.

Tijdens de zoektocht naar een duurzame oplossing krijgen de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen slechts een onzeker verblijfsstatuut of een bevel om het grondgebied te verlaten. Hun tijdelijke verblijf kan wel worden verlengd. Het toekennen van een voorlopige verblijfsvergunning gebeurt op voorwaarde dat men een identiteitskaart bezit, maar dit is voor de minderjarigen vaak niet vanzelfsprekend. De toekomstperspectieven voor deze minderjarigen zijn ook heel beperkt aangezien in de visie van de Dienst Vreemdelingenzaken de terugkeer naar het land van herkomst steeds als eerste duurzame oplossing naar voor wordt geschoven. De voogd kan wel voorstellen tot een duurzame oplossing formuleren, maar het is aan de Dienst Vreemdelingenzaken om een verblijfsstatuut toe te kennen of een uitwijzing te bevelen.

Voogdij (Art. 2; G.C. 2005 nr. 33, 35)

Sinds 1 mei 2004 is in België de wettelijke representatie van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen officieel verzekerd. De Wet Voogdij⁶², aangenomen op 24 december 2002, heeft geleid tot de stichting van de Dienst voogdij die de minderjarige moet identificeren, de zorg voor hem of haar moet opnemen en een voogd voor hem/haar moet aanstellen. Het creëren van een systeem van voogdij is een belangrijke stap. De NGO's stellen echter vast dat het zeer moeilijk is voor de Dienst Voogdij om met de beschikbare menselijke en budgettaire middelen alle genoemde functies voor zijn rekening te nemen. De voogden die als werknemer van een vereniging voor hun taak als voogd worden vergoed vormen nog steeds een minderheid. De grote meerderheid van voogden die onafhankelijk

---

⁶² Titel XIII, Hoofdstuk 6 "Voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen" van de programwawet van 24 december 2002, Belgisch Staatsblad, 31 december 2002 en Koninklijk besluit van 22 december 2003 tot uitvoering van Titel XIII, Hoofdstuk 6 "Voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen" van de programwawet van 24 december 2002, Belgisch Staatsblad, 29 januari 2004.

optreden heeft dan weer te uiteenlopende vaardigheden. De huidige – niet verplichte – vorming en de kwaliteitscontrole van het werk van voogden zijn volgens de NGO's niet voldoende.

Bovendien worden minderjarigen afkomstig uit de landen buiten de Europese Economische Ruimte (EER) van de voogdij uitgesloten doordat zij niet vallen onder de officiële definitie van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen. Zij vallen eveneens niet onder de beschermingsprocedure van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Dienst Vreemdelingenzaken. We vermelden in het bijzonder de niet-begeleide minderjarigen van Bulgaarse en Roemeense afkomst. Zij krijgen sinds 1 januari 2007 geen voogd meer toegewezen, maar maakten in 2006 wel niet minder dan 10% (230 jongeren) van alle niet-begeleide minderjarige vreemdelingen binnen de Dienst Voogdij uit.

Afstemming tussen de instanties voor hulpverlening aan niet-begeleide minderjarigen (Art. 20)

Verschillende overheden zijn betrokken bij de hulpverlening aan buitenlandse niet-begeleide minderjarigen. Het federaal agentschap Fedasil staat in voor de opvang van buitenlandse niet-begeleide minderjarigen (asielzoekers en niet-asielzoekers) en de Dienst Voogdij staat in voor de aanstelling van de voogd. Het Agentschap Jongerenwelzijn (Vlaamse Overheid) staat in voor de erkenning, subsidiëring en regelgeving van de jeugdhulpverlening in Vlaanderen en ook voor de specifieke residentiële voorzieningen voor buitenlandse niet-begeleide minderjarigen. De *Aide à la Jeunesse* (Franse Gemeenschap) staat in voor de erkenning, subsidiëring en regelgeving van de jeugdhulpverlening in Wallonië. Een samenwerkingsakkoord tussen de diverse overheden en verantwoordelijke administratie over de organisatie van de hulpverlening, de uitwisseling van informatie en de afstemming van bevoegdheden ontbreekt. Dit betekent dat toeval in belangrijke mate het type hulpverlening en het hulpverleningstraject van de buitenlandse niet-begeleide minderjarige bepaalt. Bovendien voorziet de Voogdijwet dat de opvang en de begeleiding die de NBMV krijgen afhankelijk is van het statuut van de jongeren (asielzoeker of geen asielzoeker) en niet van de behoeften van het kind. Het ontbreken van een samenwerkingsakkoord bemoeilijkt ook de uitwisseling van informatie tussen voogd en hulpverlenende instantie die geen gedeeld beroepsgeheim hebben. Het laat ook onduidelijkheden over de positie van de voogd in de hulpverlening.

Statuut van de niet-begeleide minderjarige

(Art. 3; Art. 4; Art. 22; COE – CM/ REC(2007)9)

Buitenlandse niet-begeleide minderjarigen die geen asielaanvraag indienen, beschikken niet over een bijzonder statuut in de verblijfswetgeving. De verblijfsrechtelijke bescherming van de minderjarigen is uitsluitend per omzendbrief gerealiseerd. Deze omzendbrief biedt geen rechtszekerheid aan de minderjarigen. Bovendien voorziet de omzendbrief allereerst in het afleveren van een 'bevel tot terugbrenging' aan de (Belgische) voogd van de buitenlandse niet-begeleide minderjarige. De beslissingen genomen in toepassing van de omzendbrief worden niet gemotiveerd in functie van de toepassing van het principe van het 'belang

van de minderjarige'.

De NGO's klagen ook aan dat de hulpverlening waarop een minderjarige vreemdeling een beroep kan doen afhankelijk is van het al dan niet aanvragen van asiel en niet van de noden van jongere.

Aanbevelingen

- 1 De methodes om de leeftijd te bepalen moeten gevarieerder zijn. Mogelijke alternatieven zijn: een voorafgaand gesprek met de Dienst Voogdij; het verzamelen van meningen van personen die de jongere kennen (sociale werkers, advocaat van de jongere, etc.) en die kunnen getuigen over de leeftijd van de jongere na observatie van zijn dagelijks gedrag.
- 2 De drievoudige medische test mag enkel worden uitgevoerd met de goedkeuring van de jongere. Hij of zij dient de redenen van het onderzoek afdoende te begrijpen, en moet ook op de hoogte worden gebracht van de onbetrouwbaarheid van de resultaten.
- 3 Overeenkomstig met de Wet Voogdij moet men, als er twijfel bestaat met betrekking tot de leeftijd, de jongere het voordeel van de twijfel en dus het statuut van minderjarige toekennen.
- 4 Het opvangaanbod voor minderjarigen in het algemeen moet worden uitgebreid.
- 5 De NGO's dringen erop aan dat de opvang van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen wordt aangepast aan hun individuele behoeften en dat men steeds gebruik maakt van een begeleidingsplan.
- 6 De NGO's bevelen aan dat bijkomende gespecialiseerde opvang wordt georganiseerd voor bepaalde categorieën van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen: minderjarigen die zwanger zijn of reeds een kind hebben, minderjarigen met zware psychologische moeilijkheden, zeer jonge minderjarigen, etc.
- 7 Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen moeten het recht hebben op Belgisch grondgebied te verblijven totdat er een duurzame oplossing voor hen is gevonden.
- 8 Dit verblijfsstatuut moet worden opgenomen in de Vreemdelingenwet van 15 december 1980⁶³.
- 9 De NGO's eisen dat de beslissing over het verblijfsstatuut van de minderjarigen wordt genomen door een comité van deskundigen en niet door de dienst Vreemdelingenzaken. Die beslissing moet worden genomen op basis van een gedegen afweging van voor- en nadelen van de verschillende mogelijkheden: terugkeer naar het land van herkomst, gezinshereniging in een ander land en onbeperkte verblijfsvergunning in België.
- 10 Tot gezinshereniging in het land van herkomst mag enkel besloten worden indien dit het hoger belang van het kind dient en indien met zich ervan kan vergewissen dat het kind ter plaatse degelijk zal worden opgevangen en bij de ouders zal terechtkunnen.
- 11 De NGO's eisen dat de voorwaarde "geen onderdaan zijn van de EER" uit de

---

⁶³ Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, Belgisch Staatsblad, 31 december 1980.

officiële definitie wordt geschrapt.

- 12 De overheid moet de nodige middelen ter beschikking stellen van de Dienst Voogdij zodat deze al haar taken ten gronde kan uitvoeren.
- 13 De NGO's dringen aan op een professionalisering van de voogdij en dit door middel van vorming, een correcte vergoeding en een degelijke controle van het uitgevoerde werk.
- 14 De NGO's adviseren dat men een samenwerkingsakkoord realiseert tussen de betrokken overheden.
- 15 De NGO's adviseren dat men de verblijfwetgeving uitbreidt met een beschermingsstatuut voor buitenlandse niet-begeleide minderjarigen en dat de beslissing expliciet gemotiveerd wordt in functie van de beoordeling van 'het belang van de minderjarige'.

07 | ONDERWIJS EN VRIJE TIJD

1 Onderwijs	53
Ongelijke kansen	53
Kosteloos onderwijs	54
Uitval en uitsluiting in het onderwijs	54
Buitengewoon onderwijs	55
Cultuur	56
Kinder- en Mensenrechten op school	56
Stereotiepen op school	56
Het dragen van religieuze symbolen	56
Leerlingenstatuut	58
2 Opvang van 0 tot 3-jarigen	60
3 Vrijtijdsbesteding van 3 tot 18-jarigen	61
Buitenschoolse opvang van 3 tot 12-jarigen	61
Recht op spel	61
Gebruik van openbare ruimte	62

1 Onderwijs

Ongelijke kansen (Art. 28; Art. 29)

In België geven verschillende decreten aan dat de gelijkheid van kansen één van de opdrachten is van de school⁶⁴. De NGO's stellen echter vast dat het onderwijs zeer ongelijk blijft.

Het onderwijs kenmerkt zich meer bepaald door grote prestatieverschillen tussen leerlingen onderling⁶⁵, maar ook tussen richtingen en scholen. Er is ook een hoog aantal leerlingen dat moet zittenblijven en men stelt vast dat leerlingen vaak vroegtijdig worden doorverwezen naar onderwijsvormen en -afdelingen die uitlopen op erg ongelijke opleidingen. De cijfers over uitval in het onderwijs zijn alarmerend. Eén op drie jongeren slaagt er niet in het secundair onderwijs te voltooien. Deze terugkerende ongelijkheden blijken bovendien rechtstreeks verbonden met de sociaal economische en culturele origine van de leerlingen⁶⁶. De schoolsituatie van kinderen uit arme gezinnen in het bijzonder is rampzalig. Dit kan door verschillende factoren verklaard worden: moeilijke levensomstandigheden, gebrek aan culturele bagage, moeilijkheden met schoolkosten, moeilijke of onbestaande relaties tussen de familie en de school, etc. Bij kinderen in armoede is schooluitval vaak reeds vanaf de kleuterschool een probleem. Vele kinderen uit arme gezinnen hebben slechte schoolresultaten en worden doorverwezen naar het buitengewoon onderwijs van de types 1 (lichte mentale handicap), 3 (ernstige emotionele en/of gedragsproblemen) en 8 (ernstige leerstoornissen). Weinigen geraken verder dan het tweede jaar secundair onderwijs. Sommigen kunnen tegen het einde van hun schoolcarrière niet lezen en hebben op het eind geen enkel diploma of hoogstens een getuigschrift basisonderwijs in handen⁶⁷.

---

⁶⁴ Het gaat hier om een deel van het “Décret Missions” (Décret de la Communauté française du 24 juillet 1997 définissant les missions prioritaires de l’enseignement fondamental et de l’enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, Belgisch Staatsblad, 23 september 1997) en van het Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen, Belgisch Staatsblad, 14 september 2002.

⁶⁵ Dit wordt aangetoond door de gegevens van het PISA-onderzoek (*Program for International Student Assessment*).

⁶⁶ ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (2008). “Le droit à l’éducation”, verschillende analyses beschikbaar op www.atd-quartmonde.be.

⁶⁷ Het getuigschrift basisonderwijs wordt verkregen op het einde van het lager onderwijs, of rond de leeftijd van 12 jaar.

Kosteloos onderwijs (Art. 28; C.O. 2002 nr. 19)

De kosteloosheid van het onderwijs, zoals bepaald in het Artikel 24 van de Belgische Grondwet, is allesbehalve effectief⁶⁸. Kosten voor onderwijs zijn verspreid over het hele schooljaar en nemen toe naarmate de leeftijd vordert. Ouders hebben maar weinig manieren tot hun beschikking om kosten te verminderen. Bovendien zijn sommige huidige kosten in het onderwijs bij wet verboden.

De maatregelen die de regeringen invoerden om de toegang tot en de kosteloosheid van het onderwijs te verbeteren (in de Franse Gemeenschap: vermindering en verduidelijking van de gevraagde kosten, bijslag bij de start van het schooljaar ingevoerd in 2007, etc.) blijken ontoereikend. Schoolgaande kinderen impliceren bijgevolg altijd kosten voor de families. Dit brengt niet alleen discriminatie van leerlingen uit arme gezinnen met zich mee, het staat ook een gedegen integratie in de school, en soms zelfs het schoolgaan zelf in de weg.

Uitval en uitsluiting in het onderwijs (Art. 28; C.O. 2002 nr. 19)

Vele gevallen van uitval in het onderwijs zijn verbonden met armoede, opeenvolgende mislukkingen, het gebrek aan toekomstperspectieven, de moeilijkheid om te beantwoorden aan de eisen van de school, misverstanden tussen families en scholen, etc. Hetzelfde geldt voor systematische afwezigheid, wat reeds vroeg in de schooltijd kan voorkomen, soms als gevolg van bepaalde beslissingen of bepaalde druk vanuit de school.

Er ontstaan steeds meer diensten die uitval in het onderwijs moeten tegengaan, maar zij zijn weinig samenhangend. Vaak ondervinden zowel de verantwoordelijken, de leerkrachten, de ouders en de jongeren zelf heel wat moeilijkheden bij het vinden van gepaste hulp.

Over het algemeen merken de NGO's een tendens om uitval uit het onderwijs te criminaliseren. De omzendbrief PLP 41⁶⁹, die de contacten tussen politie en school versterkt, wil jongeren die wegblijven van school signaleren bij juridische diensten. Criminologen bij het parket hebben ook expliciet de taak om die uitval tegen te gaan. Deze nieuwe tendens wordt stap voor stap gerealiseerd, maar is niet voorafgegaan door een onderzoek van de redenen van uitval en gebeurt dus zonder wetenschappelijke basis.

Er is bijgevolg nood aan een nieuwe onderwijsstructuur en een nieuw schoolklimaat die de uitsluiting, die al start in het kleuteronderwijs, aanpakken. Repressieve maatregelen zoals het intrekken van schooltoelagen bij spijbelen of onvoldoende aanwezigheid in de kleuterschool dragen niet bij tot een grotere schoolbetrokkenheid, integendeel, zij tasten het leerrecht fundamenteel aan.

⁶⁸ Zie Lejeune, A., Lacroix, J., & Hoyos, E. (sous la direction de), "Le coût scolaire à charge des familles", Brussel, 2006, beschikbaar op de website van la Ligue des familles. Zie ook Ligue des familles, "Le coût de la rentrée scolaire 2009", Brussel, augustus 2009.

⁶⁹ Ministeriële omzendbrief PLP 41 van 7 juli 2006 tot versterking en/of bijsturing van het lokaal veiligheidsbeleid en de specifieke aanpak van de jeugdcriminaliteit, met in het bijzonder een aanspreekpunt voor de scholen, Belgisch Staatsblad, 24 juli 2006.

Buitengewoon onderwijs (Art. 2; Art. 23; C.O. 2002 nr. 19)

Het VN-Verdrag inzake de rechten van Personen met een handicap is in België van kracht sinds 2 juli 2009. Wij hopen dat deze stap voor een ware ommekeer zorgt in de situatie van kinderen met een handicap in ons land. Vooral met betrekking tot onderwijs blijft deze situatie immers erg zorgwekkend.

Vandaag de dag is slechts 2% van de leerlingen met een handicap opgenomen in het gewoon onderwijs met behulp van een gespecialiseerd programma⁷⁰. Dit maakt van België een van de landen met de meeste segregatie op dit vlak in vergelijking met de andere landen van de OESO. In de Franse Gemeenschap bestaat wel een recent decreet⁷¹ dat een aantal maatregelen voorstelt om de integratie van kinderen met een handicap in het onderwijs te bevorderen, om de administratie te vereenvoudigen en om hulp te bieden aan alle leerlingen die bijzondere zorgen nodig hebben, ongeacht of ze nu buitengewoon onderwijs volgen of niet. De NGO's hopen dat dit alles ook in praktijk zal worden uitgevoerd.

In Vlaanderen bestaat sinds 2008 een politiek akkoord over de hervorming van het buitengewoon onderwijs naar een onderwijscontinuüm tussen gewoon en buitengewoon onderwijs. Dit dossier zit echter vast en de toestand is de voorbije 10 jaar status quo gebleven. Voor kinderen met een ernstige handicap is het inschrijvingsrecht in het gewoon onderwijs in belangrijke mate uitgehold, wat ingaat tegen Artikel 2 en Artikel 23 van het IVRK. Er is onvoldoende ondersteuning beschikbaar waardoor de keuze voor inclusief onderwijs wordt gehypothecerd. Ook in het leezorgkader, dat de toekomst schetst van het onderwijs voor kinderen met een handicap, blijft de toegang tot het gewoon onderwijs beperkt voor kinderen die onder het zorgniveau 4 worden ingeschaald.

Sedert de jaren '90 wijzen verenigingen en academici⁷² ook op het feit dat vele kinderen die opgroeien in armoedesituaties en/of een vreemde nationaliteit hebben doorverwezen worden naar het buitengewoon onderwijs⁷³. Onderwijsindicatoren⁷⁴ bevestigen een oververtegenwoordiging van kinderen met moeilijkheden in het buitengewoon onderwijs. Een kind uit een arme omgeving heeft vier keer meer kans om doorverwezen te worden naar het buitengewoon onderwijs dan een kind uit een welstellend milieu. Dit risico wordt nog hoger (8 keer meer kans) wanneer we enkel het buitengewoon onderwijs van het type 1 (licht mentale handicap) in acht nemen.

⁷⁰ Ministère de la Communauté française de Belgique, "Les indicateurs de l'enseignement" / ETNIC Commission de pilotage de l'enseignement, 2006 et 2007. Beschikbaar via [www.enseignement.be/index.php?page=24775\[parms\]](http://www.enseignement.be/index.php?page=24775[parms]).

⁷¹ Décret du 5 février 2009 portant des dispositions en matière d'enseignement spécialisé et d'accueil de l'enfant et de l'adolescent à besoins spécifiques dans l'enseignement obligatoire, Belgisch Staatsblad, 10 april 2009.

⁷² Cf. Tremblay, Ph. (2007). "Evaluation de la validité et de l'efficacité interne de l'enseignement spécialisé primaire de type 8 en Wallonie", Education-Formation; Tribune libre d'informations et de discussions pédagogiques, e-286, november.

⁷³ ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (2008). "Le droit à l'éducation; l'orientation massive d'enfants précarisés en enseignement spécialisé", analyse.

⁷⁴ Ministère de la Communauté française de Belgique, "Les indicateurs de l'enseignement", ETNIC Commission de pilotage de l'enseignement, 2006 et 2007. Beschikbaar via [www.enseignement.be/index.php?page=24775\[parms\]](http://www.enseignement.be/index.php?page=24775[parms]).

De meeste leerlingen in kwestie worden doorverwezen in de loop van hun eerste of tweede leerjaar en dit zonder dat een specifieke handicap werd vastgesteld. Door hun sociale, economische en/of culturele kwetsbaarheid kennen ze steeds meer moeilijkheden en hebben ze een achterstand opgebouwd waarmee het gewoon onderwijs niet om kan. Een dergelijke doorverwijzing is vaak erg pijnlijk voor de kinderen en hun familie. Hun intellectuele bagage wordt er niet alleen door beperkt, ook hun kansen tot re-integratie in het gewoon onderwijs om er hun studies verder te zetten en integratie in de arbeidswereld verkleinen.

Cultuur (Art. 29; Art. 31)

De oprichting van de Cel 'Cultuur-Onderwijs' binnen de Franse Gemeenschap is een positief aspect. Bovendien erkent een decreet van 2006⁷⁵ de bestaande praktijken die Cultuur en Onderwijs met elkaar verbinden. Dit decreet is echter niet consequent vermits het de toegang tot cultuur niet tot een verplichting maakt: enkel de leerkrachten die dat zelf willen of die hierover goed geïnformeerd zijn, halen er voor hun leerlingen de voordelen uit. Wij vinden het jammer dat er niet meer aandacht wordt besteed aan een ander mechanisme van de Franse Gemeenschap, namelijk de *activités pédagogiques d'animation*⁷⁶. Via deze APA kunnen momenten die niet aangewend worden voor andere lessen ingevuld worden door een cultureel verrijkende ervaring. De APA worden in het basisonderwijs reeds aangeboden bij afwezigheid van de leerkracht.

Kinder- en Mensenrechten op school

Tot op de dag van vandaag voorziet noch de Vlaamse noch de Franse Gemeenschap kinderrechteneducatie op school, toegankelijk voor alle leerlingen vanaf het begin van het basisonderwijs (6 jaar) tot het einde van het secundair (18 jaar)⁷⁷.

Stereotiepen op school (Art. 29; C.O. 2002 nr. 26)

De NGO's zijn tevreden met de vorderingen die men maakt in de strijd tegen stereotypering (seksisme, racisme, homofobie, etc.). Desalniettemin blijven op het terrein zelf verschillende actoren en verantwoordelijken zich van de problematiek onvoldoende bewust om een echte verandering te realiseren in alle sectoren (bijvoorbeeld aan de hand van actieplannen, specifieke opvolging, vormingsaanbod, veranderingen in regelgeving, etc.).

Het dragen van religieuze symbolen (Art. 14)

Tot op heden bestaat er in de Franse Gemeenschap geen enkele uniforme wetgeving rond het dragen van religieuze symbolen (hoofddoek, kippa, etc.). Het

---

⁷⁵ Décret du 24 mars 2006 relatif à la mise en oeuvre, la promotion et le renforcement des collaborations entre la culture et l'enseignement, Belgisch Staatsblad, 22 mei 2006.

⁷⁶ Het 'Décret du 11 juillet 2002 relatif à la formation en cours de carrière dans l'enseignement spécial, l'enseignement secondaire ordinaire et les centres psycho-médico-sociaux et à la création d'un institut de la formation en cours de carrière (Belgisch Staatsblad, 31 augustus 2002)' biedt de mogelijkheid om bij afwezigheid van leerkrachten omwille van bijscholing de lessen te vervangen door de zogenaamde *activités pédagogiques d'animation*.

⁷⁷ Voor meer details, zie deel 1.5 van dit rapport.

“Décret neutralité”⁷⁸ waarborgt nadrukkelijk de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Het “Décret Missions”⁷⁹ beschrijft daarnaast het gelijkheidsprincipe. Het benadrukt dat ‘het verzekeren van gelijke kansen tot sociale emancipatie aan alle leerlingen’ een doel is van het onderwijs. Om dit te realiseren is elke leerling ‘verplicht om deel te nemen aan alle activiteiten verbonden met het leerprogramma aangeboden door de school en de opdrachten uit te voeren die eruit voortvloeien’. Dit impliceert dat leerlingen met een hoofddoek niet kunnen vrijgesteld worden van deelname aan de lessen lichamelijke opvoeding. Desalniettemin wordt het al dan niet verbieden van het dragen van religieuze symbolen overgelaten aan het intern reglement van iedere school – een praktijk die zorgt voor een zeer ongelijke aanpak⁸⁰.

Hoedanook zijn de overheden niet geneigd om hierover een eenzijdige en eenduidige beslissing te nemen. Enerzijds laat deze houding toe rekening te houden met alle nuances en bijzonderheden; anderzijds kan het de school in een oncomfortabele positie plaatsen.

In de praktijk stellen de NGO's vast dat in de Franse Gemeenschap meer en meer scholen het dragen van een hoofddoek verbieden. Dit zorgt ervoor dat leerlingen met een hoofddoek enkel naar de zeldzame scholen trekken waar het dragen van een hoofddoek nog is toegelaten (10% in de Franse Gemeenschap⁸¹).

In de Vlaamse Gemeenschap is de situatie anders. Sinds september 2009 geldt in het Gemeenschapsonderwijs (GO!⁸²) een verbod op het dragen van religieuze symbolen. De Nederlandstalige NGO's zijn van mening dat dit niet strookt met het doel van onderwijs zoals verwoord in het Artikel 29 van het IVRK dat stelt dat het onderwijs eerbied moet bijbrengen voor de ouders van het kind, voor de culturele identiteit, taal en waarden van het land waar het kind woont en het land waar het is geboren en voor andere beschavingen. Het kind moet in het onderwijs waarden als verdraagzaamheid en vriendschap tussen alle volken, etnische, nationale en godsdienstige groepen worden bijgebracht. Een algemeen hoofddoekenverbod staat deze doelstellingen in de weg en beperkt bovendien de keuzevrijheid van allochtone meisjes.

In ieder geval wensen de Franstalige NGO's in eerste instantie tot een uitgebreid politiek debat op te roepen. De kwestie rond het dragen van een hoofddoek is bijzonder complex en gaat verder dan de religieuze dimensie. Een reflectie over sociale diversiteit en over de interculturele dialoog lijkt dan ook onvermijdelijk.

---

78 Décret du 31 mars 1994 définissant la neutralité de l'enseignement de la Communauté, Belgisch Staatsblad, 18 juni 1994.

79 Décret du 24 juillet 1996 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, Belgisch Staatsblad, 23 september 1997.

80 We willen hierbij opmerken dat aangezien interne schoolreglementen snel kunnen worden aangepast (in tegenstelling tot decreten), dit voor problematische situaties kan zorgen wanneer meisjes met een hoofddoek van het ene op het andere schooljaar met een hoofddoekenverbod worden geconfronteerd.

81 De Muelenaere, M., & Dorzee, H., “Ces règlements scolaires à peine voilés”, *Le Soir*, 23 juni 2007, pg. 2.

82 GO ! is het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap. Het hoofddoekenverbod heeft geen betrekking op het officieel gesubsidieerd onderwijs en het vrij gesubsidieerd onderwijs.

Leerlingenstatuut

Leerlingen hebben nood aan een beter statuut om hun rechten binnen het onderwijs maximaal uit te oefenen. Een expertisecentrum participatie moet bovendien de betrokkenheid van ouders en leerlingen uit kansengroepen in het onderwijs ondersteunen.

Algemene aanbevelingen

- 1 De NGO's bevelen aan dat een cultuur van slaagkansen voor iedereen wordt ontwikkeld en dat de middelen ter beschikking gesteld van onderwijsinstellingen die kinderen uit maatschappelijk kwetsbare milieus ontvangen worden uitgebreid – dit met extra aandacht voor het kleuter- (2,5 tot 6 jaar) en het basisonderwijs (6 tot 12 jaar) en gericht op het vermijden van schooluitval.
- 2 Men moet moeilijkheden van leerlingen opsporen en trachten op te lossen – dit van zodra ze zich voordoen en door een regelmatige ondersteuning, in de eerste plaats in de klas.
- 3 Men moet zittenblijven beperken in het kader van een cultuur van slaagkansen voor iedereen.
- 4 Men moet technische en beroepsrichtingen grondig herwaarderen zodat ze niet enkel 'doorverwijsrichtingen' zijn.

Specifieke aanbevelingen

Kosteloos onderwijs

- 1 Het leerplichtonderwijs moet volledig kosteloos. De nodige decreten hieromtrent dienen aangepast.
- 2 Elke vorm van discriminatie verbonden met problemen omtrent schoolkosten moet worden bestreden, dit met de uiterste discretie, door respectvolle oplossingen voor te stellen⁸³, en via instrumenten zoals een solidariteitskas.
- 3 De notie 'schoolkost' moet worden gezien als een ruim begrip. Alleen op die manier kan men rekening houden met andere kosten verbonden aan schoolgaande kinderen zoals opvang en maaltijden.
- 4 De communicatie tussen school en ouders moet worden verbeterd, vooral met families die de cultuur van de school niet delen.

Uitval en uitsluiting in het onderwijs

- 1 Men moet acties ontwikkelen die schooluitval vanaf het begin van de schooltijd tegengaan (kwaliteitsvolle opvang, respect, begrip, steun bij moeilijkheden). Men moet voor alle directies een duidelijke procedure voorzien die hen toelaat uitval en uitsluiting in het onderwijs tegen te gaan en hen tegelijk de middelen (financieel en andere) aanreiken. Men moet er tevens voor zorgen dat definitieve uitsluiting een zeer uitzonderlijke maatregel is. Ook repressieve maatregelen bij spijbelen zoals het intrekken van schooltoelagen dienen te worden opgeheven en vervangen door begeleidingstrajecten zoals Time-out (in Vlaanderen).

⁸³ Voorbeelden van dergelijke respectvolle oplossingen werden voorgesteld in het document "L'enseignement n'est pas gratuit..." gepubliceerd door ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles in 1999.

- 2 De NGO's vragen dat meer middelen worden voorzien voor gespecialiseerde diensten die zowel preventief als in zich voordoende gevallen van uitval uit het onderwijs tussenkomen en jongeren begeleiden.
- 3 De NGO's vragen de Vlaamse overheid om in de aanloop naar de hervorming van het secundair onderwijs grondige aandacht te besteden aan structurele oplossingen voor school- en leerproblemen en de watervaleffecten die net de kansengroepen harder treffen. De stem van ouders en leerlingen in dit debat moet gehoord worden.

Buitengewoon onderwijs

- 1 Men moet het recht promoten van elke leerling om opgenomen te worden binnen een gewone klas (inclusief onderwijs) en daarbij de nodige speciale diensten voorzien die noodzakelijk zijn voor de volle ontwikkeling van het kind.
- 2 De financiële, materiële en menselijke middelen om de creatie en de ontwikkeling van nieuwe integratiemogelijkheden te stimuleren moeten voorzien worden.
- 3 De toegang tot onderwijs voor kinderen die er tot nog toe van uitgesloten worden (kinderen met meerdere handicaps, kinderen met autisme, etc.) moet worden verzekerd.
- 4 Bijzondere aandacht moet gaan naar maatschappelijk kwetsbare kinderen (kinderen in armoede, minderjarige vreemdelingen, gehandicapte en gehospitaliseerde kinderen).
- 5 De NGO's dringen aan op een betere opvolging van het buitengewoon onderwijs (bijvoorbeeld door externe evaluatie) ten einde duidelijkheid te scheppen over maatregelen die de overheid zou moeten nemen.
- 6 Men moet de ouders beter informeren over hun rechten inzake gespecialiseerd onderwijs en schoolintegratie.

Cultuur

Participatie en toegang tot cultuur moeten gegarandeerd zijn voor alle schoolgaande kinderen.

Kinder- en mensenrechten op school

De NGO's dringen erop aan transversale en multidisciplinaire kinderrechteneducatie te realiseren door middel van een coherente en globale aanpak, en voor de duur van de ganse schooltijd van minderjarigen. De Rechten van het Kind moeten 'leven' op school.

Stereotiepen

Men moet de strijd tegen stereotypering verderzetten binnen een transversaal perspectief en voldoende middelen aanwenden om dit te realiseren.

Leerlingenstatuut

Er moet werk gemaakt worden van een duidelijk leerlingenstatuut en van een expertisecentrum participatie.

2 Opvang van 0 tot 3-jarigen

(Art. 18; C.O. 2002 nr. 19)

Het opvangbeleid voor 0 tot 3-jarigen moet zorg en leren met elkaar verbinden. De opvang van jonge kinderen speelt niet alleen een rol in de opvoeding, de persoonlijke ontwikkeling en preventie, maar is ook een hefboom in de strijd tegen armoede en voor gelijke kansen vanaf zeer jonge leeftijd⁸⁴.

De noden inzake opvang voor 0 tot 3-jarigen blijven in België ruim onbeantwoord, hoofdzakelijk in regio's die een grote demografische groei kennen zoals het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de provincie Henegouwen. Zo nam tegen 30 juni 2009 het aantal beschikbare plaatsen in de Franse Gemeenschap toe tot 36.343 wat overeenkomt met 27,2% van het totaal aantal nodige plaatsen. Dit tekort treft hoofdzakelijk de meest kwetsbare gezinnen. Als antwoord op de stijgende vraag ontstaan immers alternatieve oplossingen die een privatisering van de opvang en zo ook de ontwikkeling van een dubbel systeem in de hand werken – een evolutie die volgens de NGO's de ongelijkheden nog versterkt.

Ook in Vlaanderen heerst een schrijnend tekort aan plaatsen in de kinderopvang en wordt niet voldaan aan bepaalde kwaliteitscriteria. Zo heeft minder dan 80% van het personeel in de kinderopvang een opleiding genoten. De NGO's vragen bovendien de minimum verhouding van 1/5 voor personeel ten opzichte van kinderen als norm te hanteren. Andere tekortkomingen betreffen het ouderschapsverlof (de norm van 1 jaar aan 50% van het loon wordt niet gehaald) en totale uitgaven aan kinderopvang en kleuteronderwijs (Vlaanderen geeft hieraan minder dan 1% van het NBP uit)⁸⁵.

De kinderopvangsector lijdt onder meerdere problemen: structurele onderfinanciering, afwezigheid van reglementering en financiële steun voor wat betreft opvang van kinderen met een handicap, te laag kwalificatieniveau van het personeel, gebrek aan contact met de meest kwetsbare gezinnen (hoewel zij, onder meer door de mogelijkheid van informele ondersteuning van de ouders, net des te meer gebaat zijn bij een goede integratie van hun kinderen in de opvang), deprofessionalisering en ongeplande privatisering met gebrek aan duurzaamheid en verminderde aandacht voor kwalificatievereisten en arbeidsvoorwaarden tot gevolg, etc.

Aanbevelingen

- 1 De toegankelijkheid van opvang moet verzekerd zijn voor elk kind tussen 0 en 3 jaar wat de financiële toestand, de burgerlijke staat, professionele situatie, pedagogische behoeften, etnisch-linguïstische afkomst, eventuele handicap, etc. van de ouders ook mogen zijn.
- 2 Naast inspanningen om de kwantiteit van de kinderopvang te verbeteren moeten ook inspanningen geleverd worden inzake het ontwikkelen van kwalitatieve opvang. De grens van 33% zoals vastgelegd in de Barcelona-objectieven mag niet beschouwd worden als het ultieme doel maar wel als een etappe in een langer proces.

⁸⁴ UNICEF (2008), "The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries", Innocenti Report Card 8, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre.

⁸⁵ Ibidem.

- 3 De opvangkosten die ouders met lage en gemiddelde inkomens moeten betalen, dienen fors te dalen.
- 4 Inspanningen om tegemoet te komen aan de behoefte van gekwalificeerd personeel dat systematisch wordt opgevolgd en geëvalueerd, en dat professioneel kan omgaan met de noden van kinderen en van verschillende soorten gezinnen, moeten extra ondersteund worden. Tevens moet er een opleiding komen tot opvoeder gespecialiseerd in jonge kinderen en dit op het niveau van het hoger onderwijs (bachelor diploma). België is een van de weinige landen waar een dergelijke opleiding nog ontbreekt.
- 5 De NGO's dringen erop aan de toegang te bevorderen van leerlingen met een handicap tot dezelfde onderwijsstructuren als andere leerlingen, dit door hen indien nodig over gespecialiseerde bijstand te laten beschikken.
- 6 Het betaald ouderschapsverlof moet uitgebreid worden tot minstens zes maanden, overeenkomstig de periode die de Wereldgezondheidsorganisatie en UNICEF vooropstellen als minimumperiode voor borstvoeding.

3 Vrijtijdsbesteding van 3 tot 18-jarigen

Buitenschoolse opvang van 3 tot 12-jarigen (Art. 31; C.O. 2002 nr. 19)

Door de evoluties op de arbeidsmarkt is de vraag naar buitenschoolse opvang van 3 tot 12 jarigen (voor de les, tijdens de middagpauze, na de les, etc.) de laatste twintig jaar in België sterk gestegen (vooral voor kinderen tot 6 jaar). Bijna alle voorzieningen moeten leerlingen weigeren door plaatsgebrek en gebrek aan middelen.

De opvang op school lijdt onder meerdere problemen: er is een tekort aan financiële middelen; de werkomstandigheden zijn onzeker; er heerst een gebrek aan personeel en het personeel is vaak laag gekwalificeerd. Deze aspecten brengen de sociale en opvoedkundige functies van de opvang op school in het gedrang en zorgen ervoor dat de opvang van kinderen er verwordt tot niet meer dan 'bewaking' van kinderen.

De grote nood aan opvang laat zich sterk voelen bij armere bevolkingsgroepen, waarvan de kinderen amper de mogelijkheid krijgen om deel te nemen aan vrijetijds-, culturele, artistieke en sportactiviteiten. De opvang van kinderen met een handicap kent tevens een gebrek aan reglementering en financiële steun. Tenslotte merken de NGO's ook een gebrek aan activiteiten voor adolescenten op.

Recht op spel (Art. 31; Art. 12)

De Vlaamse regering is vooral bezig met het organiseren van diverse activiteiten voor kinderen en jongeren. Dat is een belangrijke invalshoek met betrekking tot Artikel 31. Waar men geen oog voor heeft, is dat al die georganiseerde activiteiten (waaraan we alle kinderopvanginitiatieven mogen toevoegen), meebrengen dat kinderen nog bijzonder weinig tijd hebben om zelf te spelen. Of met een slogan: "Het recht op spelen is vooral beknot door gebrek aan eigen tijd".

Spelen is bij uitstek een activiteit waarover kinderen zelf moeten kunnen beschikken, die ze zelf moeten kunnen invullen. Dat wordt steeds moeilijker door de verregaande organisatie en pedagogisering van de vrije tijd.

De Vlaamse overheid moet een tijdsordeningsbeleid ontwikkelen, niet alleen vanuit het kinderopvangperspectief, maar ook vanuit het perspectief van kinderen zelf. Dat is een lange termijnvisie die op de rails moet worden gezet.

Het onderzoek 'Buitenspelen'⁸⁶ toont aan hoe het zelf georganiseerd buitenspelen in het publieke domein gehalveerd is in 25 jaar. Daarenboven is het ook 'verschraald': de creatieve spelvormen zijn stevig achteruit gegaan. Eén van de factoren die bijdragen tot een verklaring van dit fenomeen, is de toenemende organisatie van de vrije tijd van kinderen.

Gebruik van openbare ruimte

De NGO's stellen vast dat er een groeiende intolerantie bestaat t.a.v. het gebruik van de openbare ruimte door kinderen en jongeren. 'Rondhangen' van jongeren wordt niet meer aanvaard en ze worden verdrongen naar voor hen georganiseerde en ingerichte plaatsen. Skaten is op veel plaatsen verboden. De NGO's zijn dus bezorgd dat een algemeen klimaat van intolerantie ten aanzien van kinderen en jongeren, ook in de media, aan de basis kan liggen van inkrimping van hun rechten.

Deze bezorgdheid wordt bevestigd door fenomenen als het wegpesten van jongeren met apparaten als de Mosquito. De voorbije jaren haalden ook processen tegen speelpleinen en crèches het nieuws. Dit wordt weerspiegeld in het repressieve klimaat dat heerst ten aanzien van kinderen en jongeren. Hierbij willen we tevens verwijzen naar de gemeentelijke administratieve sancties zoals omschreven in hoofdstuk 5.

Volgens de NGO's is er sprake van een morele paniek m.b.t. jongeren in de openbare ruimte. De overheden doen enkel aan symptoombestrijding en laten echte problemen van jongeren ongemoeid tot wanneer er sprake is van overlast. Bovendien is er een gebrek aan aanbod van jeugdwerk in grote steden, omdat er vaak alleen middelen worden vrijgemaakt wanneer een initiatief wordt gemotiveerd vanuit een veiligheidsoptiek.

Aanbevelingen

- 1 De NGO's dringen aan op een transversaal kinderopvangbeleid: op termijn moeten alle opvangvoorzieningen gecoördineerd worden door een uniek en coherent, reglementair kader.
- 2 De educatieve rol van kinderopvang moet worden erkend en moet op gelijke voet geplaatst worden met de andere voorzieningen voor onderwijs en socialisatie. Dit moet gebeuren door de opleiding en de verloning van werknemers in de sector grondig op te waarderen.
- 3 De NGO's dringen aan op een waardering van de sociale mix binnen de kinderopvang.
- 4 Het ontstaan van een ware participatiecultuur moet worden bevorderd door in alle opvangvoorzieningen de participatie van kinderen – hoe jong ze ook zijn – aan te moedigen en samenwerking met de ouders, met de plaatselijke

---

⁸⁶ Kind & Samenleving. (2009). "Buiten spelen! Onderzoek m.b.t. de relatie tussen (on-)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buiten spelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren".

gemeenschap, met specialisten en academische instanties te bevorderen bij het bepalen van een kwaliteitsdefinitie en bij het opvolgen van kinderopvang. Het belang van een personeelsbezetting die de etnische diversiteit van de gemeenschap weerspiegelt moet worden erkend.

- 5 De NGO's vragen dat er rekening wordt gehouden met bestaande obstakels voor participatie aan culturele en vrijetijdsactiviteiten. Deze obstakels dienen zoveel mogelijk worden weggewerkt zonder dat dit de stigmatisering nog meer in de hand werkt.
- 6 De onderwijs- en opvangsectoren moeten de banden aanhalen. Het educatieve karakter dat hen bindt moet het kind centraal stellen en ervoor zorgen dat kinderopvang ontwikkeld wordt met aandacht voor hoge kwaliteit, aangepast aan de behoeften van kinderen en in evenwicht en samenhang met de andere (leef)omgevingen van het kind.
- 7 Men moet de integratie van kinderen met een handicap in de buitenschoolse kinderopvang bevorderen.
- 8 Om de tijdsdimensie in het kinderleven nader te onderzoeken, is het nodig dat tijdsbelevingsonderzoek in de vrije tijd verder uitgediept wordt. Uit dergelijk onderzoek moet blijken hoe kinderen binnen georganiseerd verband toch tot een autonome vrijetijdsbesteding kunnen komen.
- 9 In aanvulling op het tijdsbudgetonderzoek bij al wie ouder is dan 16 jaar zou gelijkaardig onderzoek moeten ontwikkeld worden bij de jongeren.
- 10 De NGO's verwachten dat de overheden de komende jaren een beleidsprioriteit maken van de onverdraagzaamheid t.a.v. kinderen en jongeren, de discriminatie en de stereotiepe beeldvorming die hier aan de basis van liggen en in dit verband, inclusief in de media, de nodige maatregelen nemen.
- 11 Hoewel er de jongste jaren al heel wat beleidsaandacht ging naar 'jeugdruimte' blijft het nodig dit onderwerp bovenop de agenda van lokale overheden te plaatsen. Te vaak nog wordt uitgegaan van mogelijke risico's, bekijkt men de ruimte vanuit een beschermende bril. De noden en behoeften van kinderen en jongeren m.b.t. de openbare ruimte evolueren mee met de opgroeiende kinderen en jongeren zelf. Daarom blijft het belangrijk deze te bevragen, in kaart te brengen en erop in te spelen.

08 | GEZIN, ZORG, JEUGDHULP

1	Recht op adequate jeugdhulp	65
	Jeugdhulp	65
	Wachtlijsten	66
	Rechtspositie in de Integrale Jeugdhulp	66
2	Opvoedingsondersteuning	67
	Het weghalen van kinderen van bij de ouders	68
3	Het recht op persoonlijk contact met ouders in detentie	69
4	Echtscheiding	70
5	Verwantschap	72
	Adoptie	72
	Behouden van de identiteit: het kennen van de eigen origine	72

1 Recht op adequate jeugdhulp

(Art. 2 §1; Art. 18 §2; Art. 39)

In België bestaan er heel wat instanties en diensten die het leven van personen en gezinnen ondersteunen en de toegang tot fundamentele rechten verzekeren: scholen, gezondheidsdiensten, kinderdagverblijven, buitenschoolse opvang,... Gespecialiseerde diensten, zoals de Bijzondere Jeugdzorg⁸⁷, bieden tweedelijns-hulp in het geval van problematische situaties.

De NGO's stellen echter vast dat gezinnen in armoede vaak onvoldoende geholpen worden. Dit terwijl hun problemen talrijk zijn en vaak verschillende domeinen betrekken: inkomsten, huisvesting, gezondheid, administratieve problemen, schulden, contacten met de school,... De diensten en instanties voor eerste-lijnshulp slagen er vaak moeilijk in hun taken ten opzichte van deze gezinnen ten gronde te vervullen. Daarentegen zijn deze gezinnen net vaker het object van heel wat interventies van de gespecialiseerde diensten voor tweedelijns-hulp (plaatsingen, etc.). Deze interventies worden door de gezinnen niet gevraagd en bijgevolg vaak beschouwd als inmengingen in het gezinsleven. De NGO's stellen vast dat deze interventies de families soms zelfs verzwakken.

Jeugdhulp

De Bijzondere Jeugdzorg komt vaak tussen voor kinderen en jongeren uit gezinnen in armoede die worden beschouwd als zijnde 'in gevaar'. Sommige kinderen, vaak de jongere kinderen, worden bij hun familie weggehaald en door het Comité Bijzondere Jeugdzorg (CBJ) toevertrouwd aan een onthaalfamilie of een instelling. Deze plaatsingen worden in het begin als tijdelijk beschouwd, maar uit de praktijk blijkt dat deze in geval van een armoedesituatie in het gezin vaak een langdurend karakter krijgen. Het gebeurt geregeld dat, vooral om financiële redenen, 'hulp' verandert in 'gedwongen interventies'.

Ook de sector van het jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren stelt vast dat maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren enerzijds ondervertegenwoordigd zijn in de rechtstreeks toegankelijke hulp en anderzijds oververtegenwoordigd zijn in de niet rechtstreeks toegankelijke hulp.

Tot slot stellen de NGO's vast dat mensen die in armoede leven met hun moeilijkheden naar buiten treden omdat ze hun standpunt willen laten gelden, hun rechten willen kennen, de nodige hulp en steun willen krijgen – dit steeds zonder hun individuele vrijheid en hun rol als ouders te verliezen. De NGO's willen eraan herinneren dat aangezien het recht op te groeien in een gezin een fundamenteel

---

⁸⁷ In de Franse Gemeenschap: *Services Aide à la Jeunesse (SAJ)*.

recht is, de rechten van het kind onlosmakelijk verbonden zijn met de rechten van het gezin.

Wachtlijsten

Ondanks de belofte van de overheden (overheidsrapport par. 318) om inspanningen ter zake te nemen blijft de kloof tussen vraag en aanbod in de jeugdhulpverlening groeien en krijgen kinderen nog steeds niet de aangepaste hulp. In de provincie Antwerpen alleen al worden meer dan duizend jongeren⁸⁸ die dringend hulp en een aangepaste opvang nodig hebben, terug de straat op gestuurd, op de wachtlijst gezet, omdat jeugdpsychiatrie en andere hulpverleningsvormen vol zitten. Door het recht op jeugdhulp te beperken tot de beschikbare capaciteit holt men het recht op hulp volledig uit. Legio zijn de beslissingen die worden genomen in functie van de haalbaarheid en de beschikbaarheid van oplossingen. Het recht op hulp moet prioritair gerealiseerd worden.

Rechtspositie in de Integrale Jeugdhulp

De Integrale jeugdhulp is een beleidsmaatregel met als doel zes sectoren te laten samenwerken om jongeren de meest adequate hulp op maat te kunnen bieden. Met het decreet Rechtspositie van de minderjarigen in de integrale jeugdhulp⁸⁹ dat op 1 juli 2006 in werking trad, werden aan de minderjarige een eigen statuut en bepaalde rechten toegekend. Er werd een belangrijke stap gezet in de verbetering van de rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp. Er wordt uitgegaan van bekwaamheid van minderjarigen die zich vertaalt in onder andere het recht op informatie en het recht op inspraak en participatie in de eigen hulpverlening. Het is niet evident om de vertaling te maken van een louter juridisch statuut, naar een statuut dat ook invloed heeft op het pedagogisch handelen van de hulpverlener en naar de manier waarop die hulpverlening vorm krijgt. Er werden middelen voorzien voor vormingsinitiatieven in de betrokken sectoren en voor publicaties om alle betrokkenen aangepast te informeren. Deze middelen mogen echter niet afgebouwd worden en blijven noodzakelijk om het implementatieproces verder te ondersteunen.

Sommige sectoren worden slechts ten dele door het decreet gevat, bvb. de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) en de sector van de Geestelijke Gezondheidszorg. Minderjarigen weten zo niet altijd welk statuut zij hebben. Daarenboven moet het worden aangemoedigd om het Decreet Rechtspositie als inspiratiebron naar voren te schuiven voor andere sectoren, denken we maar aan het onderwijs waar nog steeds een leerlingenstatuut ontbreekt.

Aanbevelingen

- 1 Enerzijds moeten er structureel extra middelen komen om de wachtlijstenproblematiek integraal en professioneel aan te pakken. Anderzijds zou de overheid kunnen onderzoeken wat de oorzaken zijn van de wachtlijsten, deze aanpakken en via afspraken instellingen responsabiliseren om zelf

⁸⁸ Gegevens via de centrale wachtlijst voorzieningen bijzondere jeugdzorg.

⁸⁹ Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, Belgisch Staatsblad, 11 oktober 2004.

de wachtlijstenproblematiek op te pakken. Daarnaast moeten succesvolle experimenten in het terugdringen van de wachtlijsten worden aangemoedigd en ondersteund.

- 2 De NGO's vragen om werk te maken van een jeugdhulpverlening waarin het traject dat het kind of de jongere aflegt zo kort mogelijk wordt gehouden.
- 3 De NGO's vragen ook om werk te maken van continuïteit in de hulpverlening, bijvoorbeeld door het aanstellen van een gezinsvoogd.
- 4 De NGO's vragen om de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp toegankelijker te maken voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren en om het personeel van deze sector specifiek op te leiden om met deze doelgroep om te gaan.

2 Opvoedingsondersteuning

(Art. 14; Art. 18)

Opvoedingsondersteuning in Vlaanderen wordt vooral gezien als preventie en aanpak van problemen. De verrijkende en empowerende functie voor alle ouders wordt onvoldoende erkend. Dit blijkt duidelijk uit het overwicht van hulpverlening binnen de opvoedingsnetwerken en opvoedingswinkels (overheidsrapport par. 246) en de verdeling van budgetten in de jeugdhulp (zie Globaal plan in overheidsrapport par. 250).

Er ontbreekt een ecologische visie in het opvoedingsondersteunend beleid waarin erkend wordt dat zowel omgevingsfactoren als de kinderen actieve medespelers zijn. Opvoedingsondersteuning moet daarom steeds geplaatst worden binnen een totaalaanbod aan gezinnen, waarbij betaalbare huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg de opvoedingsondersteuning schragen. Opvoeding mag nooit gezien worden als een eenrichtingsverkeer. Kinderen en jongeren zijn actieve spelers in de opvoedingsrelatie. Te vaak focussen opvoedingsondersteunende programma's op de ouderlijke vaardigheden.

Naast het recht op zorg van en contact met beide ouders, zijn er ook heel wat andere kinderrechten die in de opvoeding een belangrijke rol spelen, denken we maar aan het recht op een eigen mening, recht op passende informatie, recht op vrijheid van vereniging en het recht op privacy. Ouders hebben het beste voor met hun kinderen, maar net zoals in de ruimere samenleving zorgen de participatierechten nogal eens voor onwennigheid of spanningen. Ouders kunnen hierbij ondersteund worden. Ook het recht op fysieke, psychische en seksuele integriteit moet gerespecteerd worden in de opvoeding.⁹⁰

Opvoedingsondersteuning is essentieel, maar bereikt weinig families die leven in armoede, hoewel zij er net het meeste nood aan hebben. We stellen vast dat deze families slechts beperkte toegang hebben tot de bestaande initiatieven. Dit is deels te wijten aan een gebrek aan informatie en toegankelijkheid, maar ook aan een gebrek aan wil en vaardigheden om deze doelgroep te bereiken.

⁹⁰ Zie ook 4.1 Lijfstraffen.

Het weghalen van kinderen van bij de ouders

Nochtans zorgt extreme armoede overal in de wereld voor gebroken gezinnen. Niet onregelmatig halen diensten in verschillende Verdragsstaten onder het voorwendsel van bescherming van het kind een of meerdere kinderen weg van bij hun ouders. De reden daarvoor is dat het gezin niet in staat wordt geacht om kinderen groot te brengen of zelfs schuldig wordt bevonden aan verwaarlozing of mishandeling als gevolg van hun moeilijke levensomstandigheden. In België kennen heel wat arme gezinnen deze ervaring; ofwel uit persoonlijke ervaring ofwel omdat het in hun omgeving gebeurt en omdat ze het vaak al generaties zo meemaken. In haar rapport van 2002 stelt *l'Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse* dat 2/3 van de plaatsingen van kinderen onder de 7 jaar verbonden zijn met moeilijkheden van de ouders, en dat 7 tot 11% enkel en alleen met armoedesituaties gelieerd zijn. Sindsdien is de situatie echter amper verbeterd⁹¹. Integendeel, gezinnen kennen meer en meer moeilijkheden, en zijn steeds vaker niet in staat om huisvesting te verkrijgen.

De NGO's willen benadrukken dat elke scheiding van een kind van zijn gezin niet alleen veel emotioneel leed met zich meebrengt, maar ook een reëel risico op een nog grotere kwetsbaarheid van het kind en het gezin, omwille van de sterke affectieve band tussen kinderen en ouders. Met deze negatieve invloeden, die nochtans algemeen worden erkend, wordt vooralsnog weinig rekening gehouden door instanties en professionelen.

Aanbevelingen

- 1 Er is nood aan aanklappende, maar vrijwillige gezinsondersteuning en hulpverlening die gebaseerd is op vertrouwen en noden van ouders zelf. De verschillende maatregelen met betrekking tot opvang en opvoedingsondersteuning moeten worden geëvalueerd met inbegrip van de ervaringen van het doelpubliek.
- 2 Diversiteit in het opvoedingsondersteunend aanbod moet behouden blijven met respect voor de informele ondersteuning die ouders bij elkaar vinden. Enkel een breed en divers aanbod voor alle ouders, vermijdt dat ouders die hulp vragen het label 'problematisch' krijgen opgeplakt.
- 3 Kinderen en jongeren moeten als actieve partners binnen de opvoedingsondersteuning erkend worden en kinderrechten binnen de opvoeding moet een rode draad worden binnen het opvoedingsondersteunend aanbod.
- 4 De NGO's eisen dat men er steeds naar zou streven het kind in de best mogelijke omstandigheden in zijn gezin te laten opgroeien. Om dit te verwezenlijken moeten de betrokken personen (kinderen en ouders) de middelen aangereikt krijgen om menswaardige levensomstandigheden te creëren en moeten zij een beroep kunnen doen op opvoedingsondersteuning. Als dit niet mogelijk is, moet men rigoureus waken over het behoud van de band tussen het geplaatste kind en zijn ouders en moet men steeds een zo spoedig mogelijke en goed begeleide terugkeer van het kind in het gezin stimuleren.

⁹¹ Délégué général aux droits de l'enfant (2009). "Dans le vif du sujet. Rapport relatif aux incidences et aux conséquences de la pauvreté sur les enfants, les jeunes et leurs familles", november.

- 5 Er is nood aan een diepgaande reflectie tussen alle betrokken actoren over wat de noties ‘belang van het kind’ en ‘risico’ volgens eenieder inhouden; alle betrokken actoren moeten hierbij aangemoedigd worden om vanuit hun verschillende situaties hun visie uit te drukken.

3 Het recht op persoonlijk contact met ouders in detentie

69

(Art. 5; Art. 9; Art. 18; Art. 12; EVRM Art. 8)

In 2007 werden in België 10.000 personen gedetineerd en werden op die manier tenminste 10.000 kinderen gescheiden van hun vader (in 90% van de gevallen) of moeder. Aangezien het aantal gedetineerden in België met 2% per jaar blijft stijgen, zal deze zorgwekkende situatie in de toekomst wellicht nog meer kinderen betrekken. Bovendien zijn er ook steeds meer vrouwelijke gedetineerden: 395 in 2003 tegen 447 in 2007.

De situatie van kinderen van wie de ouders gedetineerd zijn legt een ambiguïteit bloot. Enerzijds merkt men een relatieve vermenselijking van de situatie van de gevangene, onder meer dankzij de aandacht die uitgaat naar het behoud van de band tussen ouders en kinderen. Anderzijds wordt detentie werkelijk gebanaliseerd, in het bijzonder in het geval van voorlopige hechtenis. De NGO's stellen zich ernstige vragen bij deze vaststelling. Bovendien is het zo dat ondanks de bestaande maatregelen om de band tussen het kind en zijn gedetineerde ouder te verzekeren, de verenigingen ter plaatse vaststellen dat één kind op twee nooit zijn gedetineerde ouder bezoekt.

De basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden⁹² van 12 januari 2005, ook wel “Wet Dupont” genoemd, erkent de grondrechten van gedetineerden, waaronder het recht om contacten buiten de gevangenis te onderhouden (Art. 53) en het recht op bezoek, waaronder ook bezoek in intieme sfeer (Art. 58 tot 63). Vandaag de dag echter wordt deze wet slechts gedeeltelijk toegepast en worden de overeenkomstige rechten van kinderen om de band met hun gedetineerde ouder(s) te onderhouden niet systematisch gerespecteerd⁹³.

Het decreet van de Franse Gemeenschap “Service lien enfants-parents”⁹⁴ van 28 april 2008 voorziet “*la possibilité au parent détenu qui en fait la demande de poursuivre une relation avec son enfant*”. (Art. 1) De NGO's betreuren dat de Franse Gemeenschap ervoor gekozen heeft om de begeleiding van de ouder-kindrelatie te verbinden met de sociale hulp die gedetineerden ontvangen op basis van hun aanvraag, en niet aan jeugdhulp op basis van het recht van het kind om de relatie met zijn ouder te behouden. Daarnaast vragen de NGO's ook aandacht voor het vermoeden dat dit decreet om budgettaire redenen niet zal worden opgevolgd⁹⁵.

In Vlaanderen bestaat er geen gelijkaardige regelgeving. Er is wel een Strategisch plan over hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, maar hierin moet de pijler ‘ouder-kind’ veel beter worden uitgewerkt.

---

⁹² Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, Belgisch Staatsblad, 1 februari 2005.

⁹³ Kaminski, D. (2006). “Droit des détenus et protection de la vie familiale”, in *Les enfants de pères détenus*, Les politiques sociales, 3-4.

⁹⁴ Décret du 28 avril 2004 modifiant le décret du 19 juillet 2001 relatif à l'aide sociale aux détenus en vue de leur réinsertion sociale, Belgisch Staatsblad, 21 juni 2004.

⁹⁵ Informatie via het Fonds Houtman (Référentiel van 2007)

Bovendien is gebleken dat wanneer het onderhouden van de ouder-kind relatie wordt gerespecteerd, dit ten goede komt aan de re-integratie van de gedetineerde en onontbeerlijk is voor de psychologische ontwikkeling van het kind. Om die reden zijn de NGO's van mening dat de wettelijke omkadering en de aanpak door betrokken instanties zich op twee vlakken dient af te spelen: enerzijds op het vlak van sociale hulp aan gedetineerden (federale bevoegdheid) en anderzijds op het vlak van jeugdhulp.

Aanbevelingen

- 1 Elk kind dat wordt gescheiden van zijn ouders of van één van hen heeft het recht om de persoonlijke band met hen te onderhouden. Tenzij dit strijdig wordt geacht met het belang van het kind, moet dit recht steeds gegarandeerd zijn. Het recht op bezoek van een kind aan zijn gedetineerde ouder en de omstandigheden waarin een dergelijk bezoek verloopt moeten prioriteiten zijn.
- 2 Er is nood aan een gecoördineerd beleid tussen de verschillende bevoegde autoriteiten (gevangenis, jeugdhulp, hulp aan gedetineerden).
- 3 De diensten voor sociale hulp (intern of extern) en de bemiddelende instanties tussen ouder en kind moeten opdat zij de rechten van alle betrokken kinderen zouden kunnen garanderen, meer middelen toegekend krijgen.
- 4 De verschillende bestaande maatregelen om kinderen de band met een gedetineerde ouder te laten onderhouden, moeten worden geëvalueerd.

4 Echtscheiding

(Art. 3; Art 5; Art 9; Art. 12; Art. 17, Art. 18; Art. 27)

In 2006 werd de echtscheidingswetgeving ingrijpend hervormd. Belangrijkste aandachtspunt is de schrapping van de schuldvraag uit de echtscheidingsprocedure. Scheiding op basis van duurzame ontwrichting is mogelijk gemaakt. De NGO's zijn tevreden met deze hervorming. Toch kent België nog een aantal belangrijke knelpunten waaraan gewerkt moet worden.

De nieuwe wet van 18 juli 2006 tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn, stelt dat rechters bij gebrek aan een akkoord van de ouders en indien één van de ouders er om vraagt, bij voorrang de mogelijkheid tot gelijkmatig verdeeld verblijf van de kinderen dienen te onderzoeken. Verblijfsco-ouderschap is echter niet altijd de beste oplossing. De NGO's zijn hevig gekant tegen de mogelijkheden die de wet voorziet voor de rechter om dwangmaatregelen op te leggen, waardoor het kind in het bijzijn van een gerechtsdeurwaarder kan weggehaald worden bij de ouder die de verblijfsregeling niet naleeft. Zulke praktijken zijn traumatiserend voor kinderen.

In 2008 telde ons land 35.366 nieuwe echtscheidingen, een stijging van ongeveer 17,6%.⁹⁶ Gemiddeld zijn in driekwart van de scheidingen kinderen betrokken. Heel wat onderzoek wijst uit dat een scheiding een negatieve impact kan hebben op kinderen en dat ouderlijke conflicten daarbij een negatief versterkende factor zijn⁹⁷. Professor Ann Buysse stelt dat er geen consensus is dat verblijfsco-ouderschap de beste verblijfsregeling is. De beste verblijfsregeling is de regeling waarover de ouders een akkoord hebben⁹⁸. Maar ander onderzoek toont tegelijk aan dat slechts een minderheid (minder dan 10% van 1000 respondenten) in bemiddeling gaat. Ouders kennen de mogelijkheid en de voordelen van bemiddeling nog te weinig. Bij een echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting voorziet de wet verplichte uitleg omtrent bemiddeling door de rechter, maar slechts 1 op 5 mensen hebben een voor hen verstaanbare uitleg gehoord⁹⁹.

De bepaling van de hoogte van het onderhoudsgeld door de rechter, blijft tot op de dag van vandaag nog vaak nattevingerwerk, wat conflicten over het onderhoudsgeld in de hand werkt. De NGO's juichen de invoering van een standaardmethode, die de onderhoudsgelden op een objectieve manier berekent, toe. Het is ook positief dat de Dienst voor Alimentatievorderingen (DAVO) in 2004 is opgericht. Op vraag van de onderhoudsgerechtigde betaalt de DAVO voorschotten op het uitstaande onderhoudsgeld. De DAVO vordert het bedrag van het maandelijkse onderhoudsgeld en van de achterstallen in, in naam en voor rekening van de onderhoudsgerechtigde. De oprichting van DAVO was noodzakelijk omdat volgens een studie uit 1999 slechts 60% van de gescheiden vrouwen hun onderhoudsgeld regelmatig ontvingen¹⁰⁰. Dat betekent dat 40% van de onderhoudsplichtigen hun onderhoudsgeld onregelmatig of niet betalen. Op basis van dat percentage kunnen we stellen dat het potentieel voor DAVO beduidend hoger ligt dan wat deze dienst vandaag bereikt. In 2007 kon de DAVO amper 14% van de uitbetaalde voorschotten recupereren¹⁰¹. Het aantal eenoudergezinnen dat onder de armoedegrens zit, is mede hierdoor te hoog. De overheid heeft haar beloftes voor wat betreft de verbetering van de werking van de DAVO, waaronder ook de verhoging van het inkomensplafond voor het verkrijgen van de voorschotten, nog niet volledig nagekomen¹⁰².

Ouders moeten bij een echtscheiding beroep doen op diverse rechtbanken. Dit maakt de procedure bijzonder complex. Procedures worden daardoor ook nodeloos gerekt. Momenteel bereidt de federale overheid een proefproject voor met betrekking tot de oprichting van één gespecialiseerde familierechtbank die

-
- 96** Zie statistische informatie "Meer echtscheidingen in 2008" van 22 juli 2009 van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie.
- 97** Zie bijvoorbeeld Van Peer, Ch. (2007) "De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners", SVR-Studie 2007/1.
- 98** Buysse, A., & Renders, M. (2007). "De impact van scheiding op kinderen: knelpunten gekoppeld aan de nieuwe wetgeving", Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten. 3, pp. 147-151.
- 99** Beschrijvende resultaten van de eerste 1000 respondenten uit het grootschalig onderzoek. IPOS (2008).
- 100** Bawin-Légros, B. (1999), "Famille, mode d'emploi", Mardaga, Brussel, pp. 60-63.
- 101** DAVO (2007). "Evaluatieverslag".
- 102** Derde periodiek rapport van België betreffende het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind.

bevoegd zou moeten zijn voor de procedures rond familiale aangelegenheden. Het spreekrecht van minderjarigen is nog steeds niet optimaal¹⁰³. Kinderen voelen zich vaak onbegrepen en blijven met vragen zitten. Jeugdrechters die moeten oordelen over de verblijfs- en omgangsregeling bij echtscheiding, zijn verplicht om kinderen vanaf 12 jaar te horen. In de praktijk blijkt dit weinig effectief te zijn. Wie jonger is, blijft meestal in de kou staan¹⁰⁴.

Aanbevelingen

- 1 Preventie van het ouderconflict moet een beleidsprioriteit worden. Ouders moeten beter ingelicht zijn over en toegeleid worden naar scheidings- en ouderschapsbemiddeling. Een regeling die ouders in onderling akkoord hebben opgesteld, biedt immers de beste garantie dat afspraken worden nageleefd en dat iedereen – kinderen en ouders – er zich in kan vinden. De echtscheidingswet zou zo veranderd moeten worden, dat een scheiding pas kan uitgesproken worden indien er rond de verblijfsregeling van de kinderen een akkoord is.
- 2 De werking van de DAVO moet geoptimaliseerd worden. De berekening van onderhoudsgelden voor kinderen moet op een objectieve manier gebeuren.
- 3 Hopelijk wordt de familierechtbank eveneens snel een realiteit, met voldoende aandacht voor de rechtspositie en het spreekrecht van jongeren. Rechters moeten in alle vormen van rechtspleging meer en beter rekening houden met de mening van het kind. De regelgeving en de praktijk inzake het spreekrecht dienen dringend te worden aangepast.

5 Verwantschap

Adoptie (Art. 21)

Sinds 1 september 2005 bestaat in België een nieuw wettelijk kader omtrent adoptie dat moet bijdragen tot een meer menselijk verloop van het proces van adoptie en tot een beter respect voor het belang van het kind, overeenkomstig het IVRK en het Verdrag van Den Haag¹⁰⁵. Desondanks wensen de NGO's enkele aanbevelingen te formuleren.

Behouden van de identiteit: het kennen van de eigen origine (Art. 8)

In België moet de moeder verplicht worden vermeld op de geboorteakte van een kind, op het moment dat deze door de ambtenaar van de burgerlijke stand wordt opgesteld. Noch het Burgerlijk Wetboek, noch het Strafrechtboek staan anonieme of discrete bevallingen toe. Er duiken regelmatig wetsvoorstellen op waarin men voorstelt een discrete bevalling mogelijk te maken. Dit houdt in dat de identiteit van de moeder en dus ook die van het kind deels geheim worden gehouden. Deze voorstellen steunen op argumenten in verband met volksgezondheid en/of de

¹⁰³ Zie ook Alternatief Rapport van de Belgische NGO's (september 2001).

¹⁰⁴ Kinderrechtencommissariaat (2008). "Jaarverslag 2007-2008".

¹⁰⁵ Verdrag van Den Haag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, aangenomen te Den Haag op 29 mei 1993.

rechten van de vrouw en verschuiven de rechten van het kind naar het achterplan. Men erkent ook meer en meer dat dergelijke discrete bevallingen (zelfs met slechts onvolledige geheimhouding van de identiteit) en anonieme adopties erg negatieve effecten hebben op de betrokken individuen.

Aanbevelingen

- 1 Het principe van subsidiariteit moet strikt worden toegepast opdat adoptie zowel op nationaal als internationaal niveau een subsidiaire maatregel zou zijn. In dit verband moet voor personen en gezinnen in moeilijke situaties steun worden voorzien die hen de toegang tot hun fundamentele rechten verzekert en die hen in staat stelt hun kind in het gezin te laten opgroeien. Daarnaast moet men er zowel op nationaal als internationaal niveau strikt op toezien dat geen enkele druk wordt uitgeoefend op het gezin van herkomst van een adoptiekind.
- 2 De NGO's dringen aan op een aanpassing en vereenvoudiging van de bestaande procedure en op een gedegen afstemming tussen interne en externe procedures.
- 3 De betrokken instanties moeten voldoende middelen aangereikt krijgen om hun taken in de best mogelijke omstandigheden en met respect voor de rechten van het kind te kunnen vervullen.
- 4 In overeenstemming met de fundamentele rechten van het kind, moet het recht tot het kennen van de persoonlijke afkomst bij wet worden vastgelegd.
- 5 Een grondige reflectie is nodig over de relevantie van wetgeving die het toelaat om anoniem of discreet te bevallen in België. Er moet onderzoek komen naar de motivaties van moeders die in België anoniem willen bevallen, naar de omvang van het aantal gevallen en naar de juridische en psychologische gevolgen van een dergelijke keuze voor de kinderen en de biologische ouders.
- 6 Een minderjarige die zijn identiteit wenst te kennen, moet toegang krijgen tot de informatie over zijn persoonlijke afkomst.

09 | GEZONDHEID

1 Ongelijkheid van kinderen met betrekking tot gezondheid	75
2 Kinderen met een handicap en kinderen in het ziekenhuis (inclusief de psychiatrische zorg)	77
3 Seksualiteit en gevoelsleven	81
4 Verslaving	81

Om te beginnen willen de NGO's de zevende *Innocenti Report Card*¹⁰⁶ citeren. De *Report Card* geeft een evaluatie van het welzijn van kinderen en jongeren in 21 welstellende landen en dit via zes dimensies¹⁰⁷. België staat in de rangschikking van deze landen 16e voor wat betreft gezondheid en veiligheid (geboortesterftecijfer, laag geboortegewicht, sterfte door ongeval bij 0 tot 19-jarigen), 19e voor wat betreft risicogedrag (roken, tienerzwangerschappen) en 16e voor welbevinden van kinderen. Deze lage rangschikking verdient volgens de NGO's bijkomende aandacht.

1 Ongelijkheid van kinderen met betrekking tot gezondheid

(Art 24; Art. 25 en Art. 27)

Ongelijkheden met betrekking tot gezondheid treffen kinderen reeds voor de geboorte en zetten zich verder tijdens de volledige ontwikkeling. Kinderen die in armoede moeten leven, groeien op in omstandigheden die hun fysieke en mentale ontwikkeling in gevaar brengen.

Kinderen uit arme gezinnen hebben immers vanaf een jonge leeftijd een slechtere gezondheid. Het risico op vroeggeboorte of een laag geboortegewicht is er 1,2 maal hoger. Sterfte in het eerste levensjaar ligt 3,3 maal hoger in een gezin zonder inkomen dan in een gezin met twee inkomens¹⁰⁸. Het relatief hoge (in vergelijking met Vlaanderen, Wallonië en andere Europese landen) aantal gevallen van kindersterfte in Brussel is te verklaren door het grote aantal kinderen die leven in moeilijke sociale omstandigheden¹⁰⁹.

Het percentage van te vroeg geboren kinderen neemt toe in functie van het armoedeniveau van gemeenten (7,36% voor de eerste klasse of rijke gemeenten, tegenover 8,75% voor de vijfde klasse of meest arme gemeenten)¹¹⁰. Bovendien hebben kinderen¹¹¹ die in een crèche, in opvangcentra of een onthaalfamilie opgroeien meer risico om een taalachterstand op te lopen (65,5% tegenover

---

106 UNICEF (2007). "Child poverty in perspective; an overview of child well-being in rich countries", INNOCENTI Report Card 7, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre.

107 De zes dimensies zijn: materieel welzijn, gezondheid en veiligheid, onderwijs, relaties met gezin en leeftijdsgenoten, risicogedrag en welbevinden.

108 Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles-Capitale (2008). "Plan d'action bruxellois de lutte contre la pauvreté", Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2008, Commission communautaire commune.

109 Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles-Capitale (2008). "Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2008", Bruxelles, Commission communautaire commune, pg. 41 en verder.

110 Office National de l'Enfance (ONE) (2009). "Rapport Banque de Données Médico-Sociales. Données Statistiques 2006-2007", Brussel, p. 130.

111 Kinderen van 30 maand oud.

14,7% van de kinderen die bij hun beide ouders leven)¹¹². Dit type achterstand is zeer belangrijk bij de start van de schoolcarrière en verhoogt het risico op schooluitval.

Dergelijke ongelijkheden zijn soms verbonden met de nationaliteit van de moeder aangezien deze nationaliteit een indicatie kan zijn voor slechtere levensomstandigheden, discriminatie, minder goede contacten met de diensten voor gezondheidszorg en dus minder goede toegang tot zorg¹¹³.

Wat betreft tieners toont een internationaal, longitudinaal onderzoek van *Health Behaviour in School-aged Children* (HBSC)¹¹⁴ aan dat tussen jongeren ongelijkheden bestaan met betrekking tot gezondheid die kunnen worden gelieerd aan hun sociale afkomst¹¹⁵. Jongeren uit arme gezinnen, jongeren in nieuwsamengestelde gezinnen en in eenoudergezinnen geven vaker aan dat ze geen goede gezondheid hebben. Kinderen uit de lagere school (6-12 jaar) die niet bij hun ouders wonen (bv. als gevolg van een plaatsing) beschrijven hun gezondheid 3,47 maal negatiever dan kinderen die bij hun beide ouders wonen¹¹⁶.

Armoede heeft ook op lange termijn een invloed op de gezondheid. Personen die in armoede leven, zijn vaker ziek en cumuleren ook vaker verschillende ziektes. Sommige ziektes blijven zonder ernstig gevolg (bijvoorbeeld impetigo, luizen) maar hebben wel een impact op het sociale leven van kinderen. Andere ziektes, zoals chronische ziektes, berokkenen veel meer schade. Daarbij komt nog dat het risico op huishoudelijke ongevallen, CO2 intoxicatie en dergelijke hoger ligt in arme gezinnen. Personen in armoede worden tot slot langer gehospitaliseerd dan anderen. Hun levensverwachting en in het bijzonder hun levensverwachting in goede gezondheid is opvallend lager dan bij personen uit hogere sociale klassen¹¹⁷.

Arme gezinnen kennen vele hindernissen voor wat betreft toegang tot gezondheidszorg. Deze hindernissen kunnen financieel van aard zijn (in België geeft 28,6% van de eenoudergezinnen en 10,7% van de tweeoudergezinnen aan dat ze al eens om financiële redenen gezondheidszorg hebben moeten uitstellen¹¹⁸), maar ook administratief (gebrek aan informatie en begrip, etc.), cultureel (moeilijkheden met lezen en schrijven), en psychologisch (schrik voor sociale controle), etc.

Een laag niveau van materiële welvaart beïnvloedt door middel van de voedingskeuzes die mensen maken, van fysieke activiteiten die ze uitvoeren, enz. ook de gezondheid. Onderzoek toont aan dat er wat betreft risicogedrag, gebrek aan informatie, welbevinden en goede gezondheid grote ongelijkheden bestaan tussen jongeren van verschillende sociale afkomst. Deze ongelijkheden worden nog

112 Op. cit., pg. 155.

113 Het Brussels rapport toont aan dat kinderen van een moeder van maghrebijnse afkomst (11,3%), uit subsaharaans Afrika (6,3%) en uit Turkije (2%) het grootste risico lopen op geboortesterfte.

114 Zie de website van HBSC, www.hbsc.org.

115 Zie ook Godin, I., Decant, P., Moreau, N., de Smet, P., & Boutsens, M., 2008, op. cit.

116 Dit getal bedraagt 2,15 voor nieuwsamengestelde gezinnen en 2,14 voor eenoudergezinnen.

117 Onderzoek HISIA, 2004, geciteerd door het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, zie www.iph.fgov.be.

118 Institution scientifique de Santé Publique (2006). "Enquête de santé par interview", Belgique, Service d'Epidémiologie.

versterkt bij jongeren die geen school lopen¹¹⁹.

Gezondheidsbevordering beperkt zich te vaak tot preventie en risicobeperking. Hoewel deze elementen onontbeerlijk zijn, slagen ze er niet in gezondheid op een positieve manier te promoten¹²⁰: wat ondernemen mensen om onze algemene omgeving te verbeteren zodat die gunstig is voor de gezondheid en zodat die kinderen en ouders de mogelijkheden biedt hun competenties en vaardigheden te optimaliseren?

Aanbevelingen

- 1 Een doeltreffend armoedebeleid dat actief is op verschillende domeinen tegelijk (levensvoorzieningen, huisvesting, werkgelegenheid, ondersteuning en begeleiding van gezinnen, respect voor ieders waardigheid en een sfeer van overleg) moet ervoor zorgen dat gezinnen een levensstandaard verzekerd wordt die toereikend is voor de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, morele en maatschappelijke ontwikkeling van al de leden van het gezin.
- 2 De verschillende beleidsdomeinen die een impact hebben op gezondheidsindicatoren (huisvesting, onderwijs, werk, etc.) moeten afdoende worden gecoördineerd.
- 3 Een betere toegang tot zorg moet worden voorzien en tevens moet worden gewaakt over de kwaliteit van deze zorg.
- 4 Het beleid moet maatregelen treffen die gericht zijn op het promoten van gezondheid.
- 5 De NGO's dringen aan op een betere verzameling van gegevens omtrent gezondheid, dit door indicatoren te creëren die de sociale ongelijkheden kunnen meten. Het uitwisselen van gegevens tussen de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschap en het Brussel-Hoofdstedelijk Gewest moet worden vergemakkelijkt.

2 Kinderen met een handicap en kinderen in het ziekenhuis (inclusief de psychiatrische zorg)

De situatie van kinderen met een handicap, zieke kinderen en kinderen in het ziekenhuis (inclusief de psychiatrische zorg) blijft problematisch op verschillende niveaus. Hun zwakke gezondheid vereist adequate steun, maar hun rechten worden soms nauwelijks gerespecteerd.

De NGO's willen hier de nadruk leggen op het belang van het recht van ieder kind op een gezinsleven, alsook van steun voor de ouders. Wanneer een kind ziek is of een handicap heeft, ervaren de ouders immers heel wat moeilijkheden om hun verantwoordelijkheden thuis en op het werk met elkaar te verenigen. De mogelijkheden voor thuisopvang moeten worden uitgebreid zodat een kind dat ziek is of een handicap heeft niet onnodig in een ziekenhuis of instelling terecht komt. Er is bovendien nog een lange weg af te leggen met betrekking tot participatie van zieke kinderen of kinderen met een handicap. Hun stem wordt immers zelden

119 “La santé et le bien-être des jeunes d’âge scolaire. Quoi de neuf depuis 94?” Participation à la recherche internationale de l’OMS, collectif 2006.

120 Dit in de lijn van het Ottawa-Charter van de Wereld Gezondheidsorganisatie inzake gezondheidsbevordering (1986).

gehoord over hun behandeling of over alternatieven voor hospitalisatie of verblijf in een instelling. De kinderen kunnen niet beschikken over voldoende begrijpbare informatie. Bij toediening van medicatie en tijdens de duur van een behandeling wordt het recht van kinderen op informatie nauwelijks gerespecteerd.

Tot slot willen de NGO's erop wijzen dat kinderen met het oog op hun ontwikkeling ook het recht hebben op spel en op deelname aan culturele activiteiten met andere kinderen. 'Geïntegreerde ontspanningsactiviteiten' veronderstellen dat dit gebeurt, maar de praktijk wijst uit dat externe contacten en integratieprojecten erg beperkt blijven.

Kinderen met een handicap (Art. 23 § 1-3; C.O. 2002 Nr. 15, 16, 18 en 19)

De NGO's maken zich zorgen over het onderscheid tussen de gespecialiseerde wereld (die focust op de handicap) en de gewone omgeving van kinderopvang, school en ontspanning. Kinderen met een handicap hebben meestal maar weinig keuzemogelijkheden wat betreft school of ontspanning. De NGO's hopen dan ook dat het recent decreet van de Franse Gemeenschap¹²¹ een stap in de goede richting is en snel zal worden toegepast in de praktijk.

Wij leggen ook nogmaals de nadruk op het recht op een gezinsleven en op de ondersteuning van de gezinnen die een kind met een handicap in hun midden hebben. Vaak zijn gezinnen de facto verplicht om voor de zorg van hun kind een beroep te doen op residentiële instellingen. Dit is in strijd met Artikel 19 van het VN-Verdrag voor de Rechten van Personen met een Handicap.

Kinderen in het ziekenhuis (Art. 2; Art. 9 §2; Art. 12 §1; Art. 24 §1; Art. 25; C.O. 2002 nr. 18, 19 en 22)

De NGO's wensen de aandacht te vestigen op verschillende rechten van gehospitaliseerde kinderen. Belgische ziekenhuizen met een pediatrie afdeling¹²² zijn beter in staat kinderen van goede zorgen te voorzien: in 77% van de ziekenhuizen kunnen ouders ter plaatse overnachten; in 70% van de gevallen kunnen ouders aanwezig zijn wanneer hun kind onder verdoving is. Toch vinden de NGO's dat ouders, in het bijzonder ouders met een laag opleidingsniveau¹²³, te weinig worden geïnformeerd over de bestaande mogelijkheden.

Wat de NGO's nog meer zorgen baart, is het feit dat men in 16% van de ziekenhuizen nog steeds niet toelaat dat ouders bij hun kind aanwezig zijn wanneer het na een algemene verdoving ontwaakt in de ontwaakzaal en dat bij een operatie een voorafgaand overleg waarin de anesthesist het kind en de ouders meer uitleg verschaft, nog steeds niet gangbaar is.

Kinderen zijn over het algemeen tevreden over het verplegend personeel, maar niet over de dokters en de spoedafdeling – nochtans de afdeling waar de helft van de hospitalisaties een aanvang neemt. Het gebrek aan participatie en informatie op maat is dan ook een groot probleem (slecht begrijpelijke taal, gebrek

121 Décret de la Communauté française du 9 février 2009 relatif à l'intégration des enfants à besoins spécifiques. Voor meer info, zie het hoofdstuk Onderwijs.

122 Ongeveer 100 Belgische ziekenhuizen hebben een pediatrie afdeling.

123 Enquête door Testaankoop in 2009; zie "Quel hôpital pour votre enfant?", via www.test-achats.be/dossiers/childhospital/fr/intro.aspx.

aan coördinatie tussen specialisten en ander personeel), alsook het gebrek aan kindvriendelijke plekken binnen het ziekenhuis (voornamelijk in spoedafdelingen). De NGO's stellen ook vast dat pijnbehandeling voor de meeste kinderen in het ziekenhuis een heikel punt is¹²⁴. Het is onaanvaardbaar dat kinderen nodeloos pijn lijden, wanneer er medicatie voorhanden is die de pijn doen afnemen. Tot slot moet ook het recht op onderwijs ten volle worden gegarandeerd voor gehospitaliseerde kinderen.

Kinderen in de psychiatrie

Tussen 2004 en 2007 nam het aantal plaatsen op psychiatrische diensten (ook wel K-diensten genaamd) toe van 668 tot 695. Kinderen verblijven er gedurende periodes die variëren van drie weken tot meerdere jaren. In 2004 passeerden in totaal 4600 kinderen langs psychiatrische diensten in België.

De NGO's merken op dat het onderwerp kinderpsychiatrie heel zorgwekkend is en dringen dan ook aan op een holistische aanpak die vertrekt vanuit de Rechten van het Kind. Het gaat hierbij niet alleen om het recht op gezondheid, of over het aantal beschikbare plaatsen, maar ook over rechten op non-discriminatie, onderwijs, informatie, gezinsleven, persoonlijke band met ouders en familie, privacy, cultuur en ontspanning, participatie, enzovoort.

De NGO's zijn in het bijzonder bezorgd over het feit dat opsluiting niet enkel wordt toegepast als een ultieme maatregel (*a measure of last resort*) voor kinderen die naar de psychiatrie worden gestuurd en dat kinderen niet op de hoogte zijn van hoe lang hun hospitalisatie zal duren. Ook maken wij ons ernstige zorgen om het feit dat vrijheidsbeperking (waaronder isolering) wordt gebruikt als een strafmaatregel en niet in uitzonderlijke situaties voor de bescherming van het kind. Bovendien is medische behandeling, wat de lichamelijke integriteit van kinderen inperkt, de norm en niet een ultieme maatregel. Tot slot stellen wij ons ook vragen bij het feit dat het leven in K-diensten volledig afgesloten verloopt van de buitenwereld. Beperkingen op het contact met de buitenwereld worden onvoldoende uitgelegd en verantwoord. Kinderen moeten soms onnodig tijdens het weekend in het ziekenhuis blijven – enkel en alleen omdat zo hun plaats bezet blijft. Het is compleet onaanvaardbaar dat een kind het recht wordt ontzegd zijn familie te bezoeken, enkel en alleen om financiële redenen.

Algemene aanbevelingen

- 1 Plaatsing en vrijheidsberoving moeten ultieme maatregelen zijn. De mogelijkheden voor thuisopvang en andere opvangmodaliteiten moeten worden uitgebreid zodat een kind dat ziek is of een handicap heeft niet onnodig in een ziekenhuis of instelling terecht komt, maar een reële mogelijkheid heeft om in zijn gezin te verblijven of onder gepaste zorg te worden geplaatst. Gevallen van plaatsing moeten met regelmaat worden herbekeken.
- 2 De participatie van kinderen met een handicap en gehospitaliseerde kinderen moet worden gepromoot in alle omgevingen waarin zij leven: thuis, op

¹²⁴ UNICEF Belgique (2005). "Dessine-moi l'hôpital. L'hôpital à travers le regard des enfants", Rapport des enfants malades, What Do You Think?.

school, in de instelling, het ziekenhuis, enzovoort.

- 3 Kinderen moeten gepaste informatie krijgen over hun handicap of ziekte en over hun behandeling en de duur ervan.
- 4 Tussen de verschillende beleidsniveaus moet een gecoördineerd beleid worden ontwikkeld dat integratie van kinderen met een handicap op school, in kinderopvang en in vrijetijdsbesteding bevordert.

Specifieke aanbevelingen

Kinderen in het ziekenhuis

- 1 De aanwezigheid van ouders of familieleden tijdens de hospitalisatie van een kind moet algemeen worden aanvaard en toegepast, ook tijdens operaties en in de ontwaakruimte.
- 2 De spoedafdelingen moeten beter op kinderen worden afgestemd.
- 3 Kinderen en hun familie moeten op regelmatige basis duidelijke informatie krijgen.
- 4 Kinderen in het ziekenhuis moeten onderwijs kunnen blijven krijgen.
- 5 Kinderen moeten indien nodig met pijnstillende medicatie geholpen worden, ook kinderen die palliatieve zorgen krijgen toegediend.

Kinderen in de psychiatrie¹²⁵

- 1 Vrijheidsbeperking, isolering en medische behandelingen die de integriteit aantasten van kinderen in de psychiatrie mogen slechts als ultieme maatregelen worden toegepast. Kinderen moeten het contact met de buitenwereld kunnen behouden.
- 2 Kinderen die op een K-dienst verblijven moeten onderwijs kunnen blijven krijgen.

Kinderen met een handicap

- 1 Het Internationaal Verdrag inzake de rechten van Personen met een handicap moet worden geïmplementeerd.
- 2 De tweedeling en schijnbare tegenstelling tussen buitengewoon en inclusief onderwijs moet worden weggewerkt. Zie hiervoor het betreffende hoofdstuk 8 (onderwijs).
- 3 Kinderen met een handicap moeten beschouwd worden als volwaardige actoren in de samenleving. Zij hebben recht op inspraak in hun gezin, op school, in instellingen, in het gerecht en in alle andere beslissingen die hen aangaan.
- 4 Kinderen met een handicap moeten over voldoende aangepaste mogelijkheden beschikken om te participeren in spel, sport en kunst.

---

125 De NGO's verwijzen voor uitgebreidere aanbevelingen inzake kinderen in het ziekenhuis door naar de publicaties van het "What do you think?"-project van UNICEF België, in het bijzonder naar het Alternatief Rapport van de kinderen dat werd bezorgd aan het Comité voor de Rechten van het Kind.

- 5 Kennis over handicaps en over integratie van personen met een handicap moet worden geïntegreerd in de basisopleiding en de permanente vorming van alle betrokken professionelen.
- 6 Het grote publiek moet beter worden geïnformeerd over de dagelijkse realiteit van mensen met een handicap.
- 7 Er moet op een systematische manier aan dataverzameling worden gedaan met het oog op een betere tegemoetkoming aan de noden van kinderen met een handicap.

3 Seksualiteit en gevoelsleven

(Art 2; Art 17; Art 24; C.O. 2002 nr. 18 en 19)

In België vormen kinderen, in vergelijking met volwassenen, een zeer heterogene groep met een lage prevalentie van HIV/Aids: minder dan 6% van de besmette personen zijn tussen 0 en 18 jaar oud. Sinds enkele jaren stelt men echter een toename vast van het aantal seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA's)¹²⁶. Over het algemeen merken de NGO's op dat over het seksuele en affectieve leven van minderjarigen te weinig wordt gecommuniceerd, zowel in hun omgeving, hun gezin, de schoolse en buitenschoolse context. Bovendien bestaan er te weinig projecten gericht tot 0 tot 15 jarigen.

Aanbevelingen

- 1 De NGO's dringen erop aan dat de bestrijding en preventie van HIV/Aids en andere seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA's) prioritair blijven binnen gezondheidsbevordering en dat de nodige budgetten ervoor worden vrijgemaakt.
- 2 Medische zorg moet worden aangepast aan de leeftijd van de betrokken patiënt; de toegang tot aangepaste psychologische steun voor kinderen moet worden verbeterd.
- 3 De NGO's vinden het noodzakelijk dat men met regelmaat via de media informatie over seksualiteit en over HIV/Aids en seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA's) blijft verspreiden die coherent, relevant en kwalitatief is.

4 Verslaving

(Art. 24 en Art. 33)

De laatste jaren stelden de NGO's tot hun genoegen vast dat heel wat inspanningen werden geleverd met het oog op het verbieden van tabak, hoofdzakelijk op school. We wensen echter op te merken dat er bijkomende aandacht moet worden geschonken aan alcoholgebruik bij jongeren en aan verslavingen in het algemeen (alcohol, drugs, doping, etc.).

Aanbevelingen

- 1 Binnen het kader van gezondheidsbevordering moeten projecten met betrekking tot verslavingen ondersteund en ontwikkeld worden.

¹²⁶ Zowel bij volwassenen als bij jongeren. HIV/Aids niet meegerekend.

- 2 Programma's die het risico op verslavingen trachten te doen verminderen moeten ondersteund en ontwikkeld worden.
- 3 Wanneer men interventies uitvoert bij minderjarigen, moet voorrang worden gegeven aan sociaal-educatieve en gezondheidsstrategieën in plaats van aan repressie en politie-interventies.

10 | MEDIA EN CONSUMENTENZAKEN

1 Kinderen en media	85
Bescherming van kinderen en jongeren met betrekking tot mediagebruik	85
Media-educatie	86
Beeldvorming van kinderen en jongeren in de media	86
2 Consumentenzaken	87

1 Kinderen en media

(Art. 16; Art. 17)

De media maken een belangrijk deel uit van de leefwereld van kinderen en jongeren. Ze openen een waaier aan mogelijkheden, maar brengen tegelijk ook risico's met zich mee. Hoewel de bescherming van minderjarigen een onmiskenbare noodzaak blijft, dringen de NGO's ook aan op een positievere benadering van de relatie tussen kinderen en media.

Bescherming van kinderen en jongeren met betrekking tot mediagebruik

Kinderen en jongeren worden nog te veel geconfronteerd met schadelijk materiaal (geweld, pornografie, reclame, extremistische boodschappen) op het internet, op hun GSM, op tv, in games en andere media. Tot nu toe werd de verantwoordelijkheid om kinderen en jongeren tegen schadelijk of onwenselijk materiaal te beschermen voornamelijk bij de minderjarigen zelf en bij de ouders gelegd. De overheid schiet te kort in het aanvullen van deze inspanningen. Zo werd in 2007 de zogenaamde 'vijfminutenregel'¹²⁷ rond kinderprogramma's vervangen door een weinig dwingende gedragscode voor reclame gericht op kinderen. In 2009 werd een nieuwe mediadecreet afgerond dat helaas slechts een beperkt aantal beschermingsmaatregelen bevat. De NGO's stellen ook vast dat het verouderde Belgisch systeem van filmkeuring elke invoering van een systeem van richtleeftijden of screening op inhoud bemoeilijkt en dat de overheid zich niet aan de belofte houdt daarin verandering te brengen¹²⁸.

De NGO's klagen aan dat wanneer kinderen zelf deelnemen aan tv-programma's, bijvoorbeeld reality-shows zoals *De Supernanny*, dit vaak zonder afdoende respect voor hun privacy en waardigheid gebeurt. Ook online wordt het recht op privacy (Artikel 16 van het IVRK) genegeerd: uit onderzoek blijkt dat acht op de tien websites die hoofdzakelijk bestemd zijn voor kinderen persoonsgegevens verzamelen, terwijl slechts vier op de tien een *privacy statement* heeft. Bovendien is deze wettelijk verplichte informatie vaak onvolledig¹²⁹.

In 2005 werd de Vlaamse Regulator voor de Media (VRM) opgericht, die toeziet op de naleving van de mediaregelgeving. De NGO's zijn tevreden met deze oprichting, maar stellen vast dat de VRM nog onvoldoende bekendheid geniet bij het grote publiek en dat de bevoegdheden beperkt zijn. De NGO's zijn van mening dat televisiekijkers en radioluisteraars met al hun klachten en opmerkingen bij de VRM terecht moeten kunnen.

¹²⁷ Verbod van reclame rond kinderprogramma's op tv vijf minuten voor en na de uitzending.

¹²⁸ Vlaams Actieplan Kinderrechten (2004-2012): www.cjism.vlaanderen.be/kinderrechten/documentatie/tekst_beeld/VAK020404_def.pdf.

¹²⁹ Walrave, M. (2005). Cyberkids' e-Privacy – Minderjarigen, minder rechten? Privacy Paper nr. 4.

In de Franse Gemeenschap zijn twee organen actief in het medialandschap: de *Conseil Supérieur de l'Éducation aux Médias* (sinds 2009) ziet erop toe dat jongeren een kritische houding aannemen tegenover de media; de *Conseil Supérieur de l'Audiovisuel* (CSA) controleert de naleving van voorschriften. Momenteel worden nieuwe regels aangepast om de wetgeving conform te maken aan de huidige evolutie van nieuwe audiovisuele media (digitale televisie, internet, etc.).

Media-educatie

De NGO's zijn verheugd om de talrijke initiatieven rond media-educatie in de Franse Gemeenschap. Wij willen er wel aan herinneren dat de media wel van bijzonder groot belang zijn, maar niet de enige bron van informatie uitmaken. Om jonge kinderen en maatschappelijk kwetsbare kinderen en hun gezinnen te bereiken, zijn andere methodes nodig dan die van de klassieke media, zoals bijvoorbeeld een tussenpersoon die hen de toegang tot media vergemakkelijkt.

Beeldvorming van kinderen en jongeren in de media

De NGO's stellen tot hun spijt vast dat jongeren in de media voornamelijk op een negatieve manier voorgesteld worden. Treffend voorbeeld daarvan is hoe een vaak eenzijdige berichtgeving omtrent jeugddelinquentie het algemeen 'gevoel' onderschrijft dat jeugddelinquentie zou toenemen, terwijl instanties zoals het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie benadrukken dat cijfermateriaal deze opvatting geenszins bevestigt¹³⁰. De NGO's pleiten voor een accurate en representatieve vertegenwoordiging van kinderen en jongeren in de media en voor extra waakzaamheid wat betreft negatieve beeldvorming en stereotypering.

Aanbevelingen

- 1 Het beleid moet instanties zoals het socio-cultureel werk en de school ondersteunen in hun initiatieven met betrekking tot mediaopvoeding. Niet alleen kinderen, maar ook ouders moeten actief gesensibiliseerd worden rond zowel de mogelijkheden als de risico's van verschillende media, in het bijzonder de audiovisuele media en het internet.
- 2 Een hervorming van de filmkeuring dringt zich op. De NGO's verwachten, naar het voorbeeld van de Nederlandse Kijkwijzer, een uniform classificatiesysteem dat een verscheidenheid aan media (tv, film, dvd, video, games,...) indeelt op grond van leeftijd en inhoud.
- 3 Minderjarigen moeten beter beschermd worden tegen reclame die specifiek op hen is gericht en tegen nieuwe reclametechnieken zoals *splitscreen*, interactieve en virtuele reclame. De regels die voor publieke televisiekanaalen gelden om kinderen te beschermen, dienen ook van kracht te zijn voor privékanalen.
- 4 De VRM moet een echt laagdrempelig meldpunt worden waar televisiekijkers en radioluisteraars met al hun klachten en opmerkingen terecht kunnen.
- 5 Het recht op privacy moet gewaarborgd blijven wanneer kinderen deelne-

¹³⁰ Zie persbericht op de website van NICC: <http://nicc.fgov.be>.

men aan tv-programma's en gebruik maken van het internet. Er moet werk gemaakt worden van online identificatie.

- 6 Alle kinderen moeten toegang krijgen tot media-educatie. In dit kader moet bijzondere aandacht worden besteed aan de meest kwetsbare kinderen (kinderen in armoede, kinderen met een handicap, zieke kinderen, kinderen van migranten, allochtone kinderen, etc.).
- 7 Een positieve beeldvorming van minderjarigen moet actief gestimuleerd worden.
- 8 Vakken over deontologie, in het bijzonder vanuit het kinderrechtenperspectief, moeten worden geïntegreerd in de opleiding journalistiek.

2 Consumentenzaken

(Art. 24; Art. 6)

Het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen bewaakt de veiligheid en kwaliteit van voedingswaren. Er bestaan al enkele initiatieven inzake consumentenveiligheid. Er gelden bepaalde product- en milieunormen, maar die worden niet strikt nageleefd en zijn afgestemd op volwassen gebruikers, terwijl voor kinderen strengere normen zouden moeten gelden. Bij voeding bijvoorbeeld blijkt dat het aangetroffen residugehalte van pesticiden in vers fruit, groenten en granen in België nog altijd 6,94 % bedraagt (t.o.v. 8,8% in 2006)¹³¹. Dit is een te hoog percentage voor kinderen. Onderzoek stelde bij kinderen met hogere concentraties pesticiden een verminderd taalbegrip vast en een vertraagde motorische ontwikkeling¹³². Gezinnen kennen de samenstelling van de meeste gebruiksgoederen niet. De overheid moet het voorzorgsprincipe hanteren en dat begint bij het bepalen van veiligheidsnormen. Er moet daarbij ook rekening gehouden worden met cumulatie van verschillende schadelijke stoffen in één gebruiksproduct (chemische cocktails) en lange termijneffecten bij inname. De invloed van het milieu op kinderen is groot¹³³. Recent konden we nog lezen dat luchtvervuilingspieken in Vlaanderen het risico op babysterfte met 11 procent verhogen¹³⁴ en dat loodvervuiling het IQ van pasgeborenen schaadt¹³⁵. We weten dat pesticiden en chemicaliën het milieu vervuilen en een impact kunnen hebben op de gezondheid van de mens wat zich uit in een toename van kanker, verstoring van de hormoonhuishouding, aantasting van het zenuwstelsel etc. Gezien de fysieke kenmerken (dunnere huid, lager gewicht, kleinere organen)

131 European Food Safety Authority (2009). "First annual report on Pesticides Residues", 9 July 2009, www.efsa.europa.eu/cs/BlobServer/Report/Appendix_III,0.pdf?ssbinary=true.

132 De Standaard, 31 maart 2009, over onderzoek gecoördineerd door Steunpunt Milieu en Gezondheid.

133 Doelstelling 10 van het document 'Een wereld geschikt voor kinderen' luidt "de planeet beschermen voor de kinderen". We moeten onze natuurlijke omgeving beschermen, die met haar diversiteit, haar schoonheid en natuurlijke rijkdommen bijdraagt aan de kwaliteit van leven voor de huidige en toekomstige generaties. We zullen geen enkele inspanning sparen om de kinderen te beschermen en om de impact op kinderen van natuurrampen en milieuvervuiling te beperken. Zie UN (2002) "A World fit for children", www.unicef.org/specialsession/docs_new/documents/A-RES-S27-2E.pdf.

134 De Morgen, 4 juni 2009, over de eerste resultaten van het Parhealth-onderzoeksprogramma.

135 De Standaard, 31 maart 2009, over onderzoek gecoördineerd door Steunpunt Milieu en Gezondheid.

van ongeborenen en (jonge) kinderen zijn de gevolgen van ongezonde producten veel groter omdat zij in verhouding tot hun lichaamsgewicht grotere hoeveelheden binnen krijgen.

Aanbevelingen

- 1 Product- en milieunormering moeten afgestemd zijn op de gevoeligste gebruikers: onze kinderen. De kindnorm moet worden toegepast.
- 2 Een strenge objectieve inspectie van goederen, zowel bij de producent, bij import en in de winkel, is nodig om kinderen te beschermen.
- 3 Naast normering en controle is ook laagdrempelige en verstaanbare informatie belangrijk om de gezinnen aan te zetten tot bewuste consumptie.

Via een wetswijziging zijn kinderrechten sinds 2005 opgenomen als een sectoroverschrijdend en horizontaal thema in de wet op de Belgische Ontwikkelingssamenwerking. Als gevolg van deze wetswijziging dient de problematiek van de Rechten van het Kind een centrale plaats te krijgen in alle acties inzake ontwikkelingssamenwerking¹³⁶. Tevens heeft dit ertoe geleid dat in 2006 beslist werd een strategische nota kinderrechten op te stellen. De strategische nota werd in juli 2008 ondertekend door de Minister van Ontwikkelingssamenwerking en overgemaakt aan het parlement.

Sinds de ondertekening van de strategische nota is de implementatie ervan echter zeer beperkt gebleven. Van een echte mainstreaming van de rechten van het kind in alle acties inzake ontwikkelingssamenwerking is tot op heden geen sprake. De aandacht voor de rechten van het kind in ontwikkelingssamenwerking blijft op dit moment beperkt tot aandacht voor een aantal zeer specifieke kinderrechtenschendingen waarbij bijzonder veel aandacht gaat naar de strijd tegen het gebruik van kindsoldaten.

Bovendien laat de monitoring en evaluatie van de (o.a. budgettaire) inspanningen op vlak van kinderrechten te wensen over. Er bestaat een 'marker' kinderrechten die in principe het gedeelte van de *Official Development Assistance* (ODA) besteed aan kinderrechten moet meten, maar er zijn tot op heden methodologische problemen bij het correct toepassen van de marker. Het gevolg is dat er vooralsnog geen duidelijk zicht is op het budget dat aangewend wordt voor kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking.

Daarnaast heeft België zich bij wet opgelegd om tegen 2010 de OESO-norm van 0,7% van zijn Bruto Nationaal Inkomen (BNI) voor ODA te halen. Uit de door de overheid bekend gemaakte cijfers blijkt dat België dit streefcijfer vooralsnog niet haalt. In 2008 behaalde België een cijfer van 0,48%. Dit is een stijging in vergelijking met 2007, maar ligt nog altijd onder de door de Belgische overheid initieel vooropgestelde 0,50%. Voor 2009 voorziet de overheid 0,6% om zo in 2010 toch de 0,7% te halen.

Er moet echter op gewezen worden dat de ODA-bedragen die door de Belgische overheid worden aangehaald ook de kwijtschelding van de schulden en de sommen die gespendeerd worden aan de opvang van asielaanvragers behelst. De NGO's zijn van mening dat beide bedragen niet zouden mogen worden meegeënen in de berekening omdat deze middelen niet actief kunnen worden ingezet voor armoedebestrijding in de partnerlanden.

Als de bedragen voor schuldkwijtschelding en de opvang van asielaanvragers

in mindering gebracht worden van het geïnvesteerde bedrag, komt België op 0.43% reële hulpinspanning. Ondanks de duidelijke vooruitgang ten opzichte van de voorbije jaren blijft dit percentage ver verwijderd van de 0,7%. Er wordt dan ook gevreesd dat de Belgische overheid er niet in zal slagen het vereiste percentage te halen in 2010.

Aanbevelingen

- 1 De strategische nota kinderrechten met inbegrip van alle hierin opgenomen aanbevelingen moet worden geïmplementeerd in de praktijk van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Specifieke aandacht voor het mainstreamen van kinderrechten in alle acties inzake ontwikkelingssamenwerking en aandacht voor de rechten van kinderen mogen niet beperkt worden tot de strijd tegen enkele zeer specifieke kinderrechtenschendingen.
- 2 De NGO's dringen aan op een verbeterde monitoring en evaluatie van de genomen inspanningen op vlak van kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking, accurate meting van de ODA budgetten besteed aan kinderrechten en onderzoek naar de wijze waarop kinderrechten gemainstreamed (kunnen) worden in ontwikkelingssamenwerking en de ontwikkeling van relevante M&E methoden (monitoring en evaluatie methoden) voor kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking.
- 3 De internationaal aangegane en wettelijke verplichting om uiterlijk in 2010 0,7% van het BNP te spenderen aan ODA moet worden nagekomen. Schuld-kwijtscheldingen en kosten voor de opvang van asielzoekers mogen niet worden opgenomen in de ODA-cijfers.

BIBLIOGRAFIE

1 Internationale verdragen	95
2 Nationale wetgeving	95
3 Rapporten en aanbevelingen	96
4 Publicaties	97
5 Websites	99

1 Internationale verdragen

Verdrag van Den Haag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, aangenomen te Den Haag op 29 mei 1993.

Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, aangenomen op 20 november 1989.

Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens, aangenomen op 4 november 1950.

2 Nationale wetgeving

Koninklijk besluit van 22 december 2003 tot uitvoering van Titel XIII, Hoofdstuk 6 “Voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen” van de programmawet van 24 december 2002, Belgisch Staatsblad, 29 januari 2004.

Ministeriële omzendbrief PLP 41 van 7 juli 2006 tot versterking en/of bijsturing van het lokaal veiligheidsbeleid en de specifieke aanpak van de jeugdcriminaliteit, met in het bijzonder een aanspreekpunt voor de scholen, Belgisch Staatsblad, 24 juli 2006.

Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, Belgisch Staatsblad, 11 oktober 2004.

Decreet van 2 april 2004 betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, Belgisch Staatsblad, 6 augustus 2004.

Decreet van 15 juli 1997 tot bekrachtiging van de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen van het gewoon basisonderwijs, Belgisch Staatsblad, 28 augustus 1997.

Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen-I, Belgisch Staatsblad, 14 september 2002.

Décret du 5 février 2009 portant des dispositions en matière d'enseignement spécialisé et d'accueil de l'enfant et de l'adolescent à besoins spécifiques dans l'enseignement obligatoire, Belgisch Staatsblad, 10 april 2009.

Décret du 11 juillet 2002 relatif à la formation en cours de carrière dans l'enseignement spécial, l'enseignement secondaire ordinaire et les centres psycho-médico-sociaux et à la création d'un institut de la formation en cours de carrière, Belgisch Staatsblad, 31 augustus 2002.

Décret du 12 janvier 2007 relatif au renforcement de l'éducation à la citoyenneté responsable et active au sein des établissements scolaires organisés ou subventionnés par la Communauté française, Belgisch Staatsblad, 20 maart 2007.

- Décret du 24 mars 2006 relatif à la mise en œuvre, la promotion et le renforcement des collaborations entre la culture et l'enseignement, Belgisch Staatsblad, 22 mei 2006.
- Décret du 24 juillet 1996 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, Belgisch Staatsblad, 23 september 1997.
- Décret du 24 juillet 1997 définissant les missions prioritaires de l'enseignement fondamental et de l'enseignement secondaire et organisant les structures propres à les atteindre, Belgisch Staatsblad, 23 september 1997
- Décret du 28 avril 2004 modifiant le décret du 19 juillet 2001 relatif à l'aide sociale aux détenus en vue de leur réinsertion sociale, Belgisch Staatsblad, 21 juni 2004.
- Décret du 31 mars 1994 définissant la neutralité de l'enseignement de la Communauté, Belgisch Staatsblad, 18 juni 1994
- Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, Belgisch Staatsblad, 1 februari 2005.
- Wet van 1 mei 2006 houdende goedkeuring van het samenwerkingsakkoord houdende oprichting van een Nationale Commissie voor de rechten van het kind, gesloten te Brussel, op 19 september 2005, tussen de Staat, de Vlaamse Gemeenschap, het Vlaams Gewest, de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest, de Duitstalige Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie, Belgisch Staatsblad, 10 november 2006.
- Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, Belgisch Staatsblad, 15 april 1965.
- Wet van 15 mei 2006 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het Wetboek van strafvordering, het Strafwetboek, het Burgerlijk Wetboek, de nieuwe gemeentewet en de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, Belgisch Staatsblad, 2 juni 2006.
- Wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, Belgisch Staatsblad, 19 juli 2006.
- Wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patient, Belgisch Staatsblad, 26 september 2002.
- Programmawet (I) van 24 december 2002, Belgisch Staatsblad, 31 december 2002.
- Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, Belgisch Staatsblad, 31 december 1980

3 Rapporten en aanbevelingen

- Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers. Integraal Verslag Commissie voor de Justitie dinsdag 08/07/2008 Voormiddag. CRIV 52 COM 295.
- Délégué général aux droits de l'enfant (2009). "Dans le vif du sujet. Rapport relatif aux incidences et aux conséquences de la pauvreté sur les enfants, les jeunes et leurs familles", Bruxelles, Communauté française, novembre.
- Délégué général aux droits de l'enfant (2007). "Rapport final de la commission pour le droit à la scolarisation des enfants et des adolescents", Bruxelles, Communauté française.
- Dienst voor Alimentatievorderingen (DAVO) (2007). Evaluatieverslag.
- Coordination des ONG pour les droits de l'enfant asbl (CODE) & Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw (KIRECO) (2001). "Alternatief Rapport van de Belgische NGO's"
- Kinderrechtencommissariaat (2008). "Jaarverslag 2007-2008".
- Observations finales du Comité contre la torture: Belgique, 19/01/2009, CAT/C/BEL/CO/2, § 17.
- Observations finales du Comité des droits de l'enfant; Belgique, 13/06/2002, CRC/C/15/Add. 178.
- Report of the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, 17 June 2009, CommDH(2009)14, § 138.
- Report by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Thomas Hammarberg, on his visit to Belgium 15-19 December 2008, for the attention of the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly.

4 Publicaties

- ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (1999). "L'enseignement n'est pas gratuit...".
- ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (2008). "Grande pauvreté et droits de l'enfant. Les enfants pauvres et leurs familles, des droits fondamentaux en friche".
- ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (2008). "Le droit à l'éducation: l'enseignement en Communauté française, une situation profondément inégalitaire".
- ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (2008). "Le droit à l'éducation; l'orientation massive d'enfants précarisés en enseignement spécialisé".
- ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (2008). "Le droit à l'éducation; la situation des enfants précarisés dans l'enseignement fondamental".
- ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles (2008). "Le droit à l'éducation; la situation des jeunes en situation de précarité dans l'enseignement secondaire".
- Bawin -Legros, B. (1999). "Famille, mode d'emploi", Mardaga, Bruxelles.
- Buysse, A., & Renders, M. (2007). "De impact van scheiding op kinderen: knelpunten gekoppeld aan de nieuwe wetgeving", Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten. 3, pp. 147-151.

- Deboutte, G. (2009). "Pesten en geweld op school. Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid". E-publicatie in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs, www.pestenenengeweldopschool.be, 196.
- Decock, G. (2009). "De Unie van Jeugdadvocaten", Panopticon, 2.
- De Groof, S; Elchardus, M.; Stevens F. (2001). "Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs, tussen theorie en praktijk". www.vub.ac.be/TOR/main/publicaties/downloads/t2001_15.pdf.
- De Muelenaere, M., & Dorzee, H. (2007). "Ces règlements scolaires à peine voilés", *Le Soir*, 23 juin, p. 2.
- Goberecht, T. (2008). "Onderzoek naar het verband tussen emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten bij jongeren uit de eerste graad secundair onderwijs". Eindeverhandeling tot master in de Psychologie (niet gepubliceerd), Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 1-2.
- Godin I., Decant, P., Moreau, N., de Smet, P., & Boutsen, M. (2008). "La santé des jeunes en Communauté française de Belgique. Résultats de l'enquête HBSC 2006", Service d'Information Promotion Education Santé (SIPES), ESP-ULB, Bruxelles.
- Institution scientifique de Santé Publique (2006). "Enquête de santé par interview", Belgique, Service d'Epidémiologie.
- Kaminski, D. (2006). "Droit des détenus et protection de la vie familiale", in *Les enfants de pères détenus, Les politiques sociales*, 3-4.
- Kind & Samenleving. (2009). "Buiten spelen! Onderzoek m.b.t. de relatie tussen (on-)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buiten spelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren".
- Lejeune, A., Lacroix, J., & Hoyos, E. (sous la direction de) (2006). "Le coût scolaire à charge des familles", Ligue des familles, Bruxelles.
- Ligue des familles (2009). "Le coût de la rentrée scolaire 2009", Bruxelles.
- Ministère de la Communauté française de Belgique (2006, 2007). "Les indicateurs de l'enseignement" / ETNIC Commission de pilotage de l'enseignement.
- Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse (2007). "Enquête sur la participation des jeunes âgés de 10 à 18 ans en Communauté française de Belgique", Bruxelles.
- Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles-Capitale (2008). "Plan d'action bruxellois de lutte contre la pauvreté", Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2008, Commission communautaire commune.
- Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles-Capitale (2008). "Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2008", Bruxelles, Commission communautaire commune.
- Office National de l'Enfance (2009), "Rapport Banque de Données Médico-Sociales. Données Statistiques 2006-2007", Bruxelles.
- Organisation Mondiale de la Santé (OMS) (2006) "La santé et le bien-être des jeunes d'âge scolaire. Quoi de neuf depuis 94?".
- Temmerman, M. (2007). "Hidden violence is a silent rape", ICRH, UGent.

- Tremblay, Ph. (2007). "Evaluation de la validité et de l'efficacité interne de l'enseignement spécialisé primaire de type 8 en Wallonie", Education-Formation; Tribune libre d'informations et de discussions pédagogiques, e-286, Novembre.
- UNICEF (2003). "A League Table of Child Maltreatment Deaths in Rich Nations", Innocenti Report Card 5, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre.
- UNICEF (2007). "Child poverty in perspective; an overview of child well-being in rich countries", Innocenti Report Card 7, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre.
- UNICEF (2008), "The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries", Innocenti Report Card 8, Florence, UNICEF Innocenti Research Centre.
- UNICEF Belgique (2005). "Dessine-moi l'hôpital. L'hôpital à travers le regard des enfants", Rapport des enfants malades, What Do You Think?
- Vandebosch, H., Van Cleemput, K., Mortelmans, D. & Walrave, M. (2006). "Cyberpesten bij Jongeren in Vlaanderen", studie in opdracht van het viWTA, Brussel.
- Vanneste, C., Goedseels, E., Detry, I. (2008). "La statistique "nouvelle" des parquets de la jeunesse: regards croisés autour d'une première analyse", INCC, Academia Press, Gand.
- Van Peer, Ch. (2007) "De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners", SVR-Studie 2007/1.
- van Zeebroeck, Ch. (2009). "La protection des mineurs étrangers non accompagnés victimes de la traite des êtres humains", Editions Jeunesse et Droit, Collection du Centre interdisciplinaire des droits de l'enfant, avril.
- Walrave, M. (2005). Cyberkids' e-Privacy – Minderjarigen, minder rechten? Privacy Paper nr. 4.
- Windey, E. (2008) "Wat maakt dat jij je goed voelt op school? We vroegen het aan 100 leerlingen", in "Uitval en Uitsluiting in het onderwijs", Kinderrechtenforum 5.
- Yapaka (2006). "Une vie de chien", Bruxelles, Communauté française.
- Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2007). "Prevalence and frequency of internet harassment instigation: implications for adolescent health", *Journal of Adolescent Health*, 41, 189-195.

5 Websites

- www.csa.cfwb.be: Conseil supérieur de l'audiovisuel (CSA).
- www.demorgen.be: De Morgen.
- www.destandaard.be: De Standaard.
- www.enseignement.be: Direction générale de l'enseignement obligatoire de la Communauté française.
- www.hbsc.org: Health Behaviour in School-aged Children (HBSC).
- www.ifc.cfwb.be: Institut de formation en cours de carrière (IFC).
- www.incc.fgov.be: Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.

- www.iph.fgov.be: Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid.
- www.just.fgov.be/nl_htm/informatie/htm_justitie_atotz/nationaal_actieplan_kinderen.html: Nationaal Actieplan voor kinderen (2006) van de federale overheid.
- www.lalibre.be: La Libre Belgique.
- www.lesoir.be: Le Soir.
- www.mi-is.be: POD Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding, Sociale Economie en Grootstedenbeleid.
- www.oejaj.cfwb.be: Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse (OEJAJ).
- www.ond.vlaanderen.be/antisociaalgedrag/ of www.pesteningeweld-opschool.be: Vlaamse Overheid: informatie over antisociaal gedrag op school.
- www.ond.vlaanderen.be/edulex: wetgeving en omzendbrieven voor het Vlaamse Onderwijs.
- www.ond.vlaanderen.be/nieuws/archief/2006/2006p/1212-inspraak.htm: peiling bij 500 leerkrachten.
- www.rsvz.be: Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen.
- www.test-achats.be: Test-Aankoop verdedigt de belangen van consumenten.
- www.unicef.org/specialsession/docs_new/documents/A-RES-S27-2E.pdf: UN (2002) "A World fit for children".
- www.vluchtelingenwerk.be/bestanden/evaluatie-wet-opvang-asielzoekers.pdf: "De wet over de opvang van asielzoekers, een evaluatie" (2009).
- www.yapaka.be: Yapaka, preventieprogramma van de Franse Gemeenschap.

Lijst van NGO's en actoren uit het middenveld die aan dit rapport bijdroegen

103

Amnesty International

Rue Berckmans 9
B-1060 Brussel
T +32 (0)2 538 81 77
F +32 (0)2 537 37 29
coordenf@aibf.be
www.amnesty.be
Contactpersoon: Eric Van Marcke

ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles

Avenue Victor Jacobs 12
B-1040 Brussel
T +32 (0)2 647 99 00
F +32 (0)2 640 7384
atd-qm.belgique@skynet.be
www.atd-quartmonde.be
Contactpersoon: Dominique Visée

Beweging voor Kinderen zonder Papieren

Kasteelstraat 4
B-9100 Sint-Niklaas
F +32 (0)3 777 97 76
nina.henkens@kinderenzonderpapieren.be
www.kzp.be
Contactpersoon: Nina Henkens

Bruxelles Accueil et Développement pour la Jeunesse et l'Enfance (BADJE)

Rue de Bosnie 72
B-1060 Brussel
T +32(0)2 248 17 29
F +32 (0)2 242 51 72
info@badje.be
www.badje.be
Contactpersoon: Séverine Acerbis

bn Atlas

Julius De Geysterstraat 57
B-2020 Antwerpen
T +32 (0)3 260 68 69
bnatlas@bndestobbe.be
www.bnatlas.be
Contactpersoon: Aleydis Ceulemans

CGé (Changements pour l'Égalité)

Chaussée de Haecht 66
B-1210 Brussel
T +32 (0)2 218 34 50
F +32 (0)2 218 49 67
info@cge.be
www.changement-egalite.be
Contactpersoon: Rudy Wattiez

Child Focus

Houba de Strooperlaan 292
B-1020 Brussel
T +32 (0)2 475 44 11
F +32 (0)2 475 44 03
sofia.mahjoub@childfocus.org
www.childfocus.be
Contactpersoon: Kristine Kloeck

Conseil de la Jeunesse

Boulevard Léopold II 44
B-1080 Brussel
T +32 (0)2 413 29 30
F +32 (0)2 413 29 31
conseil.jeunesse@cfwb.be
www.cjef.be
Contactpersoon: Alexandre Azer-Nessim

Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE)

Rue Marché aux Poulets 30
B-1000 Brussel
T +32 (0)2 223 75 00
F +32 (0)2 223 75 00
info@lacode.be
www.lacode.be
Contactpersoon: Frédérique Van Houcke

Crefi

Troonstraat 125
 B-1050 Brussel
 T +32 (0)2 507 88 33 or +32 (0)2 507 88 36
 F +32 (0)2 507 88 98
crefi@gezinsbond.be
www.crefi.be
 Contactpersoon: Kathleen Coels

Culture et Démocratie

Rue de la Concorde 60
 B-1050 Brussel
 T +32 (0)2 502 12 15
 F +32 (0)2 512 69 11
cultureetdemocratie@scarlet.be
www.cultureetdemocratie.be
 Contactpersoon: Marie Poncin

Defence for Children (DCI) Vlaanderen

Dendermondse Steenweg 122
 B-9260 Schellebelle
 T +32 (0)495 46 13 54
christinemelkebeek@gmail.com
 Contactpersoon: Christine Melkebeek

Défense des Enfants International (DEI) section Belgique francophone

Rue Marché aux Poulets 30
 B-1000 Brussel
 T +32 (0)2 209 61 62
 F +32 (0)2 209 61 60
bvk@sdj.be
www.dei-belgique.be
 Contactpersoon: Benoît Van Keirsbilck

Dienst Alternatieve Sanctie en Voogdijraad (DAS&V)vzw

De Pintelaan 185
 UZ, K 4, derde verdieping
 B-9000 Gent
 T +32 (0)9 332 45 62
 F +32 (0)9 332 20 06
 Contactpersoon: Shirley Van den Driessche

End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for sexual purposes (ECPAT)

Boulevard Paepsem 20

B-1070 Brussel

T +32 (0)2 522 63 23

F +32 (0)2 502 81 01

info@ecpat.be

www.ecpat.be

Contactpersoon:

Danielle Van Kerckhoven en Katlijn Declercq

Fondation Marcel Hicter pour la Démocratie culturelle asbl

Place Van Meenen 2

B-1060 Brussel

T +32 (0)2 641 89 80

F +32 (0)2 641 89 81

vanessa.vindreau@fondation-hicter.org

www.fondation-hicter.org

Contactpersoon: Vanessa Vindreau

Gezinsbond

Troonstraat 125

B-1050 Brussel

T +32 (0)2 507 88 73

F +32 (0)2 507 88 29

christel.verhas@gezinsbond.be

www.gezinsbond.be

Contactpersoon: Christel Verhas

GRIP vzw

Koningstraat 136

B-1000 Brussel

T +32 (0)2 214 27 60

F +32 (0)2 214 27 65

patrick@gripvzw.be

www.gripvzw.be

Contactpersoon: Patrick Vandelanotte

Infor-Drogues

Rue du Marteau 19

B-1000 Brussel

T +32 (0)2 227 52 60

F +32 (0)2 219 27 25

courrier@infor-drogues.be

www.infordrogues.be

Contactpersoon: Philippe Bastin

In Petto

Diksmuidelaan 50
 B-2600 Berchem
 T +32 (0)3 366 15 20
arnoud@inpetto-jeugddienst.be
www.inpetto-jeugddienst.be
 Contactpersoon: Arnoud Pieterse

Jeugd en Vrede

Koningin Astridlaan 160
 B-2800 Mechelen
 T +32 (0)15 435 696
 F +32 (0)15 435 697
dagmar@jeugdenvrede.be
www.jeugdenvrede.be
 Contactpersoon: Dagmar Gooris

Juna

T +32 (0)53 70 99 79
info@juna-vzw.eu
 Contactpersoon: Steven Saeys

Kinder- en Jongerentelefoon Vlaanderen

Kartuizersstraat 19 bus 8
 B-1000 Brussel
 T +32 (0)2 534 37 43
mone@kjt.org
www.kjt.org
 Contactpersoon: Mone Bennekens

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen

Pacificatielaan 5
 B-9000 Gent
 T +32 (0)9 225 90 25
nele.willems@kinderrechtencoalitie.be
www.kinderrechtencoalitie.be
 Contactpersoon: Nele Willems

Kinderrechtenhuis vzw

Stationsstraat 135
 B-3570 Alken
 T +32 (0)11 72 66 42
 F +32 (0)11 72 66 42
vorming@kinderrechtenhuis.be
www.kinderrechtenhuis.be
 Contactpersoon: Ilse Carlier

Kinderrechtswinkels

Hoogstraat 81
B-9000 Gent
T +32 (0)9 233 65 65
KRW.Koepel@kinderrechtswinkel.be
www.kinderrechtswinkel.be
Contactpersoon: Karin Maes

Liga voor Mensenrechten

Gebroeders De Smetstraat 75
B-9000 Gent
Tel; +32 (0)9 223 07 38
F +32 (0)9 223 08 48
info@mensenrechten.be
www.mensenrechten.be
Contactpersoon: Astrid Thienpont

Ligue des droits de l'Homme

Rue du Boulet 22
B-1000 Brussel
T +32 (0)2 209 62 80
F +32 (0)2 209 63 80
ldh@liguedh.be
www.liguedh.be
Contactpersoon: Manuel Lambert

Ligue des familles

Avenue Emile De Béco 109
B-1050 Brussel
T +32 (0)2 507 72 11
F +32 (0)2 507 72 00
info@liguedesfamilles.be
www.citoyenparent.be
Contactpersoon: Denis Lambert

Medimmigrant

Gaucheretstraat 164
B-1030 Brussel
T +32 (0)2 274 14 33 (or 34)
F +32 (0)2 274 14 48
info@medimmigrant.be
www.medimmigrant.be
Contactpersoon: Ellen Druyts

Ondersteuningsstructuur Bijzondere Jeugdzorg (OSBJ)

Cellebroersstraat 16

B-1000 Brussel

T +32 (0)2 513 15 10

F +32 (0)2 513 98 28

kurt.debacker@osbj.be

www.osbj.be

Contactpersoon: Kurt De Backer

109

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving

Nieuwelaan 63

B-1860 Meise

T +32 (0)2 272 07 53

F +32 (0)2 269 78 72

wvanderstede@k-s.be

www.k-s.be

Contactpersoon: Wouter Vanderstede

Plan Belgique

Galerie Ravenstein 3 bte 5

B-1000 Brussel

T +32 (0)2 504 60 00

F +32 (0)2 504 60 59

info@plan-belgique.org

www.plan-belgique.org

Contactpersonen: Cécile Crosset
en Hans De Greve

Plate-forme Mineurs en Exil

Rue Marché aux Poulets 30

B-1000 Brussel

T +32 (0)2 210 94 94

F +32 (0)2 209 61 60

afb@sdj.be

www.mena.be

Contactpersoon: Anne-Françoise Beguin

Plate-forme Prévention SIDA

Rue Jourdan 151

B-1060 Brussel

T +32 (0)2 733 72 99

F +32 (0)2 646 89 68

info@preventionsida.org

www.preventionsida.org

Contactpersoon: Thierry Martin

Service Droits des Jeunes (SDJ)

Rue Marché aux Poulets 30

B-1000 Brussel

T +32 (0)2 209 61 61

F +32 (0)2 209 61 60

bvk@sdj.be

www.sdj.be

Contactpersoon: Benoît Van Keirsbilck

Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (SAW)

Diksmuidelaan 50

B-2600 Berchem

T +32 (0)3 340 49 14

F +32 (0)3 385 57 05

kris.stas@steunpunt.be

www.steunpunt.be

Contactpersoon: Kris Stas

UNICEF Belgique

Route de Lennik 451 bte 4

B-1070 Brussel

T +32 (0)2 230 59 70

F +32 (0)2 230 34 62

info@unicef.be

www.unicef.be

Contactpersoon: Maud Dominicy and

Gaëlle Buysschaert

Université des Femmes

Rue du Méridien 10

B-1210 Brussel

T +32 (0)2 229 38 25

F +32 (0)2 229 38 53

info@universitedesfemmes.be

www.universite.be

Contactpersoon: Claudine Lienard

Uit De Marge

Henegouwenkaai 29

B-1080 Brussel

T +32 (0)2 411 70 02

robert@uitdemarge.be

www.uitdemarge.be

Contactpersoon: Robert Crivit

Vivès

Cordoeaniersstraat 13
B-8000 Brugge
T +32 (0)50 340 670
F +32 (0)50 343 440
vives@vives-vzw.org
www.vives-vzw.org
Contactpersoon: Marcel Vandenbussche

Vlaamse confederatie van ouders en ouderverenigingen (VCOV)

Interleuvenlaan 15A
B-3001 Leuven (Heverlee)
T +32 (0)16 38 81 00
F +32 (0)16 40 86 70
info@vcov.be
www.vcov.be
Contactpersoon: Wies Beckers

Vlaams Internationaal Centrum (VIC)

Tivolistraat 45
B-1020 Brussel
T +32 2 203 42 40
F +32 2 203 37 76
marcel.kerff@vicngo.be
www.vicngo.be
Contactpersoon: Marcel Kerff

Vlaams Welzijnsverbond vzw

Guimardstraat 1
B-1040 Brussel
T +32 (0)2 511 44 70
F +32 (0)2 513 85 14
jan.bosmans@vlaamswelzijnsverbond.be
www.vlaamswelzijnsverbond.be/
Contactpersoon: Jan Bosmans

Welzijnszorg vzw

Huidevetterstraat 165
B-1000 Brussel
T +32 (0)2 502 55 75
F +32 (0)2 502 58 09
info@welzijnszorg.be
www.welzijnszorg.be
Contactpersoon: Kusum Mertens

Zebra

Sint-Jacobsmarkt 97

B-2000 Antwerpen

T +32 (0)3 205 74 40

info@zebraweb.be

www.zebraweb.be

Contactpersoon: Lieve Stappers

**SUGGESTIES VAN VRAGEN VOOR DE LIST OF ISSUES
EN HET OVERLEG MET DE BELGISCHE STAAT**

1 Globaal kinderrechtenbeleid en follow-up aanbevelingen Comité	115
2 Kinderen in armoede	115
3 Participatie en informatie	115
4 Geweld tegen kinderen	115
5 Kinderen en het gerecht	116
6 Minderjarige vreemdelingen	116
7 Onderwijs en vrije tijd	116
8 Gezin, zorg en jeugdhulp	116
9 Gezondheid	117
10 Media en consumentenzaken	117
11 Kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking	117

Suggesties van vragen voor de list of issues en het overleg met de Belgische Staat

1 **Globaal kinderrechtenbeleid en follow-up aanbevelingen Comité**

Welke stappen zet België om de dataverzameling op een structurele manier, op lange termijn en overheen alle domeinen van het Verdrag te coördineren?

Welke stappen heeft België sinds juli 2008 gezet om de interpretatieve verklaring bij Art. 2 IVRK in te trekken?

Welke initiatieven neemt België om de rapporten, antwoorden, samenvatting van de discussie en slotbeschouwingen van het Comité aan een ruim publiek, inclusief kinderen, bekend te maken?

2 **Kinderen in armoede**

Welke acties onderneemt België voor een gecoördineerde bestrijding van armoede?

Welke aandacht wordt besteed aan kinderen en aan de toegang tot onderwijs (met name de kosteloosheid van het onderwijs)?

3 **Participatie en informatie**

In welke mate zijn kinderen betrokken bij het inhoudelijke onderwijsbeleid van de overheden?

Welke initiatieven nemen de overheden om de informele participatie van kinderen te versterken?

4 **Geweld tegen kinderen**

Kan de overheid aangeven welke concrete inspanningen er geleverd werden om een halt toe te roepen aan de lijfstraffen en het psychisch geweld tegen kinderen?

Kan de overheid aangeven welke positieve, niet-gewelddadige vormen van conflictoplossing werden geconsolideerd? Zijn er evaluaties verricht over de efficiëntie en effectiviteit van deze programma's?

Welke en hoe vaak werden er bewustmakingscampagnes opgezet door de verschillende overheden? Werden deze campagnes geëvalueerd en indien wel, wat waren de resultaten van de evaluatie? Zijn er effecten bekend ten aanzien van het verminderen van het voorkomen van kindermishandeling?

Zijn er effecten bekend over de bewustwording en attitudeverandering ten aanzien van fysieke en psychische straffen?

Hoe ver staat het met de plannen voor de oprichting van een kenniscentrum kindermishandeling?

Is er onderzoek beschikbaar naar de toepasbaarheid van een huisverbod in situaties van kindermishandeling?

Zal België in de toekomst expliciet rapporteren over geweld tegen minderjarige vluchtelingen in de centra waar ze opgevangen worden, over de maatregelen die genomen worden ter preventie van geweld en over de maatregelen voor nazorg voor slachtoffers van geweld?

5 Kinderen en het gerecht

Ondanks de uitbreiding van de jeugdgevangenissen verblijven er nog steeds minderjarigen in penitentiaire inrichtingen voor volwassenen. Het aanbod voor hulp, medische zorg, onderwijs, cultuur,... is er te beperkt, ook voor volwassenen. Het is dan ook absoluut onverantwoord dat minderjarigen er ondergebracht worden. Hoeveel minderjarigen verblijven er in gevangenissen voor volwassenen? Kan de Belgische overheid garanderen dat er in de toekomst geen minderjarigen meer opgesloten worden in instellingen voor volwassenen?

In 2002 uitte het Comité zijn bezorgdheid over de oprichting van een gesloten centrum te Everberg via de interimwet van 1 maart 2002. Deze wet was in oorsprong tijdelijk. Op basis van welke argumenten is beslist om het gesloten centrum verder te laten bestaan? En waarom wordt het aantal gesloten plaatsen voor minderjarige delinquenten verder uitgebreid?

6 Minderjarige vreemdelingen

Zal de overheid de detentie van kinderen stopzetten?

Welke maatregelen zal de minister belast met maatschappelijke integratie nemen om de opvangcrisis definitief op te lossen en op welke termijn?

Hoe en wanneer zal de overheid het project van de terugkeerwoningen evalueren?

Zal de regering de terugkeerwoningen vastleggen bij wet als alternatief voor detentie?

Is de Belgische Staat van plan de beslissingen omtrent het verblijfsrecht van niet-begeleide minderjarige vluchtelingen die geen asiel aanvragen in de toekomst te motiveren met het oog op het belang van de minderjarigen?

Kan de Belgische Staat de procedure tot en de argumenten voor het toekennen van een Bijlage 38 aan een Belgische voogd uitleggen?

7 Onderwijs en vrije tijd

Veel vrije tijd van kinderen wordt in toenemende mate ingenomen door kinderopvanginitiatieven. Welke maatregelen worden genomen om vrije tijd van kinderen en opvang te verzoenen?

8 Gezin, zorg en jeugdhulp

Welke inspanningen heeft de overheid gedaan sinds het indienen van het rapport midden 2008, om de wachtlijstenproblematiek fundamenteel aan te pakken?

Welke intenties zijn er om de actieve rol van kinderen in de opvoeding een grotere

erkenning te geven in opvoedingsondersteuning?

Hoe zal de overheid informele vormen van opvoedingsondersteuning stimuleren?

Welke intenties zijn er om de actieve rol van kinderen in de opvoeding een grotere erkenning te geven in opvoedingsondersteuning?

117

9 Gezondheid

Welke maatregelen neemt België om de sociale ongelijkheden inzake gezondheidszorg te bestrijden?

10 Media en consumentenzaken

Welke plannen heeft de overheid om de informatievoorziening over voedingsmiddelen naar consumenten toe te verbeteren juist wanneer deze een gezondheidsrisico kunnen inhouden?

Wat doet de overheid om in wetgevingsprocessen het effect van milieu op kinderen meer centraal te stellen?

11 Kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking

Kan de Belgische overheid aangeven welk percentage *Official Development Assistance* (ODA) besteed wordt aan kinderrechten?

Op welke manier werkt de Belgische overheid aan de mainstreaming van kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking? Welke initiatieven zijn er hier rond voor de toekomst gepland?

In maart 2010 legde een geheel van 39 Belgische niet-gouvernementele organisaties, in Vlaanderen verenigd in de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw en in de Franse Gemeenschap verenigd in de Coördination des ONG pour les Droits de l'Enfant (CODE), aan het Comité voor de Rechten van het Kind het 'Alternatief Rapport van de NGO's over de toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België' voor. Met dit rapport stellen de NGO's zich tot doel het Comité, naast de informatie die zij via het rapport van de Belgische Staat verkreeg, bijkomende kennis te verschaffen over de toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) in België en over de situatie van de kinderen die er leven. Op basis van hun eigen specifieke expertise en informatie die zij bij partners vergaren, analyseren de NGO's de mate waarin de Belgische wetgeving en praktijk overeenstemmen met het IVRK en formuleren zij concrete aanbevelingen voor de toekomst. De NGO's hopen dat hun kritische en constructieve blik op kinderrechten in België samen met de komende aanbevelingen van het Comité, het respect voor de Rechten van het Kind in België in de nabije en de verre toekomst zullen bevorderen.

Deze Nederlandstalige publicatie van het alternatief rapport werd verzorgd door de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw. De Kinderrechtencoalitie is een netwerk van 29 niet-gouvernementele organisaties (NGO's) dat wil toezien op de naleving van het IVRK, actief wil bijdragen aan de promotie van de rechten van het kind en actief en constructief wil bijdragen tot het rapportageproces inzake de naleving van het IVRK. Door NGO's samen te brengen en de krachten te bundelen voor overleg, informatie-uitwisseling en gezamenlijke actie creëert de Kinderrechtencoalitie een forum en vormt het een structuur om als gezamenlijke gesprekspartner naar buiten te treden, wat de slagkracht en de impact van de NGO-activiteiten verhoogt. Dit zal op zijn beurt de emancipatie van kinderen ten goede komen.

KINDERRECHTENCOALITIE
VLAANDEREN

KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN VZW

Pacificatielaan 5, 9000 Gent | T 09 225 90 25

info@kinderrechtencoalitie.be

www.kinderrechtencoalitie.be

Met de steun van de Vlaamse Overheid